

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS

ENRIKA TAMAŠAUSKAITĖ
(CIVILINĖS TEISĖS PROGRAMA)

NEGAUTŲ PAJAMŲ APSKAIČIAVIMO YPATUMAI. TEISMŲ PRAKTIKOS ANALIZĖ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. dr. Antanas Rudzinskas

Vilnius, 2014

TURINYS

ĮVADAS	3
1. NEGAUTŲ PAJAMŲ SAMPRATA.....	8
1.1. Negautų pajamų teisinis pagrindimas Lietuvos Respublikoje.....	10
1.2. Negautų pajamų aiškinimas romėnų teisėje	13
1.3. Negautų pajamų aiškinimas Bendros pagrindų sistemos projekte	16
1.4. Negautų pajamų apskaičiavimo metodai	20
1.4.1. Dažniausiai negautų pajamų apskaičiavimui taikomi metodai.....	21
1.4.2. Finansine logika pagrįsti negautų pajamų apskaičiavimo metodai	27
2. NEGAUTOS PAJAMOS PAŽEIDUS SUTARTĮ.....	34
2.1. Negautų pajamų, pažeidus daikto pirkimo-pardavimo sutartį, apskaičiavimas	34
2.1.1. Negautų pajamų apskaičiavimas, sutartį pažeidus pirkėjui	36
2.1.2. Negautų pajamų apskaičiavimas, sutartį pažeidus pardavėjui.....	40
2.2. Negautų pajamų, pažeidus nuomos sutartį, apskaičiavimas.....	45
2.2.1. Negautų pajamų apskaičiavimas, sutartį pažeidus nuomininkui.....	47
2.2.2. Negautų pajamų apskaičiavimas, sutartį pažeidus nuomotojui.....	52
3. DĖL DELIKTO NEGAUTOS PAJAMOS.....	57
3.1. Negautų pajamų, patirtų dėl sveikatos sužalojimo, apskaičiavimas	58
3.1.1. Negautų pajamų apskaičiavimas laikino nedarbingumo atveju	61
3.1.2. Negautų pajamų apskaičiavimas pensinio amžiaus asmens sužalojimo atveju.....	65
3.2. Negautų pajamų, patirtų dėl gyvybės atėmimo, apskaičiavimas.....	72
3.2.1. Negautų pajamų, eismo įvykyje netekus maitintojo, apskaičiavimas.....	76
3.2.2. Negautų pajamų, pakeliui į darbą netekus maitintojo, apskaičiavimas	79
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	83
LITERATŪRA.....	84
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....	95
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	97
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA (ANGL. SUMMARY)	98
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ	99

IVADAS

Lietuvos teisės doktrinoje ir teismų praktikoje ilgą laiką aktualiausias su negautomis pajamomis susijęs klausimas buvo šių nuostolių samprata. Suprantama, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.249 straipsniui įtvirtinus tik žalos apibrėžimą ir nuostolių rūšis, iš tiesų, pirmiausia, buvo svarbu įsisavinti negautų pajamų apibūdinimo požymius ir nustatymo kriterijus. CK aiškinančiojoje doktrinoje nurodoma, kad negautos pajamos turi būti realios, o ne tikėtinos¹. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ilgainiui išplėtojo šį negautų pajamų požymį, nurodydamas tris kriterijus, kuriais vadovaujantis vertinama, ar asmuo patyrė nuostolių negautų pajamų forma: (i) pajamos buvo numatytos gauti iš anksto, (ii) šias pajamas buvo pagrįstai tikėtasi gauti esant normaliai veiklai, (iii) šių pajamų nebuvo gauta dėl neteisėtų skolininko veiksmų². Pastebėtina, kad tik susiformavus nuosekliai teismų praktikai negautų pajamų požymių ir sąlygų, kurioms esant laikoma, kad asmuo patyrė negautų pajamų, klausimu, pradėtas telkti didesnis dėmesys teisingam negautų pajamų apskaičiavimui³.

Bylose dėl negautų pajamų atlyginimo, be kita ko, yra būtinos ekonomikos ir mokesčių teisės žinios. CK 6.249 straipsnį aiškinančiojoje doktrinoje nurodoma, kad skaičiuojant negautas pajamas turi būti atmetamos išlaidos, kurių būtų turėjęs nukentėjęsysis⁴. Šis reikalavimas yra susijęs su CK 6.251 straipsnyje įtvirtintu visiško nuostolių atlyginimo principu, pagal kurį nukentėjusiajam turi būti atlyginta tik tiek, kiek jis iš tikrųjų prarado dėl žalą padariusio asmens neteisėtų veiksmų. Tai reiškia, kad ieškovo reikalavimas iš atsakovo priteisti pagrįstai iš teisėtos veiklos tikėtą gauti pajamas iš tiesų yra reikalavimas atlyginti negautą grynąjį pelną⁵. Tačiau minėta sąvoka žalos ir nuostolių turinį reglamentuojančiose CK teisės normose eksplicitiškai nėra įtvirtina. Atitinkamai, kaip matyti iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos, tikslus negauto grynojo pelno

¹ Mikelėnas, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, p. 342.

² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų plenarinės sesijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje V. Š. v. A. N. (bylos Nr. 3K-P-382/2006); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ferteksos transportas“ v. Baltarusijos respublikinė unitarinė įmonė „Gamybinis susivienijimas „Belaruskalij“ (bylos Nr. 3K-3-273/2009); 2010 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Telegausa“ v. UAB „TELE2“ (bylos Nr. 3K-3-176/2010) ir kt.

³ Pavyzdžiui, juridinių asmenų patirtų nuostolių negautų pajamų forma dydžio nustatymo praktika iš esmės pradėjo formuotis tik nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 11 d. nutarties civilinėje byloje R. J. firma „Tastos statyba“ v. Kauno miesto savivaldybės administracija (bylos Nr. 3K-3-62/2008).

⁴ Mikelėnas, V., *et al.*, *op. cit.*

⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje R. J. firma v. Kauno miesto savivaldybės administracija (bylos Nr. 3K-3-62/2008); 2011 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje J. J. įmonė v. UAB „Varėnos pienelis“ (bylos Nr. 3K-3-6/2011) ir kt.

apskaičiavimas dažnai sukelia nemažai rūpesčių. Pavyzdžiui, apskaičiuodami dėl atsakovo be pagrindo vienašališkai nutrauktos paslaugų teikimo sutarties ieškovo patirtus nuostolius negautų pajamų forma, žemesnės instancijos teismai neįvertino visų ieškovo sąnaudų, įskaitant mokesčius⁶. Kitoje byloje tiek proceso šalys, tiek ir pirmosios bei apeliacinės instancijos teismai klydo apskaičiuodami fizinio asmens dėl sužalojimo negautas pajamas laikino nedarbingumo laikotarpiu⁷. Taigi, siekiant suvokti negauto pelno sampratą ir teisingai apskaičiuoti asmens negautas pajamas, privalu suprasti ne tik CK įtvirtintų teisės normų turinį ir jų taikymo ypatumus, tačiau ir kitas teisės šakas bei socialinius, o pirmiausia – ekonomikos, mokslus.

Atsižvelgiant į tai, kas aukščiau pasakyta, šiuo magistro **baigiamuoju darbu siekiama iširti**, kokia specifika pasižymi asmens nuostolių, patirtų negautų pajamų forma, apskaičiavimas. Identifikavus negautų pajamų apskaičiavimo ypatumus, šio magistro baigiamojo darbo tyrimas toliau orientuotinas į klausimą, kaip teisingai apskaičiuoti asmens negautų pajamų dydį. Ne mažiau svarbi, tyrimo reikalaujanti problema taip pat yra tai, ar Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama teismų praktika negautų pajamų apskaičiavimo klausimu yra išsami ir nuosekli, ar šios teismų praktikos taikymas nesukels rūpesčių proceso šalims ir teismams ateityje nagrinėjant civilinius ginčus, kurių *ratio decidendi* sutampa. Galiausiai, nustačius, kad šiuo metu Lietuvos teismų praktika negautų pajamų apskaičiavimo klausimu nėra pakankamai išsami, šiuo magistro baigiamuoju darbu, manytina, taip pat svarbu iširti ir atsakyti į klausimą, kokiais užsienio praktikos pavyzdžiais galėtų pasekti Lietuvoje formuojama teismų praktika.

Šio magistro **baigiamojo darbo aktualumas** pasireiškia keletu aspektų. Pirmiausia, Lietuvos teisės doktrinoje trūksta teismų praktikos apžvalgos, kuri būtų atlikta negautų pajamų apskaičiavimo klausimu. Taip pat jaučiamas teisės mokslininkų vertinimų, susijusių su tokio pobūdžio teisinių ginčų išsprendimo ir teisės normų taikymo tinkamumu ir teisingumu, bei konstruktyvios kritikos tuo atveju, jeigu teismų pateikti analizuojamos nuostolių formos skaičiavimai kelia abejonių, trūkumas. Galiausiai, pastebėtina, kaip jau minėta, kad kai kuriais atvejais teisingai apskaičiuoti negautų pajamų dydį yra nemažas iššūkis ne tik proceso šalims, tačiau ir žemesnių instancijų teismams. Todėl, manytina, kad analizuoti, kaip teisingai apskaičiuoti asmenų negautas pajamas susiklosčiusių skirtingų teisinių santykių atveju, šiuo metu yra ypač aktualu.

⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje *J. J. įmonė v. UAB „Varėnos pienelis“* (bylos Nr. 3K-3-6/2011).

⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje *R. G. v. uždaroji akcinė bendrovė „Druskininkų vandentiekis“ ir uždaroji akcinė draudimo bendrovė „ERGO Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-13/2012).

Šis magistro baigiamasis darbas atitinka **mokslinio naujumo** reikalavimą, kadangi iki šiol Lietuvos teisės doktrinoje buvo analizuoti tik bendri negautų pajamų apskaičiavimo aspektai. Pavyzdžiui, tam tikri negautų pajamų apskaičiavimo metodai buvo analizuoti habil. dr. V. Mikelėno darbe „Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai“⁸, autorių kolektyvo darbe „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Prievolių teisė“⁹ bei vadovyje „Civilinė teisė. Prievolių teisė“¹⁰. Tiesa, kai kurie negautų pajamų atlyginimo aspektai buvo nagrinėti ir dr. L. Didžiulio disertacijoje¹¹. Kita vertus, negautų pajamų atlyginimo klausimas šioje disertacijoje buvo analizuotas specifiniame – finansų tarpininkų profesinės civilinės atsakomybės, kontekste. Apie negautas pajamas kitame specifiniame – autorių teisės, kontekste taip pat rašė ir prof. dr. V. Mizaras¹². Pagrindiniai nuostolių, įskaitant negautų pajamų, apskaičiavimo principai civilinės atsakomybės už sutarties neįvykdymą kontekste taip pat yra aptarti autorių kolektyvo darbe „Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva Europiniame kontekste“¹³. Tačiau, kaip matyti iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos, iki šiol publikuotuose leidiniuose, įskaitant keletą mokslinių straipsnių¹⁴, pateikta negautų pajamų apskaičiavimo metodų analizė ir principų samprata neapsaugo proceso šalių ir žemesnių instancijų teismų nuo klaidų apskaičiuojant nukentėjusiosios šalies patirtų negautų pajamų dydį. Taigi, Lietuvos teisės doktrinoje trūksta išsamių praktinių patarimų, į ką reikėtų atsižvelgti skaičiuojant negautas pajamas susiklosčiusių skirtingų teisinių santykių atveju.

Šio magistro **baigiamojo darbo reikšmė** pasireiškia realia nauda teisės praktikams, siekiantiems tiksliai apskaičiuoti nukentėjusiojo asmens negautas pajamas. Teisės doktrinoje laikomasi nuomonės, kad kol įstatymas nėra taikomas, jis tėra negyvas dokumentas, išmargintas raidėmis ir skyrybos ženklais¹⁵. Prof. dr. E. Kūrys yra nurodęs, kad „[v]eiksmingu, taigi realiu, reguliatoriumi įstatymas tampa tik jį taikant, o būtina taikymo sąlyga yra jo aiškinimas“¹⁶. Pritariant

⁸ Mikelėnas, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.

⁹ Mikelėnas, V., et al., *supra* note 1.

¹⁰ Ambrasienė, D., et al. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.

¹¹ Didžiulis, L. *Finansų tarpininkų profesinė civilinė atsakomybė, kaip investuotojų apsaugos priemonė*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014.

¹² Mizaras, V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003.

¹³ Ambrasienė, D., et al. *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva Europiniame kontekste*. Vilnius: Justitia, 2013.

¹⁴ Selionytė-Drukteinienė, S. Grynai ekonominio pobūdžio žala kaip specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje. *Jurisprudencija*. 2009, 4(118): 123-146; Matkevičius, A. Civilinė atsakomybė bendrovės komercinių paslapčių apsaugos pažeidimų atveju. *Jurisprudencija*. 2008, 5(107): 50-60; Surblytė, G. Atsakomybė už neteisėtą komercinės paslapties įgijimą, atskleidimą ar jos naudojimą. *Justitia*. 2008, 3(69): 41-53.

¹⁵ Kūrys, E. Teismo precedentas kaip teisės šaltinis Lietuvoje: oficiali konstitucinė doktrina, teisinio mąstymo stereotipai ir kontrargumentai. *Jurisprudencija*. 2009, 2(116): 138.

¹⁶ *Ibid.*, p. 138.

išreikštai pozicijai, kad teismo precedentas¹⁷ koegzistuoja su įstatymu, jį papildo ir materializuoja, neabejotinai tampa svarbi ir teisės aktų, įtvirtinančių galimybę reikalauti iš prievolę pažeidusio asmens priteisti negautas pajamas, aiškinimo ir taikymo analizė. Juolab, kad Lietuvoje negautų pajamų apskaičiavimas yra fakto klausimas, teismų sprendžiamas tiriant ir vertinant visus bylai reikšmingus įrodymus bei taikant skirtingus metodus, t. y. teisės aktai neįtvirtina ir negali įtvirtinti vieno negautų pajamų nustatymo ir apskaičiavimo būdo, tinkančio visiems atvejams. Taigi, šis magistro baigiamasis darbas yra reikšmingas tuo, kad jame, be kita ko, yra pateikiama Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktikos negautų pajamų apskaičiavimo klausimu apžvalga, analizuojama bylose pateikta proceso šalių ir teismų argumentacija, pateiktos išvalgos, komentarai ir konstruktyvi kritika priimtų procesinių sprendimų atžvilgiu.

Pagrindinis šio magistro **baigiamojo darbo tikslas** yra išanalizuoti negautų pajamų apskaičiavimo ypatumus susiklosčiusių skirtingų teisinių santykių atveju. Manytina, kad šio dalykinio klausimo tyrimo rezultatai bus naudingi praktinėje teisės aiškinimo ir taikymo veikloje, kuria užsiima tiek proceso šalys ir jų atstovai, procesiniuose dokumentuose pateikdami savas negautų pajamų apskaičiavimo interpretacijas, tiek ir Lietuvos teismai, kuriems įstatymų leidėjas yra pavedęs kompetentingai aiškinti ir taikyti teisės aktų normas. Siekiant įgyvendinti minėtą šio magistro baigiamojo darbo tikslą, buvo išsikelti keli **tyrimo uždaviniai**. Pirmiausia, šiuo magistro baigiamuoju darbu buvo užsibrėžta išnagrinėti negautų pajamų sampratą ir teisinį reglamentavimą Lietuvoje ir viename reikšmingiausių švelniosios teisės (angl. *soft law*) šaltinių – Bendros pagrindų sistemos projekte (angl. *Draft Common Frame of Reference*). Antra, rašant šį magistro baigiamąjį darbą buvo išsikeltas uždavinys išanalizuoti bendrosios teisės tradicijos valstybėse taikomus negautų pajamų apskaičiavimo metodus, kurie yra grindžiami finansine logika „pinigai šiandien yra vertingesni už pinigus rytoj“. Galiausiai, buvo išsikeltas uždavinys ištirti atvejus, kuriais negautų pajamų apskaičiavimas, pasirodė, turintis ypatumų, šiuos atvejus koncentruotai aptarti, pateikti kompetentingas išvadas bei pasiūlymus.

Šio magistro baigiamojo darbo rašymui pasitelkti keli skirtingi **tyrimo metodai**. CK 1.9 straipsnio 1 dalis įtvirtina sisteminio metodo taikymą aiškinant ir taikant CK įtvirtintas teisės normas. Minėtas tyrimo metodas šiame darbe buvo pasitelktas siekiant, kad analizuojamų „teisės

¹⁷ Lietuvos teismų praktika (teismo precedentas) teisės šaltiniu *de jure* pripažįstama po Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimo byloje Nr. 33/03 „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies, 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 36-1292.

normų prasmė būtų atskleidžiama naudojantis žiniomis apie aiškinamos normos loginius ryšius, sąveiką su kitomis teisės normomis¹⁸. Kitaip tariant, taikant sisteminį metodą nustatyti veiksniai, turintys įtakos negautų pajamų dydžio apskaičiavimui. Kaip vienas iš CK aiškinimo metodų, reglamentuotų CK 1.9 straipsnio 2 dalyje, taip pat yra lingvistinis metodas. Pasitelkus šį metodą mėginta atskleisti teisės normų, susijusių su negautų pajamų atlyginimu, turinį, taip pat analizuota negautų pajamų samprata. Siekiant palyginti negautų pajamų apskaičiavimo ypatumus skirtingose jurisdikcijose, šiame magistro darbe taip pat naudotas lyginamasis metodas. Galiausiai, rašant šį darbą pasitelktas ir precedentinis metodas. Pasitelkti šį metodą, pirmiausia, įpareigoja šio magistro baigiamojo darbo tema. Antra, nesant išsamių Lietuvos teisės mokslininkų įžvalgų negautų pajamų apskaičiavimo aspektu, formuojama teismų praktika yra bene vienintelis ir išsamiausias šaltinis analizuojant, kaip apskaičiuoti asmens negautas pajamas susiklosčiusių skirtingų teisinių santykių atveju. Taigi, rašant šį darbą pasitelktini keli skirtingi tyrimo metodai, kurių visuma prisideda prie vertingų galutinių šio magistro baigiamojo darbo rezultatų.

Šio **mokslinio darbo struktūra** susideda iš įvado, kuriame trumpai pateikiama bendroji darbo apžvalga, aptariamas darbo temos aktualumas, toliau magistro baigiamąjį darbą sudaro trys dalys, suskirstytos į poskyrius, išvados ir pasiūlymai. Darbo pabaigoje pateikiamas literatūros sąrašas, anotacija ir darbo santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

Šiame magistro baigiamajame darbe išvados suformuluotos toliau nurodytų **ginamųjų teiginių** pagrindu: pirmiausia, šiuo magistro baigiamuoju darbu yra ginamas teiginys, kad nuostolių, patirtų negautų pajamų forma, dydžio nustatymas (apskaičiavimas) turi ypatumų, dėl kurių teisės aktai ir formuojama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika negali įtvirtinti vieno negautų pajamų nustatymo ir apskaičiavimo būdo, tinkančio visiems atvejams; antrasis šiuo magistro baigiamuoju darbu ginamas teiginys yra tai, kad Lietuvoje asmens negautos pajamos ne visuomet apskaičiuojamos teisingai, nepažeidžiant visiško nuostolių atlyginimo principo; trečiasis šio magistro baigiamojo darbo teiginys yra tai, kad Lietuvos teismų praktika turėtų būti formuojama atsižvelgiant į bendrosios teisės tradicijos valstybių praktiką, pagal kurią asmeniui atlygintinos negautos pajamos yra diskontuojamos.

¹⁸ Vaišvila, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 368.

1. NEGAUTŲ PAJAMŲ SAMPRATA

Negautų pajamų sąvoka gali būti suprantama dvejopai: kaip žalos rūšis arba nuostolių forma. Lietuvos Respublikoje teisiniai žalos ir nuostolių apibrėžimai yra pateikiami CK 6.249 straipsnio 1 dalyje. Todėl siekiant tinkamai suprasti negautų pajamų, kurių apskaičiavimo ypatumus siekiama išanalizuoti šiuo magistro baigiamuoju darbu, turinį, pirmiausia privalu išsiaiškinti teisės aktuose įtvirtintą žalos ir nuostolių santykį.

CK 6.249 straipsnio 1 dalies teisės norma pirmiausia nurodo, kad žala, be kita ko, yra ir negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Jau nuo Senovės Romos laikų žala yra skirstoma į tiesioginę – realią žalą (lot. *damnum emergens*) ir netiesioginę žalą – negautas pajamas (lot. *lucrum cessans*)¹⁹. Tokio skirstymo kriterijumi yra neteisėto veiksmo ar neveikimo ir žalos santykis. Šiuo atveju, reali žala yra tiesioginis neteisėto veiksmo ar neveikimo rezultatas, kuris atsiranda iš karto, pažeidėjui betarpiškai veikiant tam tikrą objektą, pavyzdžiui, turto sunaikinimas arba žala, atsiradusi pažeidus sutartį. Tuo tarpu, netiesioginė žala (negautos pajamos) yra praradimai, atsirandantys dėl žalos padarymo pagrindiniam objektui, kuris yra naudojamas pajamoms gauti. Klasikinis pavyzdys, iliustruojantis šios rūšies asmens patirtą žalą yra sudaužyto taksi automobilio pavyzdys, t.y. sudaužius taksi įmonei priklausantį automobilį, jo remonto metu nebus gaunamos tam tikros pajamos, kurias duodavo šio automobilio naudojimas teikiant taksi paslaugas²⁰. Taigi, žala yra nukentėjusiojo asmens turtinių ar kitokių interesų pažeidimas, kuris gali būti natūralus neteisėtų veiksmų padarinys (tiesioginė žala) arba tolesnis šių veiksmų rezultatas (netiesioginė žala (negautos pajamos)).

Toliau CK 6.249 straipsnio 1 dalis įtvirtinta, kad pinigine žalos išraiška yra nuostoliai. Kitaip tariant, nuostoliai yra pinigų suma, išieškoma kaip kompensacija už bet kokio pobūdžio žalą, neatsižvelgiant į tai, ar žala padaryta sutarties pažeidimu ar deliktu²¹. CK, priešingai negu Nyderlandų Karalystės civilinis kodeksas (toliau – **Nyderlandų CK**), kurio 6:96 straipsnio 1 dalyje eksplicitiškai įtvirtinta, kad materialiniai nuostoliai apima, be kita ko, negautą pelną, nenumato nuostolių pasireiškimo formų. Tačiau teisės doktrinoje nurodoma, kad tokių pat kriterijų pagrindu, kaip ir žalos klasifikavimo atveju, gali būti klasifikuojami ir nuostoliai. Tiesa, klasifikuojant

¹⁹ Nekrošius, I., Nekrošius, V., Vėlyvis, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 229.

²⁰ Mikelėnas, V., *supra* note 8, p. 144.

²¹ *Ibid.*, p. 143.

nuostolius minėtu pagrindu nevertotina „netiesioginių nuostolių“ sąvoka²². Vokietijos teisė taip pat neišskiria nuostolių į netiesioginius ar paskesnius (angl. *consequential*). Nurodoma, kad vietoje atskiros sąvokos, kuri turėtų reikšti „netiesioginius nuostolius“, tiesiog vartojami tokie išsireiškimai kaip prarastas pelnas, prarasta produkcija, prarastas sandoris ir panašiai²³. Taigi, dėl delikto arba sutarties pažeidimo priežastiniu ryšiu kilę neigiami padariniai (žala), įvertinti pinigine išraiška, yra asmens patirti nuostoliai, kurie gali būti realūs (tiesioginiai) ir (arba) pasireikšti negautų pajamų forma.

Nors žalos ir nuostolių santykio atskleidimo problematika Lietuvos teisės doktrinoje yra iki šiol aktuali ir kelia nemažai diskusijų²⁴, šio magistro baigiamojo darbo tema, akivaizdu, orientuoja į negautų pajamų kaip nuostolių formos analizę. Lingvistiškai aiškinant šio magistro baigiamojo darbo temos formuluotę ir aukščiau aptartą žalos ir nuostolių santykį, darytina išvada, kad asmens patirta žala yra nustatoma, o žala, transformuota į piniginę išraišką, t.y. nuostoliai, yra apskaičiuojama. Todėl toliau šiame magistro baigiamajame darbe, jeigu kontekstas nereikalauja priešingai, negautų pajamų sąvoka vartotina nuostolių formos prasme.

Prieš imantis analizuoti, kokiais atvejais asmens patirti nuostoliai negautų pajamų forma turi ypatumų ir, atitinkamai, kaip apskaičiuoti šių nuostolių dydį, derėtų aptarti negautų pajamų teisinį pagrindimą. Manytina, kad šiam tikslui pasiekti, pirmiausia, privalu ištirti negautų pajamų reguliavimą Lietuvos Respublikos kontekste, taip pat jo ištakas Senovės Romos teisėje bei Bendrosios pagrindų sistemos projekte (angl. *Draft Common Frame of Reference*). Antra, negautų pajamų apskaičiavimo ypatumų analizė neįsivaizduojama prieš tai neaptarus metodų, kurių pagrindu šios formos nuostoliai gali būti apskaičiuojami. Todėl kitame šios magistro baigiamojo darbo poskyryje bus koncentruotai aptarti dažniausiai negautų pajamų apskaičiavimui pasitelkiami būdai. Galiausiai, siekiant įgyvendinti vieną iš minėtų šio magistro baigiamojo darbo tikslų, toliau šiame skyriuje taip pat pateikiama bendrosios teisės tradicijos valstybėse taikomo negautų pajamų apskaičiavimo metodo, pagrįsto finansine logika „pinigai šiandien yra vertingesni už pinigus rytoj“, analizė.

²² Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 13, p. 361.

²³ Kremer, M. J. R. Construction Arbitration in Germany. *Global Arbitration Review* [interaktyvus]. London, 2013 [žiūrėta 2014-12-02]. <<http://globalarbitrationreview.com/know-how/topics/73/construction-arbitration>>.

²⁴ Ambrasienė, D., *et al.*, *op. cit.*, p. 361.

1.1. Negautų pajamų teisinis pagrindimas Lietuvos Respublikoje

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalis įtvirtina, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. Aiškindamas minėtos teisės normos turinį, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą konstatavo, kad minėta teisės norma įtvirtina įstatymo leidėjo pareigą išleisti įstatymus, nustatančius žalos atlyginimą asmeniui už jam padarytą materialinę ir moralinę žalą ir taip užtikrinti realų pažeistų asmens teisių ir laisvių gynimą²⁵. Taigi, nors Konstitucija neįtvirtinta asmens subjektinės teisės reikalauti žalos atlyginimo, tačiau blanketinis Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalies pobūdis orientuoja žalos atlyginimo bei nuostolių kompensavimo pagrindų ieškoti kituose įstatymuose.

Asmens patirtos žalos nustatymo ir nuostolių atlyginimo pagrindai yra įtvirtinti CK. Pirmiausia, CK 6.263 straipsnio 1 ir 2 dalys numato, kad kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais nepadarytų kitam asmeniui žalos, o jos padaręs, privalo šią sukeltą žalą atlyginti visiškai. Toliau CK 6.256 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad už sutartinės prievolės pažeidimą atsakingas asmuo privalo atlyginti kitai sutarties šaliai jos patirtus nuostolius. Žinoma, kad sukeltos žalos faktas ir asmens patirtų nuostolių dydis nėra preziumuojami, šias aplinkybes kartu su nukentėjusiojo asmens atžvilgiu atliktais neteisėtais veiksmais, priežastiniu ryšiu tarp neteisėtų veiksmų ir kilusios žalos bei, pagal bendrąją taisyklę, kalte (CK 6.245-6.249 straipsniai) turi pareigą įrodyti asmuo, ketinantis patraukti kitą asmenį civilinę atsakomybę. Taigi, CK nustato, kad dėl atliktų neteisėtų veiksmų, nesant sutartinių teisinių santykių, arba netinkamai įvykdytos sutartinės prievolės asmeniui gali kilti civilinė teisinė atsakomybė, kurios pagrindu už žalą nukentėjusiajam asmeniui atsakingas asmuo privalės atlyginti šio nukentėjusiojo asmens patirtus nuostolius.

Jau žinoma, kad nuostoliai, be kita ko, gali pasireikšti negautų pajamų forma. Negautos pajamos laikomos asmens netektos galimybės pagerinti savo turtinę padėtį ekvivalentu pinigais. Kaip minėta, paprastai, prarasti šią galimybę asmuo gali dėl žalos, padarytos pagrindiniam objektui, kuris buvo naudojamas pajamoms gauti. Atitinkamai, asmens patirtų nuostolių negautų pajamų forma atveju yra nustatinėjama, kokia pinigų suma būtų pagerėjusi asmens turtinė padėtis, jeigu

²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2010, nr. 16 – 758; 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 90 – 3529.

nebūtų buvę neteisėtų skolininko veiksmų. Iš šio negautų pajamų apibūdinimo gali pasirodyti, kad aptariama nuostolių forma yra spekuliatyvi²⁶. Kita vertus, Lietuvos teisės doktrinoje nurodoma, kad negautos pajamos turi būti realios, o ne tikėtinos²⁷, t.y. asmuo laikomas patyrusiu negautų pajamų, jeigu (i) pajamos buvo numatytos gauti iš anksto, (ii) šias pajamas buvo pagrįstai tikėtasi gauti esant normaliai veiklai, (iii) šių pajamų nebuvo gauta dėl neteisėtų skolininko veiksmų²⁸. Iš esmės analogiški negautų pajamų apibūdinimo kriterijai eksplicitiškai yra įtvirtinti Vokietijos Federacinės Respublikos civiliniame kodekse (toliau – **Vokietijos CK**). Pagal Vokietijos CK 252 straipsnį negautu pelnu (vok. *Entgangener Gewinn*) pripažįstamas tas, kurio, atsižvelgiant į naudotas priemones ir atliktus pasirošiamuosius darbus, buvo galima tikėtis esant normalioms sąlygoms. Taigi, negautos pajamos yra asmens dėl skolininko veiksmų prarasta galimybė pagerinti savo turtinę padėtį, kuri gali būti įvertinta konkrečia nukentėjusiajam asmeniui iš už žalą atsakingo asmens priteistina pinigų suma.

Negautos pajamos privalo būti atlygintos visiškai. Šis vienas pagrindinių civilinės atsakomybės principų – visiško nuostolių atlyginimo principas, įtvirtintas CK 6.251 straipsnio 1 dalyje ir CK 6.263 straipsnio 2 dalyje, reiškia, kad žalą būtina tiksliai įvertinti, jog nukentėjusiajam būtų atlyginta tiek, kiek jis iš tikrųjų prarado²⁹. CK aiškinančiojoje doktrinoje nurodoma, kad taikant civilinę atsakomybę, siekiama kompensuoti nukentėjusiojo turtinius praradimus, o ne nubausti žalos padariusį asmenį³⁰. Taigi, iš už žalą atsakingo asmens negalima išieškoti daugiau, nei nukentėjusysis patyrė žalos, nes tai reikštų nepagrįstą nukentėjusiojo praturtėjimą³¹. Nuostolių, patirtų negautų pajamų forma, kontekste visiško nuostolių atlyginimo principas pasireiškia negauto grynojo pelno (angl. *lost profit*) arba grynojo nuostolio (angl. *net loss*)³² priteisimu reikalavimą dėl negautų pajamų

²⁶ Markesinis, B., et al. *Compensation for Personal Injury in English, German and Italian Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011, p. 116.

²⁷ Mikelėnas, V., et al., *supra* note 1, p. 342.

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų plenarinės sesijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje V. Š. v. A. N. (bylos Nr. 3K-P-382/2006); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ferteksos transportas“ v. Baltarusijos respublikinė unitarinė įmonė „Gamybinis susivienijimas „Belaruskalij“ (bylos Nr. 3K-3-273/2009); 2010 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Telegausa“ v. UAB „TELE2“ (bylos Nr. 3K-3-176/2010) ir kt.

²⁹ Mikelėnas, V., et al., *supra* note 1, p. 346.

³⁰ *Ibid.*, p. 367

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje AB „Simega“ v. UAB „Radix Arboris“ (bylos Nr. 3K-3-807/2003).

³² Ekonomikos terminų žodyne „grynojo pelno“ sąvoka yra apibrėžiama kaip įmonės (juridinio asmens) uždirbtų bendrųjų pajamų dalis, kuri lieka atėmus įprastinės veiklos sąnaudas, ypatinguosius praradimus bei sumokėtus mokesčius. Prašome žiūrėti: Ekonomikos terminų žodynas [interaktyvus]. Vilnius, 2014 [žiūrėta 2014-12-02]. <<http://e-terminai.lt/ekonomika/grynasis-pelnas>>. Taigi, grynojo pelno sąvoka nėra visiškai tinkama apibūdinti fizinio asmens patirtus nuostolius negautų pajamų forma. Atitinkamai, šiems nuostoliams apibūdinti vartotina bendrosios teisės

atlyginimo pateikusiam asmeniui. Kitaip tariant, negautos pajamos, kaip nuostoliai, neturi būti suprantamos kaip visos tikėtinos gauti sumos, neatskaičius sąnaudų ir (arba) mokesčių. Pavyzdžiui, sudarytos statybos rangos sutarties atveju nukentėjusiojo asmens negautos pajamos būtų pagrįstai tikėtos gauti lėšos, kurios asmeniui liktų įvertinus visas sąnaudas ir įplaukas ir nuo kurių dar būtų atskaičiuotas Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo numatytas mokestis. Tuo tarpu, apskaičiuojant dėl sveikatos sužalojimo nukentėjusiojo asmens negautas pajamas, vertintinas asmens darbo užmokestis neto (ital. *netto*) ir Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo įtvirtinto mokesčio tarifas, atskaičiuojamas nuo asmeniui priteistos nuostolių atlyginimo sumos. Bendrosios teisės tradicijoje valstybėse taip pat nurodoma, kad apskaičiuojant asmens dėl sveikatos sužalojimo patirtų nuostolių dydį turi būti nustatyti asmens nuostoliai neto (angl. *net loss*), t.y. iš asmens prarasto darbo užmokesčio bruto (ital. *brutto*) yra atskaitomi mokesčiai ir socialinio draudimo įmokos³³. Taigi, negautos pajamos apskaičiuojamos iš realiai numatytų gauti pajamų (įplaukų) atskaičius visas sąnaudas ir mokesčius, taip gaunant asmens grynąjį pelną arba grynuosius nuostolius – sumą, būtent kuria galėjo pagerėti nukentėjusiojo asmens turtinė padėtis, jeigu nebūtų teisės arba sutarties pažeidimo.

Apibendrinant, pagrindinis teisės aktas įgyvendinantis Konstitucijos asmeniui laiduojamą teisę į žalos (nuostolių) atlyginimą yra CK. Minėtas įstatymas numato, kad dėl atliktų neteisėtų veiksmų, nesant sutartinių teisinių santykių, arba netinkamai įvykdytos sutartinės prievolės asmeniui gali kilti civilinė teisinė atsakomybė, kurios pagrindu už žalą nukentėjusiajam asmeniui atsakingas asmuo privalės atlyginti šio nukentėjusiojo asmens patirtus nuostolius. Nukentėjusiojo asmens patirti nuostoliai, be kita ko, gali pasireikšti kaip negautos pajamos, kurios reiškia asmens netektos galimybės pagerinti savo turtinę padėtį ekvivalentą pinigais. Ši nukentėjusiajam asmeniui atlygintina pinigų suma yra apskaičiuojama įvertinant asmens tikėtinas gauti pajamas, iš kurių privalo būti išskaičiuotos visos šioms pajamoms gauti reikalingos sąnaudos ir (arba) įstatymų nustatyta tvarka mokėtini mokesčiai.

tradicijos valstybėse dažnai sutinkamos asmens sveikatos sužalojimo atvejų analizės kontekste sąvokos „*net loss*“ pažodinis vertimas į lietuvių kalbą – gryniesi nuostoliai.

³³ Markesinis, B., *et al. Markesinis and Deakin's Tort Law. Sixth Edition.* Oxford: Clarendon Press, 2008, p. 979-980; Jungtinės Karalystės Lordų Rūmų 1963 m. sausio 1 d. sprendimas byloje *Cooper v. Firth Brown Ltd.*; Jungtinės Karalystės Lordų Rūmų 1988 m. sausio 1 d. sprendimas byloje *Dews v. National Coal Board.*

1.2. Negautų pajamų aiškinimas romėnų teisėje

Romėnų teisė sudaro vieną iš europietiškosios civilizacijos fundamentų. Tai reiškia, kad visos valstybės, kurių politinės, visuomeninės bei ekonominės sistemos funkcionavimas yra grindžiamas bendromis europinėmis vertybėmis pasižymi tam tikru bendrumu ir teisineje kultūroje³⁴. Šiuo atveju, Lietuvos Respublika nėra išimtis. Nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų Lietuvos žemėse galiojusių didžiųjų kodifikacijų – prancūzų civilinio kodekso (pranc. *Code Civil*), austrų civilinio kodekso (austr. *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*), taip pat Vokietijos CK (vok. *Bürgerliches Gesetzbuch*), kurie rėmėsi būtent romėnų teise, dėka Lietuvos teisės sistema yra romėnų teisės tradicijos įtakos sferoje³⁵. Todėl CK įtvirtinti teisės institutai negali būti pradėti analizuoti, pirmiausia, neįsisavinus, kaip jie buvo suprantami romėnų teisėje.

Reikalavimas atlyginti patirtą žalą buvo įtvirtintas jau pirmajame rašytiniame romėnų teisės šaltinyje – XII lentelių įstatymuose (lot. *leges XII tabularum*)³⁶. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad santykinai daugiausia išlikusių XII lentelių įstatymų nuostatų yra susijusios su civiline deliktine atsakomybe³⁷. Minėtos nuostatos galėtų būti skirstomos į dvi rūšis pagal objektą, kuriam galėjo būti padaryta žala: asmeninio pobūdžio vertybėms ar materialinio pobūdžio (turtiniam) asmens gėriui. Tiesa, panašu, kad asmens fizinės skriaudos (lot. *iniuria*) atveju, už žalą atsakingam asmeniui galėjo kilti daugiau baudžiamosios rūšies požymių turinti teisinė atsakomybė. Pagal VIII lentelės 3 ir 4 dalis dėl skriaudos, nesukėlusios nuolatinio pobūdžio negalios, kaltininkas buvo baudžiamas pinigine bauda³⁸. Šią XII lentelių įstatymo lentelę aiškinančioje doktrinoje nėra užsimenama apie galimybę nukentėjusiajam asmeniui reikalauti žalos, patirtos dėl sužalojimo, atlyginimo. Už sunkesnę kito asmens kūno sužalojimą, t.y. kūno dalies, pavyzdžiui, nuolatinio pobūdžio negalios kitam asmeniui sukėlimą, VIII lentelės 2 dalis įtvirtino keršto (lot. *talio*) principo kaltininkui taikymą. Tiesa, tokios bausmės kaltininkas galėjo išvengti susitaikydamas su nukentėjusiuoju ir įsipareigodamas perduoti jam šalių sulygtą kiekį brangaus metalo, o vėliau – sumokėti tam tikrą pinigų sumą³⁹. Atsižvelgiant į tai, kad minėta nukentėjusiajam mokėtina pinigų suma neįvardinta kaip bauda, galima būtų manyti, kad ji atliko nukentėjusiojo asmens patirtų nuostolių atlyginimo

³⁴ Jonaitis, M. *Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.

³⁵ Pikulska-Rodomska, A. Pastabos apie romėnų teisės vaidmenį Europos teisės literatūroje. *Teisė*. 2010, (74): 153-156.

³⁶ Vėlyvis, S., Jonaitis, M. *XII lentelių įstatymai ir jų komentaras*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.

³⁷ Vėlyvis, S., Jonaitis, M. XII lentelių įstatymai ir kai kurios atskirų šiuolaikinės teisės šakų bei institutų nuostatos. *Jurisprudencija*. 2008, 1(103): 11.

³⁸ Vėlyvis, S., Jonaitis, M., *op. cit.*, p. 94.

³⁹ *Ibid.*, p. 93.

funkciją, t.y. kompensavo asmens patirtą žalą dėl kūno sužalojimo. Vis dėlto, pagrindo išvadai, kad XII lentelių įstatymai numatė nukentėjusiojo galimybę reikalauti iš kalto dėl jo sužalojimo asmens reikalauti atlyginti negautas pajamas, kurias nukentėjusysis galėjo gauti (užsidirbti) laikotarpiu, kuriuo buvo sužalotas, nėra.

Žalos svetimam turtui atveju XII lentelių įstatymai įtvirtino „patirsi žalą, tebūnie atlyginta“ principą: „(...) rupitias (...) sarcito“ (VIII lentelės 5 dalis). Atitinkamai, pagal VIII lentelės 6 dalį žalą padariusio keturkojo gyvulio savininkas galėjo pasirinkti: perduoti žalą sukėlusį gyvulį nukentėjusiajam arba atlyginti jo patirtus nuostolius (piniginiu ekvivalentu išreikštą padarytos žalos vertę)⁴⁰. Taip pat pagal tos pačios lentelės 9 dalį už pasėlių sunaikinimą, priešingai negu pilnamečio asmens atveju, kuris buvo baudžiamas mirtimi, nepilnametis buvo baudžiamas, be kita ko, įpareigojimu atlyginti padarytą žalą⁴¹. Tiesa, šiuo atveju taip pat nėra aišku, ar nukentėjusiajam asmeniui atlygintini nuostoliai galėjo apimti ir negautų pajamų, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu būtų pardavęs javus, atlyginimą.

Galiausiai, analizuojamo romėnų teisės akto XII lentelė įtvirtino nuostolių, padarytų asmenų, pavaldžių šeimos galvai (lot. *alieni iuris*), atlyginimo taisyklės. Pagal XII lentelių įstatymo XII lentelės 2 dalį dėl minėtų asmenų veiksmų kilusi atsakomybė už šiuos asmenis atsakingam asmeniui buvo vadinama noksaline atsakomybe⁴². Šios rūšies atsakomybės esmę sudarė tai, kad šeimos tėvas ar vergo šeimininkas privalėjo perduoti ieškovui (nukentėjusiajam) kaltininką arba atlyginti žalą. Tiesa, noksalinė atsakomybė buvo taikoma už pavaldžių asmenų padarytus deliktus, o sutarčių teisei ši atsakomybės rūšis nebuvo žinoma.

Taigi, *leges XII tabularum* galima nesunkiai atpažinti šiuolaikinės civilinės deliktinės atsakomybės aspektus. Jau pirmajame rašytiniame romėnų teisės šaltinyje buvo įtvirtina asmenų pareiga atlyginti nuostolius ne tik už savo paties, bet ir kitų asmenų ar valdomų objektų sukeltą žalą. Kita vertus, analizuotas teisės šaltinis nesuteikia pagrindo teigti, kad 451 pr. m. e. žalą patyrusiems asmenims įstatymų leidėjas buvo suteikęs teisę reikalauti ne tik tiesioginių nuostolių, tačiau ir nuostolių, patirtų negautų pajamų forma, atlyginimo.

Abejones dėl to, ar pagal romėnų teisę nukentėjęs asmuo turėjo teisę reikalauti atlyginti negautas pajamas iš esmės išsklaido Lietuvos teisės doktrinoje išreikšta pozicija, kad dėl žalos kaltiems asmenims reikėjo atlyginti tik „tiesioginius nuostolius, t.y. artimiausio juridinio fakto, kuris

⁴⁰ Vėlyvis, S., Jonaitis, M., *supra* note 36, p. 95.

⁴¹ *Ibid.*, p. 89.

⁴² Lot. *noxā* – žala.

yra žalos atlyginimo pagrindas, padarinius⁴³. Tiesa, į žalos, kuri galėjo atsirasti tiek dėl sutarties neįvykdymo, tiek dėl kitų neteisėtų skolininko veiksmų (deliktų), sąvoką Romos teisininkai buvo įtraukę du elementus: realią (tiesioginę) žalą (lot. *damnum emergens*) ir negautą naudą (lot. *lucrum cessans*), t.y. kreditoriaus negautas pajamas, kurias jis būtų gavęs, skolininkui įvykdžius prievolę. Vis dėlto, transformuota į piniginę išraišką žala pagal romėnų teisę galėjo būti atlyginama tik jeigu ji buvo tiesioginis neteisėto veiksmo ar neveikimo padarinys. Klasikinis pavyzdys, pateikiamas doktrinoje siekiant iliustruoti atlygintinų nuostolių apimtį romėnų teisėje yra iš bado mirusių vergų pavyzdys: pardavėjas pardavė kviečius, bet neperdavė jų laiku pirkėjui, dėl ko išmirė šio vergai. Susiklosčius tokiai situacijai pardavėjas būtų įpareigotas atlyginti tik kviečių vertę. Tuo tarpu, nuostoliai dėl žuvusių vergų ir su tuo susiję *lucrum cessans* negalėtų būti atlyginti⁴⁴. Pastebėtina, kad užsienio teisės doktrinoje taip pat nurodoma, kad žalos sąvoka romėnų teisėje apėmė tiek turto sumažėjimą dėl veikimo, tiek pajamas, kurias būtų gavęs ieškovas, jeigu nebūtų buvusio pažeidimo⁴⁵. Tačiau nors nurodoma, kad romėnų teisė pripažino negautas pajamas kaip galimą neteisėto veiksmo padarinį, nėra patikslinama, kada ši nuostolių forma galėjo būti išieškoma. Priešingai, užsienio teisės doktrinoje nurodomi tik atvejai, kuomet negautos pajamos Romėnų teisėje negalėjo būti pripažintos nuostoliais. Pavyzdžiui, sugadinus žvejo tinklą, žvejys galėjo reikalauti atlyginti tik tą sumą, kuri buvo reikalinga žvejybos tinklui sutaisyti arba naujam įsigyti, tačiau neturėjo teisės pareikšti reikalavimą atlyginti negautas pajamas, kurias jis būtų gavęs iš žuvies pardavimo, kol tinklas buvo taisomas⁴⁶. Taigi, Senovės Romos teisėje negautų sąvoka buvo žinoma kaip netiesioginės rūšies žala, tačiau ši žala, transformuota į piniginę išraišką, t.y. nuostolius, pagal romėnų teisę nukentėjusiems asmenims negalėjo būti atlyginta.

Apibendrinant, romėnų teisė numatė galimybę nukentėjusiajam asmeniui reikalauti dėl asmens arba turto sužalojimo patirtų nuostolių atlyginimo. Tiesa, nors Senovės Romoje asmens patirta žala buvo skirstoma į realią (tiesioginę) žalą (lot. *damnum emergens*) ir negautas pajamas (lot. *lucrum cessans*), vis dėlto nuostolių patyręs asmuo pagal romėnų teisę turėjo galimybę iš skolininko gauti tik tiesioginių (realių) nuostolių atlyginimą. Atitinkamai, nors nuostolių skirstymas į tiesioginius ir negautas pajamas, būdingas daugeliui civilinės teisės sistemų, yra romėnų teisės

⁴³ Nekrošius, I., Nekrošius, V., Vėlyvis, S., *supra* note 19, p. 230.

⁴⁴ Nekrošius, I., Nekrošius, V., Vėlyvis, S., *supra* note 19.

⁴⁵ Sabahi, B. *Compensation and Restitution in Investor-State Arbitration. Principles and practice*. New York: Oxford University Press, 2011, p. 20.

⁴⁶ Zimmermann, R. *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. New York: Oxford University Press, 1992, p. 972.

recepcijos padarinys, romėnų teisėje nukentėjusiajam asmeniui atlygintini nuostoliai buvo suprantami siauresne apimtimi negu jie suprantami šiuolaikinėje teisėje.

1.3. Negautų pajamų aiškinimas Bendros pagrindų sistemos projekte

Siekiant nustatyti CK įtvirtintų teisės normų tikslus, privalu vadovautis, be kita ko, šiuolaikines tendencijas atspindinčiais privatinės teisės vienodinimo dokumentais. Kaip žinia, CK buvo modeliuojamas, be kita ko, pagal tokius tarptautinius ir europinius švelniosios teisės (angl. *soft law*) dokumentus kaip Tarptautinės teisės unifikavimo instituto parengti Tarptautinių komercinių sutarčių principai (toliau – **UNIDROIT**) ir Europos sutarčių teisės principai (toliau – **PECL**)⁴⁷. Tai reiškia, kad analizuojant CK teisės normas minėti dokumentai atlieka antrinių teisės šaltinių – įstatymų parengiamųjų darbų (pranc. *travaux préparatoires*), funkcijas.

Kita vertus, pavyzdžiui, UNIDROIT straipsnių komentarai jau du kartus buvo modifikuoti ir papildyti naujomis nuostatomis⁴⁸, kurios šiuo metu iš esmės skiriasi nuo CK įtvirtintų nuostatų⁴⁹. Tačiau šio tarptautinio privatinės teisės vienodinimo dokumento vaidmuo aiškinant CK teisės normas nesumažėjo. Priešingai, kaip nurodo dr. S. Drazdauskas, atsiribojimas nuo UNIDROIT principų, jų komentarų ir iliustracijų, aiškinant CK teisės normas, netgi būtų nesuderinamas su įstatymų leidėjo valia ir ketinimais⁵⁰. Be kita ko, pastaruoju metu yra atkreipiamas didelis dėmesys į tai, kad įprastinis sisteminis CK normų aiškinimas dažnai yra nepakankamas siekiant tinkamai suprasti kai kurias CK nuostatas, ypač kuomet dėl sparčių socialinių, ekonominių pokyčių įstatymų leidėjas nespėja atitinkamai pakoreguoti teisinio reguliavimo arba jį pakoreguoja netinkamai. Galiausiai, tiek europiniu, tiek tarptautiniu mastu vis labiau auga teisės vienodinimo poreikis. Todėl aiškinant Lietuvos privatinę teisę nevalia apsiriboti nacionaliniu kontekstu ir neatsižvelgti į šiuolaikines privatinės teisės tendencijas atspindinčius, ypač europinius, dokumentus.

Vienas naujausių Europos privatinės teisės sisteminimo dokumentų yra Bendrosios pagrindų sistemos projektas (angl. *Draft Common Frame of Reference*) (toliau – **DCFR**). Tai pirmą kartą politiniu lygiu inspiruotas dokumentas, kuriuo siekta įgyvendinti Europos civilinio kodekso idėją. Tiesa, žlugus Europos Sąjungos Konstitucijos idėjai, DCFR liko rekomendacinio pobūdžio

⁴⁷ Mikelėnas, V. Unification and Harmonisation of Law at the Turn of the Millenium: The Lithuanian Experience. *Uniform Law Review*. 2000, 2: 251.

⁴⁸ UNIDROIT principų 2004 m. ir 2008 m. redakcijos.

⁴⁹ Drazdauskas, S. *Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008, p. 8.

⁵⁰ *Ibid.*, p. 14.

akademine priemone. Tačiau teisės doktrinoje nurodoma, kad Europos Sąjungos institucijos turėtų judėti pirmyn su savo pirmine idėja transformuoti DCFR į galutinį politinį dokumentą – Bendrąją pagrindų sistemą (angl. *Common Frame of Reference*), kurios pagrindu būtų priimtas Europos civilinis kodeksas⁵¹. Anot teisės akademikų, DCFR atitinka visus civilinio kodekso kaip privatinės teisės kodifikavimo priemonės, žinomos daugumai kontinentinės Europos teisininkų ir dominančios bendrosios teisės tradicijos valstybių teisininkus, bruožus. Todėl, net jeigu Bendroji pagrindų sistema niekada nebus formaliai priimta kaip Europos civilinis kodeksas, asmenys, kurie ieško europinio atsakymo (angl. *European answer*) į privatinės teisės keliamus klausimus, turėtų pasitelkti DCFR kaip *prima facie* šaltinį šiam atsakymui rasti⁵². Atitinkamai, toliau šiame magistro baigiamajame darbe negautų pajamų institutas aptartinas DCFR kontekste.

DCFR yra pradedamas skyriumi „Sąvokų apibrėžimai“. Šiame skyriuje žala yra apibrėžiama kaip bet koks žalingo poveikio rezultatas, o nuostoliai – pinigų suma, kurią asmuo turi teisę gauti arba kurią teismas gali priteisti kaip kompensaciją už konkretų pažeidimą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šalia termino „žala“, kuris daugiausia yra vartojamas DCFR VI knygoje „Nesutartinė atsakomybė už sukeltą žalą“, siekiant apibrėžti deliktu sukeltą neigiamą padarinį, DCFR III knygoje „Prievolės ir priešpriešinės teisės“, siekiant apibrėžti sutartinės prievolės nevykdymu sukeltą neigiamą padarinį, vartojamas terminas „praradimas“ (angl. *loss*). Praradimo sąvoka DCFR nurodoma, kaip susidedanti iš ekonominio ir neekonominio praradimų. Atitinkamai, ekonominis praradimas yra negautos pajamos ar pelnas, patirta našta (angl. *burdens*) ir turto vertės praradimas, o neekonominis praradimas reiškia skausmą ir kentėjimą (angl. *pain and suffering*), taip pat gyvenimo kokybės pablogėjimą. Iš aukščiau pateiktų sąvokų apibrėžimų matyti, kad DCFR įtvirtina iš esmės analogišką žalos ir nuostolių santykį, koks yra įtvirtintas CK 6.249 straipsnio 1 dalyje, tačiau eksplicitiškai įtvirtina negautų pajamų kaip nukentėjusiosios šalies nuostolių sąvoką.

Analizuojant DCFR nuostolių, pažeidus sutartį, kontekste, pirmiausia, nurodytina DCFR III. – 3:701 straipsnio 1 dalis, kuri įtvirtinta kreditoriaus teisę į nuostolių, sukeltų dėl skolininko prievolių įsipareigojimų neįvykdymo, atlyginimą. Ši DCFR teisės norma reglamentuoja nuostolius kaip kreditoriaus interesų gynimo būdą nepiniginės prievolės pažeidimo atvejais⁵³. DCFR

⁵¹ Hasselink, M. W. The Common Frame of Reference as a Source of European Private Law. *Tulane Law Review* [interaktyvus]. 2009, 83(4): 920-921, [žiūrėta 2014-09-17]. <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1270563>;

⁵² Hasselink, M. W., *supra* note 51, p. 923-924.

⁵³ Kaip nurodo S. Selelionytė-Drukteinienė, civilinės teisės tradicijos valstybėse, priešingai negu bendrosios teisės tradicijos valstybėse, nuostoliais nelaikoma piniginės prievolės pinigų suma, kurią kreditorius praranda dėl skolininko padaryto pažeidimo. Ši pinigų suma yra priteisiama taikant kitą pažeistos teisės ginimo būdą – įpareigojimą vykdyti

komentuojanti doktrina nurodo, kad nepiniginės prievolės pažeidimo atveju nuostoliai paprastai negali būti išieškoti, nebent delpinigiai (angl. *interest*) būtų nepakankamas gynimo būdas konkrečiu atveju. Analizuojama teisės norma taip pat įtvirtina esminį nuostolių požymį – nesant praradimo, nėra teisės į nuostolius. Tačiau, jeigu dėl sutarties pažeidimo šalis vis dėlto patyrė nuostolių, aktualu atsižvelgti į DCFR III. – 3:702 straipsnį, kuris, pirmiausia, įtvirtina pagrindinį nuostolių dydžio nustatymo principą, pagal kurį priteisiami nuostoliai turi užtikrinti, kad kreditorius atsidurtų kaip įmanoma tokioje padėtyje, kurioje jis būtų atsidūręs, skolininkui tinkamai įvykdžius sutartinę prievolę. Atitinkamai, minėto DCFR straipsnio norma toliau įtvirtina, kad prievolės neįvykdymu sukelti nuostoliai apima kreditoriaus patirtus praradimus bei pelną, kurį jam buvo sutrukdyta gauti (angl. *damages cover loss which the creditor has suffered and gain of which the creditor has been deprived*). Taigi, DCFR eksplicitiškai įtvirtinta, kad nuostolių atlyginimu nukentėjusi šalis turi atsidurti tokioje situacijoje (kiek tai įmanoma) lyg sutartis būtų buvusi tinkamai ir visiškai įvykdyta ir nukentėjusios šalies teisę reikalauti dėl prievolės pažeidimo patirtų negautų pajamų atlyginimo.

Prieš pradėdant analizuoti DCFR nuostolių, patirtų dėl delikto, kontekste, atkreiptinas dėmesys į teisės doktrinoje išreikštą nuomonę, kad DCFR III knygoje yra tik kelios trumpos nuostatos apie teisių gynimo, pažeidus sutartį, būdus. Atitinkamai, DCFR VI knygos autoriai, atsižvelgdami į bendrosios nuostolių teisės stoką, nusprendė iš esmės parengti nuostolių atlyginimo taisykles. Taigi, nors DCFR VI skyrius taikytinas tik deliktinei atsakomybei, jame įtvirtintas reguliavimas pritaikytinas ir atsakomybei dėl sutarties pažeidimo⁵⁴. Taigi, tuo atveju, jeigu susiduriama su esminiais klausimais sutarties pažeidimo kontekste, privalu atsižvelgti į DCFR VI knygos VI skyriuje „Teisių gynimo būdai“ (angl. *Remedies*) įtvirtintas taisykles.

Minėtas DCFR VI skyrius yra pradėdamas VI. – 6:101 straipsniu, pagal kurį yra reikalaujama nukentėjusįjį asmenį grąžinti į tokią padėtį lyg jis nebūtų patyręs jokios žalos. Šis reikalavimas yra pagrįstas skirtumo metodo (vok. *Differenzhypothese*) – pagrindinio negautų pajamų apskaičiavimo principo, eksplicitiškai įtvirtinto Vokietijos CK 249-252 straipsniuose, recepcija⁵⁵. Užsienio teisės doktrinoje nurodoma, kad tokiu būdu apskaičiuojant asmens negautų pajamų, patirtų dėl sveikatos sužalojimo, dydį, privalo būti įvertintos visos žinomos arba galimos numatyti aplinkybės, taip pat visi tikėtini įvykiai ateityje, įskaitant, atlyginimo didinimą, profesinį

prievolę natūra. Šiuo atveju, DCFR pasirinktas civilinės teisės tradicijos valstybių pripažįstamas variantas. Plačiau žiūrėti: Ambrasienė, D. *supra* note 13, p. 352.

⁵⁴ Wagner, G. The Law of Torts in Draft Common Frame of Reference. *Social Science Research Network* [interaktyvus]. 2013, [žiūrėta 2014-12-02]. <<http://ssrn.com/abstract=1394343>>.

⁵⁵ *Ibid.*

paaukštinimą, darbo rinkos rizikas, infliacijos lygio pasikeitimą ir panašiai⁵⁶. Kitaip tariant, analizuojamas DCFR VI. – 6:101 straipsnyje įtvirtintos nuostolių apskaičiavimo gairės yra ne *status quo ante*, t.y. gyvenimo padėties iki žalą sukėlusio įvykio, atkūrimas, tačiau hipotetinė situacija tarsi žalą sukėlęs įvykis net neįvyko.

Materialaus daikto sužalojimo (sunaikinimo) atveju, DCFR eksplicitiškai įtvirtina nuostolių apskaičiavimo būdą, t.y. analizuojamo DCFR VI. – 6:101 straipsnio 3 dalyje nurodoma, kad tokiu atveju nuostolių dydis yra lygus jo vertės sumažėjimui, kuris ir turi būti priteisiamas vietoje išlaidų šiam daiktui pataisyti, jeigu jos nepagrįstai viršija sumažėjusios vertės dydį. Užsienio teisės doktrinoje nurodoma, kad ši nuostolių apskaičiavimo taisyklė atspindi Vokietijoje taikomą nuostolių atlyginimo taisyklę, pagal kurią asmuo turi teisę į tokio dydžio nuostolių atlyginimą, kokio dydžio būtų daikto pataisymo išlaidos, nebent šios išlaidos yra daugiau negu 30 % didesnės negu išlaidos, kurių prireiktų pakeisti sugadintą daiktą nauju⁵⁷. Aiškinant minėtą nuostatą, užsienio teisės doktrinoje nurodoma, kad nukentėjęs asmuo, nepaisant daikto sugadinimo, gali būti suinteresuotas pasilikti šį, ilgą laiką turimą, daiktą vietoje to, kad gautų kitą daiktą. Todėl, pavyzdžiui, sugadinto automobilio atveju, Vokietijoje dažnai pateikiamas reikalavimas atlyginti jo remonto išlaidas. Kita vertus, šio reikalavimo dydis kai kuriais atvejais gali būti neprotingas, lyginant, kad už mažesnę sumą įmanoma įsigyti visiškai naują analogišką daiktą. Taigi, DCFR VI. – 6:101 straipsnio 3 dalis įtvirtina asmens galimybę reikalauti nuostolių, patirtų sugadintam daiktui pataisyti, atlyginimo, tačiau šiems nuostoliams esant neprotingo dydžio, už žalą atsakingas asmuo turi pareigą atlyginti tik tuos nuostolius, kurių nukentėjęs asmuo patyrė arba patirtų, įsigydamas kitą analogišką sugadintam daiktą.

Toliau analizuojant aktualias DCFR nuostatas, reguliuojančias patirtų nuostolių atlyginimą, nurodytiną DCFR VI. – 6:204 straipsnis, kuris numato kompensacijos dėl patirto sveikatos sužalojimo taisyklę. Minėtas DCFR straipsnis numato, kad nepriklausomai nuo ekonominio ar neekonominio praradimo atlyginimo, patirtas sužeidimas privalo būti kompensuotas. Šiuo atveju, nurodyta teisės norma yra svarbi tuo, kad ji įtvirtina dėl sveikatos sužalojimo nukentėjusiojo asmens teisę, be kita ko, reikalauti negautų pajamų atlyginimo. Minėta, kad ekonominis praradimo sąvoka DCFR, be kita ko, yra apibrėžiama kaip negautos pajamos (pelnas). Be to, manytina, kad analizuojamos teisės normos formuluotė aiškintina plačiau ta prasme, kad ekonominio praradimo

⁵⁶ Markesinis, B., *et al.*, *supra* note 26, p. 139.

⁵⁷ Wagner, G. *The Common Frame of Reference: a View from Law & Economics*. Munich: european law publishers GmbH, 2009, p. 264.

atlyginimas privalo būti kompensuotas visais deliktinės teisinės atsakomybės atvejais, jeigu nukentėjusioji šalis patyrė tokių nuostolių. Taigi, nors ne visiškai tiesiogiai, DCFR įtvirtina nukentėjusiojo asmens galimybę reikalauti negautų pajamų, patirtų dėl delikto, atlyginimo.

Apibendrinant, DCFR kaip vienas svarbiausių Europos privatinės teisės sisteminimo dokumentų įtvirtina Lietuvos teisei gerai pažįstamą žalos ir nuostolių santykį bei apibrėžia negautų pajamų (pelno) sąvoką. Tiesa, DCFR eksplicitiškai įtvirtina nukentėjusiosios šalies teisę reikalauti negautų pajamų (pelno) atlyginimo tik kaip dėl sutarties pažeidimo arba dėl asmens sveikatos sužalojimo patirtų nuostolių. Tačiau šio *soft law* šaltinio sisteminis aiškinimas leidžia teigti, kad nagrinėtų straipsnių, reglamentuojančių teisių gynimo būdus dėl delikto, turinys kaip vieną iš galimų sutarties pažeidimo padarinių taip pat pripažįsta ir negautas pajamas (pelną).

1.4. Negautų pajamų apskaičiavimo metodai

Tikslus ir tinkamas asmens negautų pajamų apskaičiavimas, be kita ko, priklauso nuo metodo (gr. *methodos*), kuriuo pasirinkta įvertinti patirtų nuostolių dydį. Pateikti baigtinį sąrašą būdų negautoms pajamoms apskaičiuoti tikriausiai būtų neįmanoma, nes kiekvienu atveju skiriasi faktinės aplinkybės, kurioms esant buvo pažeista sutartis arba padarytas deliktas, taip pat nukentėjusiojo padėtis. Kita vertus, yra įmanoma išvelgti tam tikras tendencijas pasirenkant negautų pajamų apskaičiavimo metodus. Galiausiai, kai kurie analizuojamų nuostolių apskaičiavimo metodai įstatymų leidėjo yra netgi eksplicitiškai įtvirtinti teisės aktuose. Atitinkamai, toliau šiame magistro baigiamajame darbe nurodytini dažniausiai praktikoje pasitelkiami negautų pajamų, pažeidus sutartį, arba dėl delikto negautų pajamų apskaičiavimo metodai.

Minėta, kad vienas iš šio magistro baigiamojo darbo tikslų yra išanalizuoti bendrosios teisės tradicijos valstybėse taikomus negautų pajamų apskaičiavimo metodus, kurie pagrįsti finansine logika „pinigai šiandien yra vertingesni už pinigus rytoj“. Šios taisyklės taikymas, anot Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės (toliau – **Jungtinė Karalystė**) bei Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – **Jungtinės Valstijos**) teismų, įgyvendina visiško žalos atlyginimo (angl. *full compensation*) principą ir užtikrina, kad būtų pasiektas tikslas grąžinti asmenį į tokią finansinę padėtį (*i*) lyg sutartis būtų buvusi tinkamai įvykdyta (sutarties pažeidimo atveju) arba (*ii*) kurioje asmuo buvo iki delikto⁵⁸. Kaip matyti, bendrosios teisės tradicijos valstybėse

⁵⁸Atsižvelgiant į šiam magistro baigiamajam darbui keliamus apimties reikalavimus bei į tai, kad negautų pajamų, patirtų dėl žmogaus sveikatos sužalojimo arba gyvybės atėmimo, apskaičiavimas pasižymi išskirtine specifika, šiame

nuostolių atlyginimo principai ir tikslai yra tapatūs CK numatytiems nuostolių atlyginimo principams ir tikslams. Todėl galias teisinės tradicijas turinčių valstybių – Jungtinės Karalystės ir Jungtinių Valstijų, teisės doktrina bei teismų precedentai yra itin aktualūs nagrinėti, siekiant įvertinti Lietuvoje formuojamą teismų praktiką dėl asmenų patirtų nuostolių negautų pajamų forma atlyginimo.

Taigi, toliau šiame magistro baigiamajame darbe pateikiama Lietuvos ir tarptautinėje praktikoje naudojamų metodų apskaičiuojant negautas pajamas, pažeidus sutartį, arba dėl asmens sveikatos sužalojimo arba gyvybės atėmimo patirtų nuostolių negautų pajamų forma apskaičiavimui naudojamų metodų analizė. Taip pat atskirai yra tiriamas bendrosios teisės tradicijos valstybėse – Jungtinėje Karalystėje ir Jungtinėse Valstijose, pasitelkiamas negautų pajamų apskaičiavimo metodas, pagrįstas finansine logika, kad „pinigai šiandien yra vertingesni negu pinigai rytoj“. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pateikti baigtinį sąrašą metodų, kuriais vadovaujantis gali būti apskaičiuoti nukentėjusiosios šalies patirti nuostoliai negautų pajamų forma, nėra šio magistro baigiamojo darbo tikslas. Todėl, kaip minėta, toliau analizuojami tik dažniausiai negautoms pajamoms apskaičiuoti pasitelkiami metodai.

1.4.1. Dažniausiai negautų pajamų apskaičiavimui taikomi metodai

Vienas dažniausiai pasitelkiamų metodų apskaičiuojant negautų pajamų, pažeidus sutartį, dydį yra kainų skirtumo principas. Lietuvoje šis nuostolių apskaičiavimo metodas yra įtvirtintas CK 6.258 straipsnio 5 dalyje, pagal kurią tais atvejais, kai pakeičiančios sutarties įvykdymas tampa brangesnis, sutarties šalis, dėl kurios kaltės pirminė sutartis buvo nutraukta ir, atitinkamai, buvo sudaryta pakeičiančioji sutartis, turi atlyginti sutartį pakeitusios šalies nuostolius. CK 6.258 straipsnio 5 dalis nepateikia „pakeičiančios sutarties“ sąvokos, o iš CK aiškinančiosios doktrinos galima susidaryti klaidingą įspūdį, kad šis metodas gali būti taikomas tik tada, kai kreditorius sudaro tokią pat sutartį su kitu skolininku⁵⁹. Tačiau užsienio teisės doktrinoje nurodoma, kad pakeičiančioji sutartis neturi privalomai būti identiška nutrauktajai savo sąlygomis, kiek tai susiję su prekių ar paslaugų kiekiu, kreditavimu ar pristatymo tvarka, svarbiausia, kad pakeičiančioji sutartis

magistro baigiamajame darbe dėl delikto patirtos žalos kontekste bus aptartas tik minėtais atvejais patirtų nuostolių, patirtų negautų pajamų forma, apskaičiavimas.

⁵⁹ Mikelėnas, V., *et al.*, *supra* note 1, p. 360.

ekonominiu požiūriu pakeistų pirmąją⁶⁰. Pirminę sutartį pakeičiančią sutartį su nauju skolininku kreditorius gali būti priverstas sudaryti dėl ekonominių veiksnių, galinčių per trumpą laikotarpį padaryti ženklų neigiamą poveikį kreditoriaus turtiniams interesams. Pavyzdžiui, dėl infliacijos kreditoriui gali tekti už tokias pat prekes ar paslaugas mokėti brangiau⁶¹. Žinoma, įmanoma ir atvirkštinė situacija, kuomet kontrahentas parduoda savo prekes arba paslaugas kitam subjektui už mažesnę kainą, nei ta, už kurią buvo įsipareigota nupirkti šias prekes arba paslaugas pagal pirminę pažeistą sutartį⁶². Atitinkamai, skirtumas tarp (i) kreditoriaus realiai gautų pajamų pagal sudarytą sutartį su nauju subjektu ir (ii) pajamų, kurias kreditorius būtų gavęs, jeigu skolininkas būtų tinkamai įvykęs sutartį, pripažintini minimaliais kreditoriaus dėl sutarties pažeidimo patirtais nuostoliais (negautomis pajamomis). Žinoma, tuo atveju, jeigu pirminę sutartį pakeičianti sutartis buvo sudaryta palankesnėmis sąlygomis⁶³, kreditorius, nepaisant to, kad nors sutartiniai santykiai ir buvo pažeisti, vargu, ar įgys teisę į nuostolių kompensavimą. Beje, teisė į visišką nuostolių atlyginimą gali būti ribojama ir tuo atveju, jeigu kreditorius, turėdamas laisvę pasirinkti naują kontrahentą ir derėtis dėl pažeistą sutartį pakeičiančios sutarties sąlygų, nedėjo maksimalių pastangų ekonomiškai naudingiausiajam naujam pasiūlymui sudaryti. Užsienio teisės doktrinoje nurodoma, kad pakeičiančioji sutartis turėtų būti sudaroma protingomis sąlygomis (angl. *in a reasonable manner*)⁶⁴. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas plėtodamas šią mintį yra nurodęs, kad „Lietuvos sutarčių teisės efektyvumui užtikrinti teismai, vadovaudamiesi CK 1.5 straipsniu bei CK 6.259 straipsnio 2 dalimi, gali pakeičiančiąsias sutartis vertinti <...> kaip sudarytas <...> protingomis sąlygomis, jei šios palankios nuostoliams mažinti“⁶⁵. Kitoje nagrinėtoje byloje kasacinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad „nesant jokių ypatingų aplinkybių, dėl kurių galėjo objektyviai sumažėti parduodamo daikto vertė, <...> pardavėjas turi teisę reikalauti iš prievolės neįvykdžiusio pirmojo pirkėjo kainų skirtumo kompensavimo, bet tik tada, jei įrodytų, kad parduodamas daiktą antrajam pirkėjui pardavėjas buvo iš tiesų suinteresuotas ir dėjo maksimalias pastangas tam, kad tas daiktas

⁶⁰ Chengwei, L. Remedies for non-performance Perspective from CISG, UNIDROIT Principles & PECL. *Pace Law School Institute of International Commercial Law* [interaktyvus]. 2003, [žiūrėta 2014-12-02]. <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/chengwei.html>>.

⁶¹ Mikelėnas, V., *et al.*, *supra* note 1, p. 360.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje ŽŪB „Minaičiai“ v. AB „Žemaitijos pienas“ (bylos Nr. 3K-3-208/2013).

⁶³ Pavyzdžiui, nors pirminė sutartis ir buvo pažeista, tačiau kreditorius sudaryta pirminę pakeičiančia sutartimi su nauju subjektu tokių pačių ar panašių prekių arba paslaugų įsigijo (arba jas pardavė) mažesne (didesne) kaina nei kaina, nustatyta pirminėje pažeistoje sutartyje.

⁶⁴ UNIDROIT principų 7.4.5 straipsnis.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos kariuomenė v. uždaroji akcinė bendrovė „Eisiga“ (bylos Nr. 3K-3-230/2013).

antrajam pirkėjui būtų parduotas kuo aukštesne kaina⁶⁶. Taigi, kainų skirtumo metodas yra efektyviausia būdas apskaičiuoti dėl sutarties pažeidimo kreditoriaus patirtus minimalius nuostolius (negautas pajamas), kuomet kreditorius, elgdamasis pagal atidaus ir rūpestingo asmens standartą, per protingą terminą sudaro dėl kitos sutarties šalies kaltės nutrauktą sutartį pakeičiančią sutartį dėl to paties objekto už kiek įmanomą artimiausią pirminei sulygtai kainą.

Negautos nukentėjusiosios sutarties šalies pajamos taip pat gali būti apskaičiuojamos negauto atlyginimo metodu. Šis būdas, pirmiausia, naudojamas apskaičiuojant negautų pajamų dydį dėl ilgalaikio vykdymo sutarčių pažeidimo arba nutraukimo. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėjęs civilinę bylą dėl žalos, patirtos vienašališkai nutraukus krovinių vežimo sutartį, nurodė, kad „[i]eškovas, turėdamas su atsakovu sudarytą galiojančią sutartį dėl logistikos paslaugų teikimo ir daugiau kaip metus nuolat gaudamas pajamas iš teikiamų užsakymų (atsižvelgiant į tai, kad sutartyje šalys sulygo dėl išankstinio įspėjimo prieš 60 dienų iki numatomo vienašališko sutarties nutraukimo), realiai tikėjosi pajamų iš sutarties gauti ne mažiau kaip du mėnesius po kitos šalies valios nutraukti sutartį išreiškimo⁶⁷. Negauto atlyginimo metodą nuomos teisinių santykių kontekste įstatymų leidėjas netgi yra eksplacitiškai įtvirtinęs CK 6.499 straipsnio 2 dalyje. Pagal šią teisės normą, jeigu nuomininkas daiktą grąžina pavėluotai, tai nuomotojas, be kita ko, turi teisę reikalauti, kad nuomininkas sumokėtų nuomos mokesčių už visą laiką, kurį buvo pavėluota grąžinti daiktą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas CK 6.499 straipsnio 2 dalį, nurodė, kad šioje teisės normoje įtvirtintas ne nuomos mokesčio įsiskolinimo priteisimo, o nuomotojo patirtų nuostolių už laiką, kurį buvo pavėluota grąžinti daiktą, kompensavimo mechanizmas⁶⁸. Tai reiškia, kad nuomininkas privalo kompensuoti dėl daikto naudojimo be teisėto pagrindo nuomotojo patirtus praradimus (negautas pajamas), sumokėdamas jo naudai pasibaigusioje nuomos sutartyje šalių sulygtą nuomos mokesčių, preziumuojamą kaip realius nuomotojo dėl neteisėtų nuomininko veiksmų patirtus praradimus, taip pat atlygindamas kitus, nuomotojo įrodytus, nuostolius, kurių neapima nuomos mokesčiai. Atitinkamai, CK 6.499 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas dėl pavėluoto daikto grąžinimo nuomotojo patirtų negautų pajamų nustatymo metodas, pagal kurį laikoma, kad nuomotojo negautos pajamos yra tokio nuomos mokesčio dydžio, kurį jis būtų gavęs, jeigu nuomos

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybės įmonė Valstybės turto fondas v. UAB „Bandužiai“* (bylos Nr. 3K-3-1177).

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje *J. J. įmonė v. UAB „Varėnos pienelis“* (bylos Nr. 3K-3-6/2011).

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybė v. UAB „Vilniaus dailė“* (bylos Nr. 3K-3-132/2008); 2009 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. likviduojama UAB „Čiaupas“* (bylos Nr. 3K-3-301/2009); 2010 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje *A. Š. v. UAB „Mogita“* (bylos Nr. 3K-3-85/2010) ir kt.

sutartis nebūtų pasibaigusi. Šie nuostoliai laikytini minimaliais nuomotojo nuostoliais, nes CK 6.499 straipsnio 2 dalies prasme nuomotojas turi teisę reikalauti ir kitų nuostolių atlyginimo. Taigi, negautų nukentėjusiosios šalies pajamų apskaičiavimo metodas yra efektyviausias, jį pasitelkiant negautų pajamų, patirtų dėl ilgalaikio vykdymo sutarčių pažeidimo, jo naudojimas, be kita ko, eksplicitiškai yra įtvirtintas CK teisės normose, reguliuojančiose nuomininko atsakomybę už pareigos laiku grąžinti nuomotojui išsinuomotą daiktą pažeidimą.

Negauto atlyginimo metodas taip pat dažnai naudojamas autorių teisių gynimo bylose. Šio negautų pajamų apskaičiavimo būdo taikymas minėtame kontekste yra savaime suprantamas, kadangi jis eksplicitiškai yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 83 straipsnio 3 dalyje. Pagal minėtą teisės normą dėl neteisėtų kūrinių ar kitų objektų naudojimo autoriaus negautų pajamų dydžiu pripažįstama ta suma, kurią autorius būtų gavęs, jeigu jo teisės nebūtų pažeistos ir jam už teisėtą naudojimąsi autoriaus teisėmis būtų sumokėta. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje negauto autoriaus atlyginimo metodo yra nuosekliai laikomasi, nurodant, kad „[n]ukentėjusiajam reikalaujant negautų pajamų (nuostolių) dažniausiai jos skaičiuojamos remiantis negautu autoriniu atlyginimu. Pripažįstama, kad nukentėjusysis, jeigu jo teisės būtų nepažeistos (pažeidėjas būtų gavęs autoriaus sutikimą naudotis autoriaus teisėmis), būtų gavęs autorinį atlyginimą už naudojimąsi autoriaus teisėmis. Dėl to pažeidėjo nesumokėtas autorinis atlyginimas už neteisėtą naudojimąsi autoriaus teisėmis yra autoriaus (nukentėjusiojo) negautos pajamos“⁶⁹. Taigi, iš autorinės veiklos asmens dėl neteisėtų veiksmų negautoms pajamoms apskaičiuoti taip pat dažniausiai yra pasitelkiamas negauto atlyginimo metodas.

Kitas tiek kontinentinės teisės tradicijos, tiek ir bendrosios teisės tradicijos valstybėse plačiai žinomas negautų pajamų, patirtų dėl sutarties pažeidimo, apskaičiavimo būdas yra „prieš ir po“ metodas (angl. „*Before and After*“ Approach). Pagal šį metodą yra lyginamas (i) nukentėjusiosios šalies gautas pelnas (angl. *profitability of business*) iki sutarties pažeidimo ir (ii) nukentėjusiosios šalies gaunamas pelnas po sutarties pažeidimo⁷⁰. Tiesa, teisės doktrinoje vyrauja keli požiūriai, kaip tiksliau taikyti šį metodą apskaičiuojant nukentėjusiosios šalies negautas pajamas. Viena vertus, nurodoma, kad nukentėjusiosios šalies negautų pajamų dydį sudaro tiesiog

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *B. V.-F. v. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, UAB „Fodio“*, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija (bylos Nr. 3K-3-353/2007).

⁷⁰ Kolaski, K. M., Kuga, M. Measuring Commercial Damages via Lost Profits or Loss of Business Value: Are these Measures Redundant or Distinguishable? *Pace Law School Institute of International Commercial Law* [interaktyvus]. 1998, [žiūrėta 2014-12-02]. <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/kolaski.html>>.

skirtumas tarp gauto pelno iki sutarties pažeidimo ir gaunamo pelno po sutarties pažeidimo⁷¹. Šio požiūrio yra laikomasi, pavyzdžiui, Vokietijoje, kurioje sutarties pažeidimą sukėlusis šalis yra įpareigota kompensuoti skirtumą, gautą palyginus finansinę situaciją iki sutarties pažeidimo ir finansinę situaciją, kurioje atsidūrė sutarties šalis po sutarties pažeidimo⁷². Kita vertus, teigiama, kad negautas pajamas šiuo atveju reikia skaičiuoti, atsižvelgiant į potencialų pelno augimą arba jo mažėjimą⁷³. Tai reiškia, kad nukentėjusiojo asmens patirti nuostoliai apskaičiuotini gaunant skirtumą tarp tikėtino gauti pelno, jeigu sutarties pažeidimo nebūtų buvę, ir gaunamo pelno po sutarties pažeidimo⁷⁴. Šio požiūrio taip pat laikomasi, pavyzdžiui, Nyderlandų Karalystėje, kurioje dėl sutarties pažeidimo atlygintinas negautas pelnas yra apskaičiuojamas palyginant finansinę nukentėjusiosios šalies situaciją su potencialia situacija, kurioje nukentėjusioji šalis būtų buvusi, jeigu sutartis nebūtų pažeista⁷⁵. Akivaizdu, kad aptariamo metodo taikymas, vadovaujantis šia pozicija, leidžia daug efektyviau įgyvendinti negautų pajamų kompensavimo tikslą – grąžinti šalį į tokią padėtį lyg sutartis būtų buvusi tinkamai įvykdyta. Tačiau remiantis pirmąja pozicija yra kur kas paprasčiau apskaičiuoti tikslų ir konkretų negauto pelno dydį, kadangi kaip atskaitos tašku vadovaujamosi realiais istoriniais nukentėjusiosios šalies finansiniais rodikliais, o ne hipotetiniais tikėtino pelno skaičiavimais. Nepaisant dviejų skirtingų „prieš ir po“ nuostolių apskaičiavimo metodo taikymo būdų, pasitelkiant šį metodą iš esmės yra lyginamos dvi faktinės situacijos – iki ir po sutarties pažeidimo, o gautas skirtumas yra laikomas nukentėjusiosios šalies patirtų nuostolių dydis.

Įvertinant žalos, patirtos dėl asmens sveikatos sužalojimo arba gyvybės atėmimo, dydį pinigais, teisės doktrinoje nurodoma, kad pasaulinėje praktikoje yra pasitelkiamas, be kita ko, subjektyvus (konkretus) metodas⁷⁶. Pagal šį nuostolių apskaičiavimo būdą negautų pajamų dydis yra nustatomas gaunant skirtumą tarp nukentėjusiojo turtinės padėties sprendimo priėmimo metu ir hipotetinės jo turtinės padėties, kuri būtų egzistavusi, jeigu nebūtų buvę asmens teisių ir interesų pažeidimo. Šio metodo taikymas apskaičiuojant žalą, patirtą dėl sveikatos sužalojimo, taip pat

⁷¹ Mizaras, V. *supra* note 12, p. 121.

⁷² Kremer, M. J. R. *supra* note 23.

⁷³ Kolaski, K. M., Kuga, M. *supra* note 70, p. 2-3.

⁷⁴ Beaton, N. J., Fahlman, M. A. G. Business damages measurement: Lost profits or business valuation? *Focus on Forensics* [interaktyvus]. Jungtinės Amerikos Valstijos, 2011: 3. [žiūrėta 2014-03-17] <http://www.grantthornton.com/staticfiles/GTCom/Advisory/FAIS/Focus%20on%20Forensics/FocusOnForensics_Jan%202011_Lost%20profits%20or%20business%20valuation.pdf>.

⁷⁵ Van der Bend, B., Nijburg, K., Construction Arbitration in Netherlands. *Global Arbitration Review* [interaktyvus]. London, 2014 [žiūrėta 2014-12-02]. <<http://globalarbitrationreview.com/know-how/topics/73/jurisdictions/17/netherlands>>.

⁷⁶ Mikelėnas, V. *supra* note 8, p. 147-148.

numatytas ir CK aiškinančioje doktrinoje. Tiesa, teisės mokslininkai konkrečiai neįvardija, kad apskaičiuojant negautų pajamų, patirtų dėl sveikatos sužalojimo, dydį reikia pasitelkti subjektyvų (konkretų) metodą, tačiau pateikia iš esmės identiškas aukščiau nurodytoms taisykles, kaip tokiu atveju apskaičiuotini analizuojami nuostoliai. Minėtoje CK aiškinančiojoje doktrinoje nurodoma, kad „negautos pajamos [patirtos dėl sveikatos sužalojimo] apskaičiuojamos kaip pajamų, kurias nukentėjusysis gavo arba realiai galėjo gauti iki ir po sveikatos sužalojimo, skirtumas⁷⁷“. Kaip pavyzdys yra pateikiamas atvejis, kuomet likus dienai iki sužalojimo buvo priimtas nutarimas išrinkti nukentėjusįjį įmonės valdybos pirmininku. Tokiu atveju, anot teisės mokslininkų, negautos pajamos skaičiuotinos atsižvelgiant į tai, kokias jas nukentėjusysis būtų gavęs dirbdamas valdybos pirmininku⁷⁸. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pasisakydamas dėl žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo atveju taip pat yra konstatavęs, kad negautos pajamos apskaičiuojamos kaip pajamų, kurias nukentėjusysis realiai gavo arba realiai galėjo gauti iki ir po sveikatos sužalojimo, skirtumas⁷⁹. Taigi, apskaičiuojant asmens dėl sveikatos sužalojimo patirtus nuostolius negautų pajamų forma dažniausiai yra nustatomas skirtumas tarp asmens gautų pajamų iki jo sužalojimo ir gaunamų pajamų po asmens sužalojimo.

Lietuvos teismų praktikoje nurodoma, kad apskaičiuojant dėl sveikatos sutrikdymo nebegaunamas pajamas, t.y. sumas, kurios buvo gaunamos iki delikto padarymo ir kurių gavimas nutrūko padarius deliktą, taip pat gali būti apskaičiuojamos pagal kitokią nei aukščiau aptarta metodiką. Šiuo atveju, nustatomas darbingumo netekimo procentinis laipsnis, o konkreti suma apskaičiuojama pagal procentinę išraišką nuo iki sužalojimo buvusio uždarbio. Tai reiškia, kad jeigu netektas darbingumas sudaro 10 procentų, nukentėjusiajam teoriškai turėtų būti priteista 10 procentų iki sužalojimo gauto uždarbio. Akivaizdu, kad šio metodo pasitelkimas yra aktualus tuomet, kai asmuo sužalojimas ilgesniam laikotarpiui ir, atitinkamai, būtina nustatyti sumažėjusios asmens darbo jėgos rinkos vertę, kuri ir lygi asmeniui atlygintinų negautų pajamų dydžiui.

Nuostolių negautų pajamų forma dėl delikto gali patirti ne tik tiesiogiai sužalotas asmuo, tačiau ir šio asmens artimieji. Apskaičiuojant išlaikytinių negautų pajamų, patirtų dėl išlaikytojo mirties dydį, CK komentuojančioje doktrinoje nurodoma, kad šiuo atveju negautos pajamos (netektas išlaikymas) turėtų būti apskaičiuojamos toliau nurodyta tvarka: (i) nustatomos iki

⁷⁷ Mikelėnas, V., *et al.*, *supra* note 1, p. 393.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje G. Š. v. UAB „Y. W. Technologies Lietuva“ (bylos Nr. 3K-3-174/2009); 2014 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Kauno skyrius v. UADB „ERGO Lietuva“ (bylos Nr. 3K-3-93/2014).

sužalojimo žuvusiojo gautos pajamos (darbo užmokestis, kitos pajamos, gautos iš profesinės ar kitokios veiklos, taip pat pensija, renta ir kitos pajamos), (ii) nustatomas asmenų, kuriuos išlaikė žuvusysis, arba kurie turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą, skaičius, (iii) žuvusiojo gautų pajamų suma dalijama iš žuvusiojo išlaikytinių, įskaitant patį žuvusįjį, skaičiaus. Kitaip tariant, jeigu žuvusiojo vidutinės pajamos buvo 4 000,00 Lt per mėnesį ir jis iki mirties išlaikė žmoną ir du nepilnamečius vaikus, šie asmenys turi teisę į žalos atlyginimą po 1 000,00 Lt per mėnesį⁸⁰. Taigi, fizinio asmens gyvybės atėmimo atveju negautų pajamų dydis yra ta pinigų suma, kurią nukentėjusiojo išlaikomi arba turėję teisę būti išlaikomi asmenys gavo arba turėjo teisę gauti mirusiajam esant gyvam.

Kaip minėta, pateikti baigtinį sąrašą metodų, kuriais vadovaujantis gali būti apskaičiuoti dėl sutarties ar teisės pažeidimo nukentėjusiojo asmens patirti nuostoliai negautų pajamų forma, nėra šio magistro baigiamojo darbo tikslas. Be kita ko, teisės doktrinoje nurodoma, kad apskaičiuojant analizuojamų nuostolių dydį nėra svarbu kruopštus vieno metodo taikymas⁸¹. Praktikoje taip pat matyti, kad asmenys dažnai negautų pajamų dydį įrodinėja, vadovaudamiesi ne vienu konkrečiu nuostolių apskaičiavimo metodu, tačiau pateikdami įvairių įrodymų apie negautų pajamų dydį visetą. Taigi, tiksliam negautų pajamų apskaičiavimui iš esmės pakanka supratimo tik apie pagrindinius nuostolių apskaičiavimo metodus.

1.4.2. Finansine logika pagrįsti negautų pajamų apskaičiavimo metodai

Bendrosios teisės valstybėse asmeniui priteistiną nuostolių atlyginimo sumą yra įprasta vertinti kaip avansu gautą pelną, kurį nesusiklosčius civilinės teisinės atsakomybės santykiams, asmuo būtų gavęs gerokai vėliau. Akivaizdu, kad finansine prasme pelną gauti šiandien yra kur kas naudingiau, negu jį gauti už tam tikro laiko. Taigi, atlyginus negautą pelną, t.y. asmens pajamas atėmus visas sąnaudas, įskaitant mokesčius, reikalingas šioms pajamoms gauti, nukentėjęs asmuo įgyja galimybę naudotis šia suma nedelsiant. Tuo tarpu, jeigu sutartis nebūtų pažeista, tai sutarties šalis gautą pelną arba iš darbo užmokesčio sutaupyta lėšų sumą, jeigu asmuo nebūtų sužeistas, galėtų, pavyzdžiui, investuoti, tik už tam tikro laiko. Taigi, bendrosios teisės tradicijos valstybėse yra įprasta manyti, kad atlyginus asmens patirtus nuostolius negautų pajamų forma, nukentėjusioji šalis gali praturtėti arba sutaupyti, nes įgyja galimybę disponuoti pelnu anksčiau laiko.

⁸⁰ Mikelėnas, V., *et al.*, *supra* note 1, p. 395.

⁸¹ Kolaski, K. M., Kuga, M. *supra* note 70, p. 2.

Nepagrįsto asmens praturtėjimo problemai spręsti, bendrosios teisės tradicijos valstybės negautų pajamų, pažeidus sutartį, apskaičiavimui yra pasitelkiamas diskontuoto pinigų srauto metodas (angl. *discounted cash flow method*). Šis analizuojamų nuostolių dydžio nustatymo būdas yra pagrįstas finansine logika, kad „šiandien gautas doleris yra vertingesnis negu doleris, kuris bus gautas vėliau“⁸². Taigi, kaip minėta, bendrosios teisės tradicijos valstybėse yra atsižvelgiama į pinigų vertę ir į tai, kad minėtas „šiandien gautas doleris“ gali būti investuotas, turint interesą gauti daugiau negu dolerį po metų. Atitinkamai, manoma, kad ieškovui šiuo metu atlyginta žala, pagrįsta pajamomis, kurias jis būtų gavęs ateityje, gali būti pernelyg kompensuota (angl. *overcompensated*), jeigu ji nebus diskontuota iki dabartinės jos vertės (angl. *discounted to present value*)⁸³. Diskontavus šiandien gautą pinigų sumą iki dabartinės vertės yra gaunama suma, lygi tai, kuri būtų gauta ateityje. Kaip pavyzdys teisės doktrinoje pateikiama toliau nurodyta situacija: teismas nustato, kad jeigu ne sutarties pažeidimas, ieškovas po metų būtų gavęs 100 000,00 USD. Siekiant įvertinti, kokio dydžio šiandien sumokėta pinigų suma priverstų atsidurti ieškovą padėtyje tarsi sutartis buvo įvykdyta, teismas gali nustatyti, kad asmuo už 90 000,00 USD gali įsigyti investicijų, kurių dėka ieškovas po metų jau turėtų 100 000,00 USD. Atitinkamai, teismas gali nuspręsti, kad 90 000,00 USD yra dabartinė 100 000,00 USD vertė po metų⁸⁴. Taigi, bendrosios teisės tradicijos valstybėse vyrauja požiūris, kad priteisiamos sumos negautam pelnui kompensuoti diskontavimas užkerta kelią nepagrįstam ieškovo praturtėjimui.

Nuostolių diskontavimo procesas susideda iš (i) palūkanų (diskonto) normos nustatymo ir (ii) pinigų sumos, kuri turėtų būti investuota šiandien tam, kad po tam tikro laiko būtų gauta atitinkama (ieškovo reikalaujama atlyginti negauto pelno) pinigų suma, apskaičiavimo. Aukščiau nurodytas pavyzdys iliustruoja teismo nustatytą 10 % palūkanų normą. Tačiau paprastai, apskaičiuojant ieškovo negautą pelną tinkama diskonto norma (angl. *discount rate*) bus ieškovo kapitalo savikaina (angl. *cost of capital*), t.y. kaina už pinigus, kurie yra naudojami verslo vykdymui. Todėl, jeigu ieškovas gauna savo pinigus iš anksto atlygintinių nuostolių forma, tačiau ši suma nediskontuojama ieškovo kapitalo savikainos norma, ieškovas nepagrįstai praturtėja. Tarkime, ieškovas prekiauja sunkiaja įranga, yra atsakingas už keletą produktų linijų. Vienas iš jo tiekėjo pažeidžia distribucijos sutartį, dėl ko ieškovas už likusius penkis sutarties galiojimo metus patiria

⁸² Lloyd, R. M. Discounting lost profits in business litigation: what every lawyer and judge need to know. *Transactions: The Tennessee Journal of Business Law* [interaktyvus]. 2007, 9(1): 12 [žiūrėta 2014-12-07]. <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2285750>.

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ *Ibid.*, p. 13.

nuostolių negauto pelno, kurį sudaro 200 000,00 USD per metus, forma. Teismo sprendimo dėl nuostolių atlyginimo dieną ieškovas turi neišmokėtą 1 000 000,00 USD banko paskolą, už kurią yra įsipareigojęs mokėti bankui 10 % dydžio metines palūkanas. Paskolos sutarties terminas yra penkeri metai. Tuo atveju, jeigu ieškoviui vienkartinės išmokos forma bus visiškai priteistas dėl sutarties pažeidimo ieškovo negautas 1 000 000,00 USD dydžio pelnas ir ši suma nebus diskontuota, ieškovas galės nedelsdamas šią sumą panaudoti paskolos grąžinimui (preziumuojant, kad išankstinio paskolos grąžinimo atveju nėra taikomos jokios baudos) ir taip sutaupyti palūkanas, kurias būtų mokėjęs penkerius metus. Taigi, dėl sutarties pažeidimo asmeniui priteisiamas negautų pajamų dydis bendrosios teisės tradicijos valstybėse yra apskaičiuojamas iš realių pajamų, kurias asmuo būtų gavęs, atimant ne tik išlaidas, reikalingas šioms pajamoms gauti, tačiau ir atitinkamą pinigų sumą, kuria ieškovas, tikėtina, kad praturtėtų arba ją sutaupytų, pasinaudodamas gautu (atlygintu) pelnu anksčiau laiko.

Siekiant apskaičiuoti dėl sveikatos asmens sužalojimo patirtų nuostolių negautų pajamų formą dydį, bendrosios teisės tradicijos valstybėse yra pasitelkiamas teisminis metodas (angl. *court method*). Jungtinėje Karalystėje yra akcentuojama, kad žalos atlyginimo tikslas yra grąžinti nukentėjusį asmenį, kiek tai įmanoma, į tokią finansinę poziciją, kurioje asmuo buvo iki sužalojimo⁸⁵. Tačiau nusistovėjus taisyklei, kad nukentėjusiajam asmeniui jo patirtų nuostolių atlyginimas turi būti priteistas vieną kartą ir visiems laikams vienkartinės išmokos būdu (angl. *in once-and-for-all lump sum*), teismai taip pat susiduria su nukentėjusiųjų asmenų nepagrįsto praturtėjimo klausimu. Todėl siekdami tiksliai apskaičiuoti vienkartinės išmokos, kuri kompensuoja dėl sveikatos sužalojimo asmens negautas pajamas (angl. *future loss of earnings*), dydį, bendrosios teisės tradicijos valstybės teismai taip pat pasitelkia nuostolių diskontavimo taisyklę.

Bendrosios teisės tradicijos valstybėse dėl sveikatos sužalojimo nukentėjusiojo asmens negautų pajamų dydis yra apskaičiuojamas, pirmiausia, įvertinat nukentėjusiojo asmens metinių negautų pajamų dydį neto, ir antra, nustatant laikotarpį, kurį nurodytų pajamų mokėjimas galėjo trukti. Atitinkamai, šių dviejų nustatytinų aplinkybių skaitinių išraiškų sandauga sudaro nukentėjusiojo asmens atlygintinų negautų pajamų dydį.

Analizuojant pirmąjį daugybės operandą (angl. *multiplicand*) pateiktoje negautų pajamų apskaičiavimo formulėje, nurodytina, kad jį sudaro metinis nukentėjusiojo negautų pajamų dydis,

⁸⁵ Jungtinės Karalystės Lordų Rūmų 1955 m. gruodžio 8 d. sprendimas byloje *British Transport Commission v. Gourley*; 1880 m. sausio 1 d. sprendimas byloje *Livingstone v. Rawyards Coal Co*; 1988 m. sausio 1 d. sprendimas byloje *Dews v. National Coal Board*.

nustatytas teismo proceso dienai. Šiuo atveju, atsižvelgiama į skirtumą tarp ateities pajamų neto, nesant sužalojimo, ir ateities pajamų neto po sužalojimo. Atitinkamai, tuo atveju, jeigu sužalojamas asmuo, kuris gyvenimui apsirūpindavo iš gaunamo darbo užmokesčio, jo ateities pajamos neto, nesant sužalojimo, vertinamos pagal nukentėjusiojo pajamas sužalojimo metu plius pajamų augimo potencialas iki teismo proceso dienos. Pastebėtina, kad toks gautų pajamų užfiksavimas teismo proceso dienai yra kritikuojamas, kadangi tokiu atveju nėra pakankamai įvertinama nukentėjusiojo asmens darbo užmokesčio padidėjimo galimybė ateityje, jeigu asmuo nebūtų sužalotas⁸⁶. Kita vertus, teismai galimybę įvertinti potencialų nukentėjusiojo pajamų padidėjimą po teismo proceso dienos vertina kaip per daug spekuliatyvų argumentą, kad jis būtų leidžiamas analizuoti bylos nagrinėjimo metu. Žinoma, dažnai pasitaiko atvejų, kuomet sužalojimo metu asmuo neturėjo darbo. Tokiu atveju, nurodoma, kad teismas konstruoja situaciją, kokio dydžio pajamas nukentėjusysis būtų gavęs ateityje, jeigu nebūtų sužalotas. Tokia konstrukcija yra modeliuojama vadovaujantis viešai skelbiamais gyventojų metinių vidutinių pajamų duomenimis.

Kaip nurodoma doktrinoje, paprasčiausia apskaičiuoti asmens negautų pajamų dydį yra tuomet, kai nukentėjusysis yra pripažįstamas mediciniškai visiškai negalintis dirbti ateityje. Tokiu atveju tiesiog visiškai atlyginamos jo pajamos, gautos iki sužalojimo. Tačiau tuo atveju, kai turimų įrodymų pagrindų konstatuojama, kad nukentėjusysis asmuo ateityje galės dirbti, tokio asmens negautos pajamos atlyginamos tik iš dalies. Atitinkamai, teismas yra įpareigotas įvertinti nukentėjusiojo asmens negautų pajamų po sužalojimo vertę. Šis įvertinimas gali būti paremtas asmens faktiškai gaunamomis pajamomis, jeigu iki sužalojimo asmuo dirbo. Vis dėlto, jeigu nukentėjusysis nedirba, tačiau pripažįstama, kad ateityje dirbti galės, teismas atlieka vertinimus vadovaudamiesi vidutiniu pajamų, gaunamų iš profesijos, kurią nukentėjusysis turės galimybę užsiimti, dydžiu⁸⁷. Pavyzdžiui, sužaloto nekvalifikuoto darbuotojo atveju, kuomet yra konstatuojama, kad ateityje šis vyras bus pajėgus dirbti tik sėdimą darbą, teismai dažniausiai vadovaujasi vidutiniu liftų operatorių arba automobilių parko patarnautojų gaunamų pajamų dydžiu.

Analizuojant antrąjį operandą (angl. *multiplier*) pateiktoje negautų pajamų apskaičiavimo formulėje, nurodytina, kad jo dėka negautų pajamų srautas ateityje yra konvertuojamas į tiesiogiai nukentėjusiajam asmeniui išmokėtiną sumą. Tuo atveju, kuomet pajamos buvo numatytos gauti iš darbo užmokesčio, dauginys atspindi metų skaičių tarp teismo sprendimo datos ir spėjamos

⁸⁶ Lewis, R., *et al.* Court Awards of Damages For Loss of Future Earnings: An Empirical Study and an Alternative Method of Calculation. *Journal of Law and Society* [interaktyvus]. 2002, 29(3): 8 [žiūrėta 2014-10-16]. <www.law.cf.ac.uk/research/pubs/repository/545.pdf>.

⁸⁷ *Ibid.*, p. 8-9.

pasitraukimo iš darbo (angl. *retirement from work*) datos. Šis metų skaičius yra diskontuojamas, atsižvelgiant į tai, kad (i) nukentėjusysis asmuo gali gautą nuostolių atlyginimo sumą investuoti žymiai anksčiau palyginti, jeigu, nesant sužalojimo, tą pačią sumą būtų taupęs iš gaunamo darbo užmokesčio; (ii) egzistuoja priešlaikinės mirties rizika; (iii) egzistuoja tokios darbo rinkos rizikos kaip ligos, bedarbystė, dėl kurių nukentėjusysis nebūtų galėjęs tęsti darbo, net jeigu nebūtų sužeistas. Pažymėtina tai, kad aukščiau nurodytų aplinkybių skaitinės išraiškos Jungtinėje Karalystėje yra pateikiamos specialiose lentelėse (angl. *Ogden tables*)⁸⁸, kurios skirtos palengvinti nuostolių, patirtų dėl asmens sužalojimo arba gyvybės atėmimo, apskaičiavimą. Žinoma, minėtose lentelėse pateikti skaičiavimai gali būti ginčijami, tačiau daugeliu atveju, jeigu šie duomenys nėra pagrindas konkrečioms aplinkybėms nustatyti, tai visuomet bus tinkamas atspirties taškas.

Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – **Jungtinės Valstijos**), apskaičiuojant nukentėjusiojo asmens negautų pajamų dydį, nėra naudojamos tokios techninės sąvokos kaip „daugiklis“ ir „dauginys“, tačiau pati negautų pajamų apskaičiavimo koncepcija iš esmės sutampa su negautų pajamų apskaičiavimo koncepcija, kuria vadovaujamosi Jungtinėje Karalystėje. Pavyzdžiui, asmens viso gyvenimo pajamos (angl. *lifetime earnings*) yra pagrįstos pajamomis, gautomis iki teismo proceso, o ateities pajamų srantai yra diskontuojami iki realios palūkanų normos, taikytinos vienkartinės išmokos dydžiui.

Analizuojant detaliau, Jungtinėse Valstijose negautų pajamų apskaičiavimo procedūra susideda iš keturių etapų: (i) bazinės pajamos yra įvertinamos tokiu pačiu būdu kaip ir Jungtinėje Karalystėje, vadovaujantis nukentėjusiojo pajamomis, gautomis iki teismo proceso plus bet kokia pajamų padidėjimo galimybė; (ii) nustatytoms bazinėms pajamoms taikomas pajamų augimo rodiklis, siekiant apskaičiuoti asmens produktyvumo augimą. Be kita ko, taip pat yra pritaikomas produktyvumo didėjimo tendencijų valstybės mastu rodiklis. Tokiu pagrindu pajamų skaičiavimas yra daromas kiekvieniems potencialių pajamų metams; (iii) metinės pajamos yra sudedamos kartu su laikotarpiu, kurį tikimasi, kad nukentėjusysis dar būtų dirbęs. Beabejo, kaip būdinga bendrosios teisės tradicijos valstybėms, šis skaičiavimas taip pat yra pagrįstas potencialia bedarbystės rizika, priešlaikinės mirties rizika ir panašiai; galiausiai, (iv) gauta suma už tolesnio gyvenimo trukmę yra diskontuojama, siekiant gauti dabartinės vertės pinigų sumą. Taigi, priešingai negu Jungtinėje

⁸⁸ *Ogden tables: actuarial compensation tables for injury and death* [intearktyvus]. London: Government Actuary's Department, 2014 [žiūrėta 2014-12-13]. <<https://www.gov.uk/government/publications/ogden-tables-actuarial-compensation-tables-for-injury-and-death>>.

Karalystėje, Jungtinėse Valstijose pajamų padidėjimo ateityje galimybė nevertinama kaip spekuliatyvi ir todėl negalima analizuoti teismo proceso tvarka.

Jungtinių Valstijų teisės doktrinoje nurodoma, kad asmens darbo užmokesčio kilimas priklauso nuo dviejų veiksnių: (i) asmens produktyvumo didėjimo, kuris yra susijęs su asmens amžiumi ir (ii) produktyvumo didėjimo tendencijų valstybės mastu⁸⁹. Su asmens amžiumi susijęs elementas atsiranda todėl, kad pajamos yra tiesiogiai susijusios su žmogaus turtu, kuris yra sukaupiamas per formalus švietimo ir mokymosi laikotarpį kaip patirties darbo rinkoje rezultatas. Pajamų iš darbinio gyvenimo profilis auga, tačiau galiausiai ima mažėti, kuomet asmuo ima senti. Nuo amžiaus priklausančių pajamų profilis yra pasitelkiamas siekiant numatyti nukentėjusiojo asmens pajamų, kurias jis būtų gavęs ateityje, dydį. Šie profiliai yra apskaičiuojami (i) sudarant vidutinio darbo užmokesčio lygio pagal darbuotojų grupes įvairiuose amžiaus, lyties ir išsilavinimo intervaluose kryžminę lentelę arba (ii) apskaičiuojant pajamų formulę, kuri apima tikslų amžių ir platesnį asmeninės charakteristikos rinkinį, įskaitant, rasę, šeimyninę padėtį, darbo istoriją, dabartinę poziciją darbe ir panašiai.

Siekiant apskaičiuoti negautų pajamų dydį, turi būti įvertintas metų skaičius, kurį asmuo būtų galėjęs dirbti, jeigu nebūtų sužeistas. Tačiau tai nėra tiesiog metų, po kurių asmuo pasieks įstatyminių pensinų amžių, skaičius, nes, nurodoma, kad kai kurie asmenys palieka vieną darbo rinką ir įsilieja į kitą, kai kurie asmenys nutraukia darbinę veiklą iki įstatyminio pensinio amžiaus, o kiti tęsia darbą ir po įstatyminio pensinio amžiaus⁹⁰. Dažniausiai, siekiant nustatyti šį metų skaičių, yra pasitelkiama statistiniais darbo trukmės duomenimis. Kita vertus, tokių duomenų naudojimas yra kritikuojamas. Darbo rinka ateityje priklauso nuo praeities ir dabarties darbo rinkos statuso. Todėl šie duomenys buvo patobulinti naudojant specifines amžiaus ir darbingumo perėjimo tikimybes kaip pagrindą apskaičiuojant negautų pajamų perspektyvą.

Apibendrinant, bendrosios teisės tradicijos valstybėse nukentėjusiajam asmeniui priteisiama nuostolių atlyginimo suma yra vertinama kaip asmens anksčiau laiko gautas pelnas. Atitinkamai, teisės doktrinoje ir teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad asmeniui priteistina suma turi būti diskontuojama iki šiandieninės jos vertės. Siekiant nustatyti, kokia yra ateityje gautinos pinigų sumos vertė teismo proceso dieną, yra vertinama daugybė aplinkybių, be kita ko, statistiniai duomenys apie vidutinę asmens gyvenimo ir darbo trukmę. Manoma, kad nediskontavus asmeniui

⁸⁹ Lewis, R., *et al.*, *supra* note 86, p. 15-18.

⁹⁰ *Ibid.*, p. 18.

priteisiamos nuostolių atlyginimo sumos, kyla rizika priimtu teismo procesiniu sprendimu legalizuoti nepagrįstą asmens praturtėjimą ir žalą sukėlusio asmens nubaudimą.

2. NEGAUTOS PAJAMOS PAŽEIDUS SUTARTĮ

Sutarties pažeidimas, t.y. jos nevykdymas arba neteisėtas nutraukimas, sudaro pagrindą taikyti sutartinę civilinę atsakomybę. Sutarties pažeidimo atveju viena iš šalių arba abi šalys negauna rezultato, kurio tikėjosi sudarydamos sutartį. Atitinkamai, siekiant sumažinti arba pašalinti sutarties pažeidimu kitai šaliai sukeltą žalą, CK 6.256 straipsnio 2 dalis numato sutartį pažeidusios šalies pareigą atlyginti padarytus nuostolius. Tačiau nuostolių sąvoka CK XXII skyriaus „Civilinė atsakomybė“ antrajame skirsnyje, skirtame sutartinei atsakomybei, nėra apibrėžiama. Todėl aiškinant nuostolių sampratą sutartinėje atsakomybėje turi būti vadovujamasi jau minėta CK 6.249 straipsnio 1 dalimi, pateikiančia žalos ir nuostolių sąvokas. Atitinkamai, dėl sutarties pažeidimo nukentėjusioji šalis gali patirti, be kita ko, ir nuostolių negautų pajamų forma.

Sutartinė civilinė atsakomybė išsiskiria ginamu interesu. Nors CK eksplicitiškai to neįtvirtina, tačiau pripažįstama, kad Lietuvos sutarčių teisė gina lūkesčių interesą (angl. *expectation interest*)⁹¹. Lūkesčių interesas reiškia, kad sutarties šalis tikisi atsidurti tokioje padėtyje, kurioje būtų, jeigu kita sutarties šalis sutartį būtų įvykdžiusi tinkamai. Todėl sutartinės civilinės atsakomybės taikymas sutartį pažeidusiai šaliai turi užtikrinti, kad kreditorius atsidurtų tokioje padėtyje, kokioje būtų buvęs, jeigu skolininkas būtų įvykdęs sutartį. Tai dar kartą patvirtina, kad dėl sutarties pažeidimo nukentėjusioji šalis gali patirti ne tik tiesioginių nuostolių, tačiau ir negautų pajamų, t.y. prarasti naudą, kuri būtų gauta, jeigu sutartis būtų tinkamai įvykdyta.

Siekiant detaliai iširti, kas tiksliai sudaro dėl sutarties pažeidimo patirtus nuostolius negautų pajamų forma bei kaip šiuos nuostolius teisingai apskaičiuoti, toliau šiame magistro baigiamajame darbe bus atskirai analizuojami dažniausiai sudaromų sutarčių rūšių – daikto pirkimo-pardavimo ir negyvenamųjų patalpų nuomos sutarčių, pažeidimų atvejai, kuriuos pastaruoju metu nagrinėjo teismų praktiką Lietuvoje formuojantis Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

2.1. Negautų pajamų, pažeidus daikto pirkimo-pardavimo sutartį, apskaičiavimas

Dėl daikto pirkimo-pardavimo sutarties pažeidimo nukentėjusiosios šalies patirti nuostoliai negautų pajamų forma dažniausiai pasireiškia kaip (i) negauta parduodamos prekės kaina arba (ii) parduodamo daikto vertės praradimas, priklausomai nuo to, kuri sutarties šalis – pirkėjas ar

⁹¹ Sagatys, G., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 1016.

pardavėjas, pažeidė sutartį. Minėta, kad pažeistos daikto pirkimo-pardavimo sutarties objekto vertė dėl infliacijos, paklausos ir pasiūlos svyravimų arba dėl paties daikto ypatybių⁹² per trumpą laikotarpį gali ženkliai padidėti arba sumažėti. Tokiu atveju yra sugriaunamas nukentėjusiosios sutarties šalies lūkestis įsigyti arba parduoti daiktą už sulygtą kainą. Atitinkamai, sutartį pažeidusi šalis turi pareigą atlyginti nukentėjusiosios šalies patirtus nuostolius.

Tiesa, kaip atskira negautų pajamų išraiška, pažeidus daikto pirkimo-pardavimo sutartį, išskirtina pirkėjo negauta turtinė nauda, kuriai gauti norėta panaudoti pirkimo-pardavimo sutarties objektą, ir kuri būtų gauta, jeigu sulygtą daiktą pardavėjas būtų laiku pristatęs pirkėjui. Siekiant aiškumo, nurodytina situacija, kuomet dėl laiku nepristatyto krovinio (žaliavų, detalių, komplektavimo medžiagų arba kitokių gamyboje naudojamų komponentų) tam tikram laikui, iki gamintojas gavo atsargų iš kitų šaltinių, buvo sustabdytas gamyklos darbas. Akivaizdu, kad gamyklos sustabdymo laikotarpiu bendrovė prarado galimybę pagaminti ir parduoti tam tikrą kiekį produkcijos, todėl patyrė atitinkamo dydžio nuostolius. Šią situaciją netiesiogiai nagrinėjo Lietuvos teismai⁹³. Bylai pasiekus kasacinį teismą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad nagrinėjamu atveju nustatant negautą pajamų dalį, be kita ko, reikia (i) įvertinti, ar iš tiesų dėl pažeidimo buvo padaryta žala ar atimta galimybė gauti naudą naudojant pagrindinį objektą, kuris duotų tą naudą, ir (ii) nustatyti priežastinį ryšį tarp pažeidimo ir pajamų negavimo. Anot kasacinio teismo, nagrinėjamu atveju privalu įsitikinti, kad pavėluotai pristatytas krovinys lėmė ar kaip viena iš priežasčių sąlygojo visišką ar dalinį gamybos nutraukimą. Šiuo atveju, kaip nurodė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, reikšmės gali turėti ir tai, ar negavęs krovinio gamintojas iš tikrųjų neturėjo tokių pat atsargų, ar krovinio vėlavimo pasekmės nebuvo pašalintos kitais tiekimais. Galiausiai, kasacinio teismo įsitikinimu, nagrinėjamu atveju turi būti patikimai nustatyta ir įvertinta, ar gamintojo gamybinė ar ūkinė veikla buvo organizuota apdairiai, ar buvo dirbama be atsargų ir alternatyvių tiekimų. Tiesa, nurodęs reikšmingus kriterijus negautų pajamų, patirtų dėl pavėluoto krovinio, skirto gamybai, pristatymo, faktui konstatuoti, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas detaliau nepaaiškino, kokia tvarka dėl tokio pavėlavimo asmens negautos pajamos turėtų būti apskaičiuotos. Kita vertus, gamybos bendrovės patirtų nuostolių dėl prarastos produkcijos apskaičiavimas neturėtų sukelti didesnių rūpesčių, pavyzdžiui, nustačius vidutinį atitinkamą laikotarpį gaunamų pajamų iš

⁹² Pavyzdžiui, greitai gendantys maisto produktai.

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Amber cargo“ v. R. J.* (bylos Nr. 3K-3-439/2009).

pagaminamos produkcijos dydį, nuo kurių atskaitytinos visos turėtos sąnaudos (darbo užmokestis, eksploatacinės išlaidos, mokesčiai ir kt.).

Analizuojant Lietuvos teismų praktiką nuostolių, patirtų dėl daikto pirkimo-pardavimo sutarties pažeidimo, pastebėta, kad absoliučioje daugumoje bylų yra keliamas nuostolių, patirtų sudarius pažeistą sutartį pakeičiančią sutartį mažesne (arba didesne) kaina, apskaičiavimo klausimas. Minėta, kad nukentėjusiajai šaliai operatyviai reaguojant į sutarties pažeidimą ir sudarant pažeistą sutartį pakeičiančią sutartį su nauju subjektu, tačiau mažesne kaina, šie nukentėjusiosios šalies patirti nuostoliai (negauta kaina arba vertės sumažėjimas) apskaičiuotini taikant kainų skirtumo metodą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pastaruoju metu yra nagrinėjęs tiek sutartinės atsakomybės, pirkimo-pardavimo sutartį pažeidus pirkėjui, tiek analizuojamos rūšies sutartį pažeidus pardavėjui, klausimą. Taigi, toliau šiame magistro baigiamajame darbe analizuotini kasacinio teismo minėtais klausimais pateikti išaiškinimai.

2.1.1. Negautų pajamų apskaičiavimas, sutartį pažeidus pirkėjui

Analizuojant negautų pajamų, patirtų pirkėjui pažeidus daikto pirkimo-pardavimo sutartį, apskaičiavimo tvarką, manytina, naudingiausia aptarti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimi išnagrinėtą civilinę bylą dėl pardavėjo patirtų nuostolių, pirkėjui nutraukus pieno pirkimo-pardavimo sutartį, dėl ko pardavėjas buvo priverstas parduoti pieną trečiajam asmeniui už mažesnę kainą⁹⁴. Šiuo atveju, pardavėjas su pirkėju AB „Žemaitijos pienas“ sutartimi sutarė 930,00 Lt kainą už 1 toną natūralaus žalio pieno. Tačiau netrukus AB „Žemaitijos pienas“ nurodė pardavėjui mažinantis pieno supirkimo kainą iki 800,00 Lt už toną bazinio pieno arba nutraukiantis sutartį. Pardavėjas, žinoma, su kainos pakeitimu nesutiko, todėl tolesnis šalių bendradarbiavimas nutrūko. Atitinkamai, pardavėjas buvo priverstas operatyviai ieškoti kito pieno pirkėjo, o kai jį rado – sudaryti pieno supirkimo sutartį dar mažesne kaina, nei buvo pirminis pasiūlęs pirkėjas (700,00 Lt už 1 toną bazinio pieno). Iš nurodytų aplinkybių, akivaizdu, kad pardavėjo patirtų nuostolių dydis efektyviausiai apskaičiuotinas jau aptartu kainų skirtumo metodu. Minėta, kad CK 6.258 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad tais atvejais, kai šalis nutraukė sutartį dėl to, jog kita šalis ją pažeidė, ir per protingą terminą sudarė nutrauktą sutartį pakeičiančią sutartį, ji turi teisę reikalauti iš sutartį pažeidusios šalies kainų skirtumo bei kitų vėliau atsiradusių nuostolių atlyginimo. Būtent šiuo

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje *žemės ūkio bendrovė „Minaičiai“ v. AB „Žemaitijos pienas“* (bylos Nr. 3K-3-208/2013).

pagrindu pardavėjas ir pateikė teismui ieškinį dėl nuostolių atlyginimo. Pardavėjas reikalavo, be kita ko, negautų pajamų, patirtų neteisėtai⁹⁵ nutraukus pieno pirkimo-pardavimo sutartį, atlyginimo, kurių dydis apskaičiuotinas gautą skirtumą tarp (i) pirminės su pirkėju sutartos kainos už pieno supirkimą (930,00 Lt) ir (ii) kainos, už kurią tretysis asmuo – AB „Vilkyškių pieninė“, sutiko nupirkti pieną (700,00 Lt) padauginant iš (iii) parduoto pieno kiekio.

Nagrinėdami analizuojamą bylą, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pardavėjo negautų pajamų dydį, apskaičiuodami tuo pačių kainų skirtumo metodu, gavo du skirtingus pardavėjo naudai priteistinių nuostolių dydžius. Anot bylą pirmąja instancija nagrinėjusio teismo, pardavėjo negautos pajamos apskaičiuotinos, kaip nurodyta ieškinyje: $(930,00 \text{ Lt} - 700,00 \text{ Lt}) \times \text{parduotas pieno kiekis}$. Pirmosios instancijos teismas šį skaičiavimą grindė įsitikinimu, kad pardavėjo veiksmai pirkėjo atžvilgiu buvo sąžiningi, t.y. pardavėjas turėjo pagrindą nesutikti su pirkėjo siūlymu iš esmės sumažinti pieno kainą. Atitinkamai, dėl sutarties nutraukimo pardavėjas turėjo parduoti pieną gerokai žemesne kaina, nei buvo sutarta su pirkėju, todėl sumažėjo jo pajamos. Tačiau apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad pardavėjo negautos pajamos apskaičiuotinos kitokia tvarka, t.y.: $(930,00 \text{ Lt} - 800,00 \text{ Lt}) \times \text{parduotas pieno kiekis}$. Anot teismo, pardavėjo negautų pajamų apskaičiavimo formulėje viršutine riba iš tiesų reikėtų laikyti 930,00 Lt kainą. Tačiau žemutine riba laikytina ne AB „Vilkyškių pieninė“ pasiūlymo kaina (700,00 Lt), tačiau atsisakyta ekonomiškai naudingesnė pirkėjo pasiūlyta kaina (800,00 Lt). Siekiant aiškiau atvaizduoti teismų pateiktus skaičiavimų skirtumas, šie pateiktini lentelėje žemiau.

1 lentelė „Pardavėjo patirtų nuostolių apskaičiavimas“:

Teismas	Apskaičiavimas	Skirtumas	Negautos pajamos
Pirmoji instancija	$(930,00 \text{ Lt} - 700,00 \text{ Lt}) \times \text{pieno kiekis}$	230,00 Lt	253 067,09 Lt
Apeliacinė instancija	$(930,00 \text{ Lt} - 800,00 \text{ Lt}) \times \text{pieno kiekis}$	130,00 Lt	143 037,92 Lt
		Skirtumas:	110 029,17 Lt

⁹⁵ Sutarties nutraukimas atskiroje civilinėje byloje teismų buvo pripažintas neteisėtu. Prašome žiūrėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 1 d. nutartį civilinėje byloje ŽŪB „Minaičiai“ v. AB „Žemaitijos pienas“ (bylos Nr. 3K-3-14/2010).

Analizuojamai bylai pasiekus kasacinį teismą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad, viena vertus, kainų skirtumas nagrinėjamoje byloje apskaičiuotinas pirmosios instancijos teismo nustatyta tvarka, kita vertus, tų pačių pardavėjo patirtų nuostolių negautų pajamų forma dydis turi būti nustatytas vadovaujantis apeliacinės instancijos teismo pateiktais skaičiavimais. Anot kasacinio teismo, pasirinkdamas ekonomiškai mažiau naudingą AB „Vilkyškių pieninė“ pasiūlymą, tačiau kartu išsaugodamas galimybę reikalauti nuostolių atlyginimo iš pirkėjo, pardavėjas prisiėmė šio pasirinkimo riziką. Esant tokioms aplinkybėms, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomone, dėl dalies nuostolių atsiradimo yra ir pardavėjo kaltės, todėl jo patirtų nuostolių atlyginimas mažintinas atitinkama suma, už kurią jis atsakingas (CK 6.259 straipsnio 2 dalis⁹⁶). Taigi, kasacinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad pardavėjo nuostoliams apskaičiuoti netaikytina bendroji taisyklė (pirmosios instancijos teismo pateiktas skaičiavimas), pardavėjas turi teisę reikalauti atlyginti tik tokio dydžio nuostolius, kurie apskaičiuotini apeliacinės instancijos teismo nustatyta tvarka, t.y. nustatčius, kad per ginčijamą laikotarpį pardavėjas bendrovei „Vilkyškių pieninė“ pardavė 1 100 291,71 kg (1100,2917 t) pieno, pardavėjui atlygintina 143 037,92 Lt ((930,00 Lt – 800,00 Lt) x 1100,2917 t).

Šiuo atveju, norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo analizuojamoje byloje priimtas procesinis sprendimas dėl ieškovui priteistinių nuostolių negautų pajamų forma dydžio yra kritikuotinas keliais aspektais.

Pirmiausia, manytina, nėra jokio teisinio pagrindo žemutine pardavėjo nuostolių apskaičiavimo formulės riba laikyti pirkėjo pardavėjui pasiūlytos 800,00 Lt dydžio kainos. Pripažinus pirkėją neteisėtai nutraukus pieno-pirkimo pardavimo sutartį, pirkėjo pardavėjui pateiktas pasiūlymas dėl pieno supirkimo kainos sumažinimo laikytinas nesąžiningu. Šią poziciją iš esmės pagrindžia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pateiktas išaiškinimas kitoje civilinėje byloje dėl negautų pajamų nuomotojui iš nuomininko atlyginimo⁹⁷. Šioje byloje buvo nustatyta, kad iki nuomininkas neteisėtai nutraukė negyvenamųjų patalpų nuomos sutartį, jis nuomotojui du kartus siūlė sumažinti nuomos kainą. Nuomotojui nesutikus su minėtu nuomininko pasiūlymu, nuomininkas, pažeisdamas sutartį, išsikraustė iš nuomojamų patalpų. Šias patalpas nuomotojas netrukus išnuomojo tretiesiems

⁹⁶ CK 6.259 straipsnio 1 dalis numato, kad tais atvejais, kai prievolė neįvykdyta arba netinkamai įvykdyta dėl abiejų šalių kaltės, skolininko atsakomybė atitinkamai gali būti sumažinta arba jis gali būti visiškai atleistas nuo atsakomybės. To paties CK straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad ši 1 dalyje įtvirtinta taisyklė taikoma ir tais atvejais, kai kreditorius tyčia ar dėl neatsargumo prisidėjo prie prievolės neįvykdymo ar dėl netinkamo jos įvykdymo padarytų nuostolių padidėjimo, taip pat kai kreditorius tyčia ar dėl neatsargumo nesiėmė priemonių nuostoliams sumažinti.

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Palink“ v. UAB „Kauno saulėtekis“ (civilinės bylos Nr. 3K-3-364/2014).

asmenims, tačiau už daug mažesnę kainą, negu pirmai siūlė nuomininkas. Atitinkamai, byloje nuomininkas nurodė, kad nuomotojas turėjo galimybę išnuomoti patalpas nuomininkui už jo siūlytą didesnę kainą, tačiau su šiais pasiūlymais nesutiko ir todėl dėl nuomotojo patirtų nuostolių buvo ir jo paties kaltės. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, peržiūrėdamas šią bylą kasacine tvarka, nurodė, kad minėti nuomininko argumentai yra nepagrįsti ir, pripažinus, kad nuomininkas iš nuomojamų patalpų išsikraustė pažeisdamas sutartį, negali būti laikomi pagrįstais jo pasiūlymai dėl nuomos mokesčio mažinimo. Taigi, pagrįstai manytina, kad analizuojamoje civilinėje byloje apskaičiuojant pardavėjo patirtus nuostolius nebuvo pagrindo referuoti į pirkėjo pardavėjui vienašališkai primestą pieno supirkimo kainą.

Antra, manytina, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pardavėjui priteisė daugiau negu jo būtų gautas grynasis pelnas. Minėta, kad nuostolių atlyginimas yra grindžiamas principu, kad turi būti atlyginta tik tiek, kiek asmuo iš tiesų patyrė nuostolių. Kasacinio teismo formuojamoje teisės aiškinimo ir taikymo praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, kad negautos pajamos reiškia asmens negautą pelną, kuris apskaičiuojamas išskaičiavus sąnaudas iš visų pajamų (įplaukų), o iš šių – ir mokesčius⁹⁸. Nagrinėjamu atveju, kasacinis teismas, apskaičiuodamas dėl sutarties nutraukimo susidariusį pieno pardavimo kainų skirtumą, pardavėjo finansinę situaciją, jeigu jis pieną būtų pardavęs pirkėjui už jo pasiūlytą kainą (800 Lt), lygino su ta, kuri galėjo būti, jeigu pirkėjas būtų nupirkęs iš pardavėjo pieną sulygta kaina (930 Lt), nurodydamas, kad dėl likusio skirtumo (100 Lt už 1 t bazinio pieno) yra ir paties ieškovo kaltės. Tokiu atveju, tarkime, jeigu pardavėjo gamybinėje veikloje sąnaudos ir mokesčiai sudaro 96 % gaunamų pajamų, pardavėjas būtų gavęs 1 023 271,28 Lt pajamų ir 40 930,85 Lt grynojo pelno (pieno supirkimo už 930 Lt už 1 t bazinio pieno atveju) arba 880 233,36 Lt pajamų ir 35 209,33 Lt grynojo pelno (pieno supirkimo už 800 Lt už 1 t bazinio pieno atveju). Palyginus šias dvi pardavėjo finansines situacijas, gautas skirtumas, kuris laikytinas ieškovo negautu grynuoju pelnu, sudaro 5 721,52 Lt arba 4 % nuo teismo ieškovui priteistos 143 037,92 Lt dydžio pajamų sumos. Taigi, pardavėjas, pritaikius hipotetinio dydžio mokesčių tarifus, laikytinas praturtėjusiu 137 316,38 Lt. Taigi, kasacinis teismas į pardavėjo negautų pajamų apskaičiavimą neįtraukė visų ieškovo turėtų sąnaudų (darbo užmokesčio, eksploataciniu išlaidų, mokesčių ir kt.) šiam pardavėjo grynajam pelnui gauti.

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2004 m. birželio 24 d. nutarimas civilinėje byloje *J. Z. v. UAB „Baldras“* (bylos Nr. 3K-P-346/2004); 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje *V. Š. v. A. N., A. N.* (bylos Nr. 3K-P-382/2006); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *R. J. firma „Tastos statyba“ v. Kauno miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-62/2008); 2011 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje *J. J. įmonė v. UAB „Varėnos pienelis“* (bylos Nr. 3K-3-6/2011) ir kt.

Apibendrinant, apskaičiuojant pardavėjo patirtų nuostolių dydį kainų skirtumo metodu, gali būti daugiau nei keli aukštesnės ir žemesnės kainos ribos variantai. Tokiu atveju, privalu teisingai įvertinti visus pirkėjo veiksmus, kurie lėmė pardavėjo sprendimą nutraukti sudarytą sutartį ir pakeisti ją su kitu subjektu sudaryta sutartimi. Be kita ko, nepriklausomai nuo būdo, kuris yra pasitelkiamas pardavėjo patirtiems nuostoliams negautų pajamų forma apskaičiuoti, negautų pajamų realumo kriterijus nepraranda savo reikšmės. Todėl dėl sutarties pažeidimo patirtų negautų pajamų dydis privalo būti apskaičiuotas, atskaitant visas minėtoms pajamos gauti būtinas sąnaudas ir taikomus mokesčius.

2.1.2. Negautų pajamų apskaičiavimas, sutartį pažeidus pardavėjui

Siekiant išsiaiškinti, kaip apskaičiuoti pirkėjo patirtus nuostolius negautų pajamų forma, pirkimo-pardavimo sutartį pažeidus pardavėjui, manytina, aktualu aptarti toliau nurodytas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtas civilines bylas. Pirmoji analizuotina byla yra dėl sutartinės atsakomybės už žemės ūkio produkcijos pirkimo-pardavimo sutarties nevykdymą⁹⁹, antroji – dėl automobilio pirkimo-pardavimo sutarties nevykdymo padarinių pardavėjui taikymo¹⁰⁰. Šios bylos iliustruoja kainų skirtumo metodo taikymo, apskaičiuojant dėl sutarties pažeidimo nukentėjusios šalies patirtus nuostolius negautų pajamų forma, problematiką. Be kita ko, tvirtam minėto nuostolių apskaičiavimo būdo įsisavinimui fragmentiškai aptartina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacine tvarka peržiūrėta byla¹⁰¹, kurioje pateiktas išaiškinimas netesybų ir nuostolių, apskaičiuotų kainų skirtumo būdu, santykis. Manytina, kad būtent šie teismų praktikos pavyzdžiai geriausiai atskleidžia dėl sutarties pažeidimo pirkėjo patirtų nuostolių negautų pajamų forma specifiką, kuria tam tikrais atvejais gali pasižymėti ir pardavėjo negautos pajamos.

Pirmoje analizuotinoje civilinėje byloje, kaip minėta, ginčas tarp šalių kilo dėl to, kad pardavėjas ŽŪB „Šilagalys“ nepristatė pirkėjui UAB „Agrorodeo“ nė vienos tonos rapsų, nors sudaryta grūdų pirkimo-pardavimo sutartimi įsipareigojo jų pristatyti pirkėjui 300 tonų už 282 000,00 Lt be PVM. Atitinkamai, pirkėjas prašė priteisti dėl pardavėjo neįvykdytoje sutartyje numatytos kainos ir atitinkamo kiekio rapsų įsigijimo iš trečiųjų asmenų kainos skirtumą, kurie

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Agrorodeo“ v. žemės ūkio bendrovė „Šilagalys“* (bylos Nr. 3K-3-1/2014).

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje *A.T. v. uždaroji akcinė bendrovė „Klaipėdos autocentras“* (bylos Nr. 3K-3-364/2013).

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos kariuomenė v. uždaroji akcinė bendrovė „Eisiga“* (bylos Nr. 3K-3-230/2013).

sudarė 95 909,61 Lt. Bylą pirmąją ir apeliacinę instanciją nagrinėję teismai sutiko esant pirkėjo ieškinį pagrįstą. Šiuo atveju teismų konstatuota, kad pirkėjas pažeistą sutartį pakeičiančias sutartis su trečiaisiais asmenimis sudarė laikotarpiu, kai jau pagrįstai galėjo manyti, kad pardavėjas neįvykdys sutarties. Taigi, pirkėjas dėl sutarties nevykdymo turėjo nurodyto dydžio nuostolių, kurie susidarė dėl rapsų kainų padidėjimo ir yra lygūs kainų skirtumui tarp pažeistoje sutartyje numatytos rapsų kainos ir kainos, už kurią šiuos rapsus pirkėjas pagal pakeičiančias sutartis įsigijo iš kitų tiekėjų. Atitinkamai, šiuos pirkėjo nuostolius CK 6.324 straipsnio pagrindu turi pareigą atlyginti sutartį pažeidęs pardavėjas.

Tačiau kasaciniame skunde dėl aukščiau nurodytų žemesnių instancijų priimtų procesinių sprendimų analizuojamoje byloje pardavėjas atkreipė dėmesį į aplinkybę, kad pirkėjas sutartį pakeičiančias sutartis sudarė dar likus gerokai laiko iki pirminės sutarties įvykdymo termino pabaigos. Šiuo atveju, pardavėjas įsipareigojo iki 2010 m. rugsėjo 15 d. pristatyti pirkėjui minėtus 300 tonų rapsų. Tuo tarpu pirkėjas sudarytą sutartį pakeičiančias rapsų pirkimo-pardavimo sutartis su trečiaisiais asmenimis pradėjo sudarinėti nuo 2010 m. rugsėjo 1 d., t.y. dar likus 15 dienų iki sutarties įvykdymo termino. Atitinkamai, pardavėjo įsitikinimu, nurodytos sutartys negali būti kvalifikuojamos kaip sutartį pakeičiančios sutartys.

Iš tiesų, viena vertus pardavėjas teisingai nurodo, kad pirkėjas negalėjo sudaryti sutartį pakeičiančios sutarties su kitu subjektu, nenutraukęs pirminės sutarties. CK 6.258 straipsnio 5 dalyje eksplicitiškai įtvirtinta, kad sutartį pakeičianti sutartis, be kita ko, sudaroma, „jeigu šalis nutraukė sutartį dėl to, kad kita šalis ją pažeidė“. Kasacinio teismo praktikoje, aiškinant CK 6.258 straipsnio 5 dalies normą, taip pat yra nurodyta, kad pakeičiančioji sutartis gali būti sudaryta tik po to, kai nutraukiamas pradinis susitarimas ir neįvykdyta visiškai ar iš dalies sutartinė prievolė (prievolės)¹⁰². Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas analizuojamoje byloje konstatavo, kad pardavėjas apie kliūtis tinkamai vykdyti sutartį žinojo jau anksčiau, todėl kasacinio teismo teisėjų kolegija sutiko, kad pirkėjas sutartį pakeičiančias rapsų pirkimo-pardavimo sutartis su kitais asmenimis sudarė per protingą terminą, t.y. tuo metu, kai jau pagrįstai galėjo manyti, kad pardavėjas neįvykdys savo prievolės iki sulygto 2010 m. rugsėjo 15 d. termino pristatyti 300 tonų rapsų.

Šiuo atveju, norėusi atkreipti dėmesį į tai, kad reikalavimas sudaryti sutartį pakeičiančią sutartį per protingą terminą nėra tolygu sąlygai, kad pakeičiančioji sutartis gali būti sudaryta tik po

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Kariuomenė v. AB „Eisiga“* (bylos Nr. 3K-3-230/2013); 2013 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje *A. T. v UAB „Klaipėdos autocentras“* (bylos Nr. 3K-3-364/2013).

to, kai nutraukiama pradinė sutartis. Kita vertus, neteisingas kasacinio teismo išsireiškimas nesudaro pagrindo laikyti, kad priimtas procesinis sprendimas yra neteisėtas. Pagal CK 6.219 straipsnį šaliai, kuri iš konkrečių aplinkybių gali numatyti, kad kita šalis iki sutarties įvykdymo termino pabaigos pažeis sutartį iš esmės, yra suteikiama teisė nutraukti šią sutartį. Beabejo, sutarties nutraukimas privalo būti atliktas pagal sulygtą arba įstatymo įtvirtintą sutarties nutraukimo procedūrą. Taigi, nagrinėjamu atveju pirkėjas, sudarydamas sutartį pakeičiančias sutartis, ir apie sutarties nutraukimą neįspėjęs pardavėjo iš esmės veikė savo rizika. Tačiau ši rizika nagrinėjamu atveju nesimaterializavo, nes pardavėjas nustatytu terminu nepristatė pirkėjui sulygto kiekio grūdų. Todėl pritariama kasacinio teismo teisėjų kolegijai, kad nagrinėjamu atveju pirkėjo patirtų nuostolių dydis privalo būti atlygintas nurodytą nuostolių sumą priteisiant iš sutartį pažeidusios šalies – pardavėjo.

Kitoje analizuotinoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtoje byloje dėl pirkimo-pardavimo sutarties pažeidimo iš pardavėjo pusės, buvo keliamas automobilio įsigijimo sutarties nevykdymo padarinių taikymo klausimas. Šiuo atveju, pirkėja ir pardavėjas UAB „Klaipėdos autocentras“ 2011 m. vasario 22 d. sudarė automobilio pirkimo-pardavimo sutartį, pagal kurią pardavėjas įsipareigojo iki 2011 m. birželio 31 d. perduoti pirkėjai naują automobilį. Tačiau pardavėjas sutartu terminu automobilio pirkėjai neperdavė ir net, pratęsus automobilio pateikimo terminą, pirkėja automobilio vis tiek negavo. Nusprendusi ilgiau nelaukti, pirkėja 2011 m. liepos 29 d. kreipėsi į pardavėją su reikalavimu grąžinti sumokėtą avansą ir tą pačią dieną su kitu subjektu sudarė kitą automobilio pirkimo-pardavimo sutartį. Kadangi antrosios sudarytos automobilio pirkimo-pardavimo sutarties kaina buvo 89 476,00 Lt didesnė lyginant su pirmąją su pardavėju sudaryta automobilio pirkimo-pardavimo sutartimi, pirkėja kreipėsi į teismą dėl, be kita ko, minėtos sumos atlyginimo CK 6.258 straipsnio 5 dalies pagrindu.

Analizuojamą bylą pirmąją ir apeliacinę instanciją nagrinėję teismai sutiko, kad pardavėjas, matydamas, kad negalės laiku įvykdyti sutarties, turėjo suprasti, kad gali atsirasti pareiga atlyginti nuostolius ar kilti kitų neigiamų padarinių už sutarties nevykdymą. Tačiau pirkėjos pateikti duomenys, teismų nuomone, patvirtina, kad ji nusipirko brangesnį automobilį, kurio vertė – 115 500,00 Lt, o duomenų, kurie pagrįstų, jog ji negalėjo nusipirkti tokio pat automobilio ar buvo būtinybė dėl darbo funkcijų pirkti brangesnį, nepateikta. Todėl teismai atsižvelgė į šalių sutartimi sulygtą baudos dydį, kuris buvo nustatytas kaip pirkėjos mokėtinos netesybos pardavėjui (10 000,00 Lt baudą) tuo atveju, jei ji atsisakytų pirkti automobilį, ir konstatavo, kad ieškovės nuostoliai dėl pažeistą sutartį pakeičiančios sutarties yra 10 000,00 Lt.

Šiuo atveju, norėtuši atkreipti dėmesį į tai, kad nėra jokios teisiškai pagrįstos priežasties pirkėjos patirtus nuostolius negautų pajamų forma prilyginti sutartyje sulygtų netesybų dydžiui, kai netesybos buvo nustatytos tik pardavėjo naudai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad nagrinėjamu atveju šalių sudarytoje automobilio pirkimo-pardavimo sutartyje nėra nustatyto pagrindo priteisti baudą (netesybas) pirkėjui, kai pardavėjas pažeidžia sutarties įvykdymo terminą. Atitinkamai, teismai, nenustatę pagrindo taikyti CK 6.258 straipsnio 5 dalį (minėta, kad žemesnių instancijų teismai konstatavo, kad byloje nėra duomenų, pagrindžiančių, kad pirkėja negalėjo nusipirkti tokio pat automobilio arba buvo būtina pirkti brangesnį automobilį), ieškovės patirtiems nuostoliams pagrįsti negalėjo taikyti netesybų (baudos), dėl kurios šalių sutartyje nebuvo sutarta. Taigi, kasacinio teismo teisėjų kolegija šioje byloje pripažino pirkėją nepatyrus nuostolių negautų pajamų forma dėl sudarytos brangesnės sutartį pakeičiančios sutarties.

Galiausiai, kaip minėta, aptartina civilinė byla dėl pirkėjo Lietuvos kariuomenės patirtų nuostolių negautų pajamų forma, pardavėjui UAB „Eisiga“ pažeidus lauko uniformų kostiumų pirkimo-pardavimo sutartį, dėl ko pirkėjas dėl nepateiktų 5605 komplektų lauko uniformų kostiumų buvo priverstas įsigyti šių uniformų iš kito pardavėjo didesne kaina. Pirkėjas ieškiniu teismo prašė atlyginti jo patirtus 233 484,10 Lt dydžio nuostolius, atsiradusius dėl kainų skirtumo, įsigijus prekių pirkimo-pardavimo sutartimis pardavėjo nepateiktų 5605 komplektų lauko uniformų kostiumų bei 61 951,01 Lt delspinigių. Kaip žinia, CK įtvirtinta, kad netesybos – tai įstatymų, sutarties ar teismo nustatyta pinigų suma, kurią skolininkas privalo sumokėti kreditoriui, jeigu prievolė neįvykdyta arba netinkamai įvykdyta (bauda, delspinigiai) (CK 6.71 straipsnio 1 dalis). Taigi, kreditoriaus teisė reikalauti netesybų atsiranda tada, kai skolininkas prievolės neįvykdo arba ją įvykdo netinkamai. Teismų praktikoje nurodoma, kad šalių teisė iš anksto susitarti dėl netesybų skirta tam, kad kreditoriui nereikėtų įrodinėti savo patirtų nuostolių dydžio, nes sutartimi sulygtos netesybos laikomos iš anksto nustatytais būsimais kreditoriaus nuostoliais, kurie gali būti pripažinti minimaliais nuostoliais¹⁰³. Aiškinant netesybų ir nuostolių santykį, pagal bendrąją taisyklę netesybos yra įskaitomos į nuostolius, o baudinės netesybos netaikomos. CK 6.73 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad, kai pareiškiamas reikalavimas atlyginti nuostolius, netesybos įskaitomos į nuostolių atlyginimą (analogiška taisyklė – CK 6.258 straipsnio 2 dalyje). Netesybų įskaitymo esmė ta, kad, kreditoriui reikalaujant netesybų ir nuostolių bei pagrindus savo reikalavimą, jam priteisiama

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *J. N. v. T. M. ir kt.* (bylos Nr. 3K-7-304/2007); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kaduva“ v. UAB „Okadeta“* (bylos Nr. 3K-3-401/2008).

didesnioji priklausanti suma, kuri apima mažesniąją. Tais atvejais, kai nuostolių suma didesnė nei sutartimi nustatytos netesybos, pagal CK 6.73 straipsnio 1 dalį priteisiamas nuostolių atlyginimas, apimantis įskaitomą netesybų sumą. Tačiau prieš taikant įskaitymą turi būti įvertinama, iš kokios prievolės pažeidimo šaliai kilo pareiga atlyginti nuostolius ir netesybas. Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad 61 951,01 Lt delspinigių suma susidarė remiantis sutartyje nustatytu terminu dėl naujų prekių nepristatymo. Taigi delspinigiai buvo mokami už vėlavimą, prekių laiku nepristatymą. Nuostoliai CK 6.258 straipsnio 5 dalies pagrindu susidarė taip pat dėl sutarties pažeidimo, tačiau pažeidimo pagrindas buvo ne vėlavimas, bet netinkamos kokybės prekių pristatymas. Taigi, nors delspinigiai ir nuostoliai, apskaičiuoti remiantis kainų skirtumo principu, kyla iš šalių sudarytos sutarties pažeidimo, tačiau iš skirtingo pobūdžio ir skirtingų sutarties nuostatų pažeidimų. Dėl to nagrinėjamu atveju netesybos nėra įskaitomos į nuostolius, o nuostolių ir netesybų priteisimas nevertintinas kaip baudinio pobūdžio, nes kyla iš skirtingų sutarties nuostatų pažeidimų. Taigi, ieškovui šioje byloje atskirai priteistina 233 484,10 Lt nuostolių suma CK 6.258 straipsnio 5 dalies pagrindu ir 61 951,01 Lt delspinigių, neįskaitytinų į šią sumą¹⁰⁴.

Apibendrinant, pateikti teismų praktikos pavyzdžiai nustato tris esmines taisykles, kurios gali būti taikomos pirkimo-pardavimo sutartį pažeidus ne tik pardavėjui, tačiau ir pirkėjui. Pirmiausia, jeigu aplinkybės leidžia objektyviai manyti, kad pardavėjas neįvykdys priimtų įsipareigojimų, pirkėjui nebūtina laukti sutarties įvykdymo termino pabaigos, kad galėtų sudaryti sutartį pakeičiančią sutartį su trečiaisiais asmenimis, taip užsitikrinant mažesnius dėl pirminės sutarties pažeidimo patiriamus nuostolius. Antra, sudarius brangesnę pažeistą sutartį pakeičiančią sutartį, nėra jokio teisinio pagrindo asmens patirtus nuostolius mažinti iki sulygtų netesybų tuo atveju, jeigu jos sutartimi nustatytos tik pardavėjo naudai. Galiausiai, netesybų, taikomų vėluojant įvykdyti prievolę, įskaitymo į nuostolius taisyklė gali būti netaikoma tuo atveju, jeigu pirkėjas sutartį pakeičiančią sutartį sudarė ne dėl pardavėjo vėlavimo pristatyti sulygtą daiktą, tačiau dėl to, kad pristatė netinkamos kokybės daiktus. Tokiu atveju, sutartį pakeičiančią sutartį sudaręs pirkėjas turi teisę reikalauti iš pardavėjo ne tik kainų skirtumo, susidariusio lyginant pirminės sutarties ir ją pakeičiančios sutarties kainą, tačiau kartu ir delspinigių už vėlavimą pristatyti sulygtą daiktą.

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos kariuomenė v. uždaroji akcinė bendrovė „Eisiga“* (bylos Nr. 3K-3-230/2013).

2.2. Negautų pajamų, pažeidus nuomos sutartį, apskaičiavimas

Minėta, kad sutarčių teisė gina lūkesčio interesą. Sudarytos daikto nuomos sutarties kontekste tai reiškia, kad asmeniui yra sukuriamas lūkestis sulygta terminą gauti pajamas iš nuomojamo daikto arba turėti galimybę šiuo daiktu naudotis. Atitinkamai, pažeidus nuomos sutartį, nuomotojo nuostoliai negautų pajamų forma gali pasireikšti kaip negautos numatytos nuomos pajamos, tuo tarpu, nuomininkas, pavyzdžiui, gali nebegauti pajamų, kurioms gauti buvo naudojamas nuomojamas daiktas. Kita vertus, kyla pagrįstų abejonių dėl to, ar iš tiesų pažeistos ilgalaikės daikto nuomos, tarkime, vagonų nuomos dvidešimčiai metų, sutarties atveju būtų teisinga nuomotojui priteisti visas jo suplanuotas iš šios sutarties gauti pajamas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo jurisprudencijoje yra nurodęs, kad „sudarant ilgalaikes sutartis sudėtingiau numatyti tam tikras aplinkybes, galinčias turėti įtakos sutarties vykdymui ateityje, ir išvengti nepalankių padarinių“¹⁰⁵. Numatyti minėtas aplinkybes gali būti itin sudėtinga, kuomet sudaryta nuomos sutartis net ir nėra tokio ilgo vykdymo termino, kaip pateiktame pavyzdyje aukščiau. Net ir per kelerių metų laikotarpį valstybės ekonominė arba politinė padėtis gali drastiškai pasikeisti. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad tikimybė, jog daugiau negu prieš septynerius metus sudarydamas patalpų nuomos sutartį nuomininkas negalėjo numatyti tokio masto ekonominės krizės, yra daug didesnė, nei tikimybė, jog galėjo¹⁰⁶. Todėl tam tikra ilgalaikės nuomos sutarties vykdymo rizika turi priklausyti ir pačioms šią sutartį sudarančioms šalims. Juolab, kad pažeista nuomos sutartis kai kuriais atvejais gali nesunkiai būti pakeista kita nuomos sutartimi su kitu subjektu. Pavyzdžiui, minėtų vagonų nuomotojas, esant paklausai, gali šiuos vagonus išnuomoti kitiems asmenims ir taip vėl gauti nuomos pajamų. Žinoma, tuo atveju, jeigu šie vagonai būtų išnuomoti už mažesnę, negu pirminėje nuomos sutartyje numatyta, kainą, nuomotojas turėtų teisę reikalauti atlyginti vagonų nuomos kainų skirtumą¹⁰⁷. Taigi, sutarčių teisės ginamas lūkestis turi būti protingas ir sąžiningas, nukentėjusioji nuomos sutarties šalis neturi pagrindo tikėtis, kad, pavyzdžiui, jai bus atlygintas už kelerius metus negautas nuomos mokestis, nes per tokį laikotarpį, realu, kad nuomotojas susiras kitus nuomininkus, kurie jam vėl mokės nuomos pajamas.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Tamro vaistinė“ v. UAB „Gamafondas“* (bylos Nr. 3K-3-150/2012).

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Europa Group“ v. uždaroji akcinė bendrovė „KLETA“* (bylos Nr. 3K-3-265/2011).

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Ferteksos transportas“ v. Baltarusijos Respublikinė unitarinė įmonė „Gamybinis susivienijimas „Belaruskalij“* (bylos Nr. 3K-3-273/2009).

Sprendžiant dėl termino, už kurį protinga ir sąžininga reikalauti iš nuomos sutartį pažeidusios šalies atlyginti nukentėjusiosios šalies patirtas negautas nuomos pajamas, nurodytina, kad kiekviena situacija reikalauja individualaus vertinimo. Pavyzdžiui, byloje dėl 820 106,90 Lt negautų pajamų nuomotojui priteisimo iš nuomininko, šiam neteisėtai vienašališkai nutraukus negyvenamųjų patalpų nuomos sutartį, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad penkių mėnesių terminas, per kurį nuomotojas surado naują nuomininką, ir už kurį iš nuomininko reikalaujama atlyginti nuomotojo negautas nuomos pajamas, nėra per ilgas¹⁰⁸. Šiuo atveju, byloje buvo nustatyta, kad nuomojamos patalpos buvo įrengtos pagal nuomininko poreikius, todėl šiam neteisėtai nutraukus negyvenamųjų patalpų nuomos sutartį, nuomotojas užtruko surasti naują nuomininką ir perrengti nuomojamas patalpas pagal naujojo nuomininko poreikius. Tačiau byloje dėl nuomininko patirtų nuostolių atlyginimo, nuomotojui nutraukus nuomos sutartį pažeidžiant sulygtą sutarties nutraukimo tvarką, žemesnės instancijos teismai bei kasacinis teismas sutiko, kad šešių mėnesių laikotarpis naujoms patalpoms susirasti ir už kurį nuomininkas reikalavo atlyginti jo negautas pajamas, kurias jis tikėjosi gauti naudodamas nuomojamas patalpas, nėra protingas¹⁰⁹. Šiuo atveju, kasacinis teismas nurodė, kad nuomotojas nutraukė sutartį 30 dienų anksčiau, nei turėjo teisę tai padaryti pagal sutartį, ir taip eliminavo nuomininkui galimybę dar mažiausiai 30 dienų naudotis išsinuomotomis patalpomis ūkinei-komercinei veiklai vykdyti bei gauti pelną, todėl nuomotojas privalo atlyginti nuomininkui būtent už šį laikotarpį patirtus nuostolius (negautas pajamas). Matyt, esminė aplinkybė šiuo atveju buvo tai, kad sutarties šalių ginčas teismą pasiekė gerokai po ginčijamos sutarties nutraukimo, atitinkamai, nuomininkas jau turėjo realią galimybę pateikti jo nuostolius pagrindžiančius dokumentus. Be to, nuomotojas atsiliepime į nuomininko kasacinį skundą nurodė, kad ieškovas netrukus savo veiklą perkėlė į kitas nuomojamas patalpas, taigi visą nurodytą šešių mėnesių laikotarpį, atrodo, nuomininko veikla nebuvo nutrūkusi, jis gavo pajamas iš kitų išsinuomotų patalpų subnuomos. Atitinkamai, nuomininko reikalavimas priteisti jo patirtus nuostolius už šešis mėnesius buvo pripažintas nepagrįstu nei pažeistos sutarties, nei įstatymų nuostatomis. Taigi, sprendžiant analizuojamo termino klausimą, svarbu atidžiai įvertinti, ar iš tiesų nurodomu laikotarpiu nuostolių patyręs asmuo neturėjo objektyvių galimybių pažeistą nuomos sutartį pakeisti su kitu subjektu.

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Nekilnojamojo turto gama“ v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-516/2013).

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Neiseris“ v. uždaroji akcinė bendrovė „Ozo turtas“* (bylos Nr. 3K-3-391/2013).

Toliau šiame magistro baigiamajame darbe bus atskirai analizuojami atvejai, kuomet dėl vienos iš nuomos sutarties šalių, kita – nuomotojas arba nuomininkas, patyrė nuostolių negautų pajamų forma, dėl kurių atlyginimo kreipėsi į teismą. Tiesa, toliau analizuojamos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacine tvarka peržiūrėtos bylos nepriskirtinos standartiniams nuostolių atlyginimo atvejams. Priešingai, atrinktuose teismų procesiniuose sprendimuose buvo analizuoti vienareikšmiškai negalimi įvertinti atvejai, susiję su tiksliai negautų pajamų apskaičiavimu.

2.2.1. Negautų pajamų apskaičiavimas, sutartį pažeidus nuomininkui

Pastebėtina, kad Lietuvos teismų praktika civilinėmis bylomis dėl negautų pajamų, pažeidus nuomos sutartį, atlyginimo tapo gausesnė po pasaulį, kartu ir mūsų valstybę, sukrėtusios ekonominės krizės. Dėl sumažėjusio pelningumo ir padidėjusių veiklos sąnaudų¹¹⁰ daugybė asmenų tapo nebe pajėgūs vykdyti įsipareigojimų, prisiimtų pagal prieš penkerius ir daugiau metų sudarytas negyvenamųjų patalpų nuomos sutartis. Tuo tarpu, patalpų nuomotojai nurodydavo turėję teisėtų lūkesčių, kad nuomininkai sulygtą laiką vykdys už sulygtą kainą sudarytą sutartį, atitinkamai, dėl sutarties netinkamo vykdymo (nuomininkai mokėdavo vos 20-50 % sulygtos nuomos kainos) ilgėjo lėšų, išleistų nuomojamoms patalpoms įrengti, gražos nuomotojams laikotarpis. Taigi, panašiai nuo 2009 m. Lietuvos teismus pasiekė nemažai ginčų dėl įsipareigojimų pagal negyvenamųjų patalpų nuomos sutartis nevykdymo ir nuomotojų negautų pajamų atlyginimo. Tiesa, negautų nuomos pajamų nustatymo ir ypač jų apskaičiavimo klausimais dauguma minėtuose ginčiuose priimti teismų procesiniai sprendimai yra iš esmės nevertingi. Teismai, šiuo atveju, vadovaudamiesi *pacta sunt servanda* principo išimtimi – *rebus sic stantibus* principu, įtvirtintu CK 6.204 straipsnyje, sprendė, kad vykdyti sutartį, pasikeitusiomis sąlygomis, šalims yra naudingiau, nei ją nutraukti¹¹¹. Be to, vienoje iš nagrinėtų bylų Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sprendė, kad atsižvelgiant į negyvenamųjų patalpų nuomos kainas rinkoje, nuomotojas didesnio nuomos mokesčio, negu nuomininko siūlomas mokėti nuomos mokestis, negaus¹¹². Taigi, nuomotojų reikalavimai atlyginti negautas nuomos pajamas dažnu atveju buvo atmetami, motyvuojant, kad nuomos sutartys nutraukiamos arba pakeičiamos CK 6.204 straipsnio pagrindu.

¹¹⁰ Pavyzdžiui, nuo 2009 m. sausio 1 d. PVM mokestis, taikytas apgyvendinimo paslaugoms, buvo padidintas nuo 5 % iki 19%, tuo tarpu, prekių ir paslaugų teikimui taikytas standartinis PVM tarifas nuo 2009 m. sausio 1 d. buvo padidintas nuo 18 % iki 19 %, o nuo 2009 m. rugsėjo 1 d. – iki 21 %.

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Europa Group“ v. uždaroji akcinė bendrovė „KLETA“* (bylos Nr. 3K-3-3-265/2011).

¹¹² *Ibid.*

Vis dėlto, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pavyko rasti civilinį ginčą¹¹³, kuris, priešingai, negu aukščiau nurodyti, buvo išspręstas priteisiant nuomotojui nuostolius negautų pajamų forma, patirtus nuomininkui išsikėlus iš nuomojamų patalpų pažeidžiant nuomos sutartį. Šiuo atveju, nuomotojas UAB „Kauno saulėtekis“ ir nuomininkas UAB „Palink“ 2007 m. rugsėjo 19 d. sudarė terminuotą (dešimties metų terminui) negyvenamųjų patalpų nuomos sutartį. Šia sutartimi šalys, be kita ko, sulygo, kad nuomininkas turi teisę ne teismo tvarka nutraukti sutartį prieš terminą, įspėdamas nuomotoją apie tai ne vėliau kaip prieš šešis kalendorinius mėnesius iki sutarties nutraukimo, o teise nutraukti sutartį prieš terminą galėjo pasinaudoti tik nuo nuomos termino pradžios praėjus ketveriems nuomos termino metams. Kitaip tariant, kaip toliau ir konstatavo teismai, nuomotojas turėjo teisėtą ir pagrįstą lūkestį gauti iš nuomininko nuomos pajamų mažiausiai už keturių su puse metų laikotarpį. Tačiau nuomininkas, negaudamas tokios apyvartos iš nuomojamose patalpose įrengtos maisto prekių parduotuvės „IKI“, kokios buvo tikimasi sudarant sutartį, išsikėlė iš nuomojamų patalpų nesuėjus minėtam minimaliam keturių su puse metų nuomos sutarties vykdymo terminui. Atitinkamai, nuomotojas nuomininko iškeltoje civilinėje byloje dėl sudarytos nuomos sutarties nutraukimo CK 6.204 straipsnio pagrindu, priešieškiniu pareikalavo iš nuomininko, be kita ko, 1 021 929,81 Lt negautų pajamų atlyginimo. Šiuos nuostolius, nuomotojo nurodymu, sudarė (i) 757 568,00 Lt dydžio negautas nuomos mokestis už likusius trejus metus ir penkiasdešimt tris dienas, (ii) 126 868,00 Lt dydžio negauti mokėjimai už pastato administravimo ir valdymo bei šildymo sąnaudas bei (iii) 137 475,81 Lt dydžio negautos pajamos, išsikėlus iš nuomotojui priklausančio prekybos centro kitiems smulkiesiems nuomininkams dėl nuomininko UAB „Palink“ išsikėlimo iš nuomojamų patalpų. Teismai analizuojamoje byloje, be kita ko, konstatavo, kad sutartis buvo sudaryta ekonominės krizės išvakarėse, todėl tikimybė, kad nuomininkas galėjo numatyti sudarytos sutarties padarinius, yra daug didesnė, nei kad negalėjo. Atitinkamai, nuomininko reikalavimas nutraukti nuomos sutartį CK 6.204 straipsnio pagrindu buvo atmestas, o nuomotojo priešieškinyss patenkintas iš dalies.

Pasisakydami dėl pirmosios reikalaujamos nuomotojo patirtų negautų pajamų sumos, visi bylą nagrinėję teismai sutiko buvus nuomotojo teisėtiems lūkesčiams gauti būtent sutartyje nustatyto dydžio nuomos mokestį už minimalų sutarties vykdymo terminą. Šiuo atveju, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kolegija laikė nepagrįstais nuomininko kasacinio skundo argumentus neva yra ir nuomotojo kaltės dėl atsiradusių nuostolių, todėl jų atlyginimas mažintinas CK 6.259

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Palink“ v. UAB „Kauno saulėtekis“ (civilinės bylos Nr. 3K-3-364/2014).

straipsnio pagrindu, t.y. kad nuomotojas turėjo galimybę išnuomoti patalpas nuomininkui už jo siūlytą didesnę kainą, tačiau nepriėmęs tokių pasiūlymų išnuomojo patalpas tretiesiems asmenims už daug mažesnę kainą, o dalis patalpų apskritai nebuvo išnuomota. Kasacinio teismo nurodymu, pripažinus, kad nuomininkas iš nuomojamų patalpų išsikraustė pažeisdamas sutartį, negali būti laikomi pagrįstais jo pasiūlymai dėl nuomos mokesčio mažinimo. Tačiau vertinant antrąjį nuomotojo reikalavimą dėl negautų mokėjimų už pastato administravimo ir valdymo bei šildymo sąnaudas, proceso šalių ir teismų išvados išsiskyrė. Nuomininko nurodymu, administravimo ir valdymo sąnaudos nėra pajamos iš nuomotojo veiklos, todėl šias sąnaudas turi atlyginti asmenys – faktiniai nuomininkai. Apeliacinės instancijos ir kasacinis teismai sutiko, kad nurodytų sąnaudų dydžiai nepriklausė nuo naudojimosi išsinuomotomis patalpomis fakto. Tačiau teismai taip pat nurodė, kad nuomininkui sutartimi sutikus kompensuoti šias nuomotojo išlaidas, nuomotojas pagrįstai tikėjosi, kad šią pareigą nuomininkas vykdys mažiausiai nustatytą minimalų sutarties vykdymo laikotarpį. Taigi, kasacinis teismas konstatavo, kad nuomininkui vienašališkai ir neteisėtai nutraukus nuomos sutartį, jis privalo kompensuoti dėl tokio neteisėto veiksmo nuomotojo patirtus nuostolius.

Šiuo atveju, norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad ankstesnėje nagrinėtoje civilinėje byloje dėl nuomotojo nuostolių atlyginimo, nuomininkui neteisėtai nutraukus negyvenamųjų patalpų nuomos sutartį, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad patalpų priežiūros ir eksploatacijos išlaidos, kurias nuomininkas be nuomos mokesčio įsipareigojo sudaryta nuomos sutartimi mokėti, nuomotojui nepriteistinos¹¹⁴. Šioje byloje kasacinio teismo teisėjų kolegija nurodė, kad nuomininkui išsikėlus iš nuomojamų patalpų, patalpos nebuvo eksploatuojamos tenkinant nuomininko poreikius. Todėl nuomotojo reikalavimas priteisti 77 277,97 Lt patalpų priežiūros ir eksploatacijos išlaidų buvo pripažintas nepagrįstu ir netenkintinu. Taigi, šiuo metu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje egzistuoja prieštaringa pozicija ir nėra aišku, ar patalpų priežiūros ir eksploatacijos išlaidos, kurias sutartimi nuomininkas įsipareigojo apmokėti nuomos terminu, turėtų būti pripažintos nuomotojo negautomis pajamomis, nuomininkui išsikėlus iš nuomojamų patalpų pažeidžiant sutartį. Vis dėlto manytina, kad atsakymas į šį klausimą turėtų būti teigiamas, atsižvelgiant į tai, kad sutartinė civilinė teisinė atsakomybė yra skirta lūkesčių intereso gynimui. Tai reiškia, kad nuomininkui sutartimi sutikus apmokėti šias išlaidas, laikytina, kad nuomotojas pagrįstai tikėjosi, kad šią pareigą

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Nekilnojamojo turto gama“ v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-516/2013).

nuomininkas vykdys mažiausiai nustatytą minimalų sutarties vykdymo laikotarpį. Be kita ko, atkreiptinas dėmesys, kad, pavyzdžiui, Kanados Aukščiausiasis Teismas (angl. *Supreme Court of Canada*) nuomininko įsipareigotas apmokėti išlaidas už patalpų priežiūrą taip pat yra pripažinęs nuomotojo negautomis pajamomis¹¹⁵. Taigi, manytina, nuomininko įsipareigotos apmokėti nuomojamų patalpų eksploatacijos išlaidos, pažeidus nuomos sutartį, pripažintinos nuomotojo negautomis pajamomis kartu su negautu nuomos mokesčiu.

Galiausiai, sprendžiant dėl paskutiniojo nuomotojo reikalavimo – 137 475,81 Lt iš smulkiųjų nuomininkų negauto nuomos mokesčio – pagrįstumo, galutine ir neskundžiama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimi buvo konstatuota, kad smulkiųjų nuomininkų nesumokėto nuomos mokesčio priteisimas iš nuomininko reikštų pernelyg nutolusių ir įprastai versle negalimų numatyti nuostolių priteisimą. Kasacinio teismo teisėjų kolegija pažymėjo, kad nors nagrinėjamu atveju yra netiesioginis priežastinis ryšys tarp nuomininko išsikėlimo iš nuomojamų patalpų, pažeidžiant sutartį, ir smulkiųjų nuomininkų reikalavimų mažinti nuomos mokesčių arba šias nuomos sutartis nutraukti, vis dėlto jis pernelyg nutolęs nuo neteisėto veiksmo, juolab, kad sutartinė verslininko civilinė atsakomybė turi atitikti nuostolių numatymo kriterijų (CK 6.258 straipsnio 4 dalis). Teisėjų kolegija sprendė, kad nėra pagrindo išvadai, kad nuomininkas galėjo protingai numatyti ir smulkiųjų nuomininkų komercinį elgesį bei paties nuomotojo elgesį, sutinkant su nuomos mokesčio mažinimu. Apibendrinant, nuomotojui analizuojamoje byloje buvo priteista, be kita ko, 884 436,00 Lt negautų pajamų, kurias nuomotojas būtų gavęs už likusį nuomos sutarties vykdymą, jeigu nuomininkas nebūtų pažeidęs šios sutarties.

Atsižvelgiant į sumų, kurios buvo priteistos nuomotojui kaip negautos pajamos, dydį bei laikotarpį, kuriuo buvo nagrinėjama analizuojama byla (ekonominės krizės ir pokrizinis laikotarpis), manytina, kad ji taip pat tinkama įvertinti „pinigai, gauti šiandien, yra vertingesni, negu pinigai, gauti rytoj“ principo kontekste. Šiuo atveju, pirmosios instancijos teismas 2011 m. spalio 10 d. sprendimu nuomotojui priteisė, be kita ko, 757 586,00 Lt dydžio negautų pajamų, kurias nuomotojas būtų gavęs 2013 m. balandžio 14 d., jeigu nuomininkas nebūtų pažeidęs nuomos sutarties. Pažymėtina, kad 2012 m. vidutinė metinė infliacija (toliau – **VMI**) sudarė 3,2 %¹¹⁶, tuo tarpu

¹¹⁵ Kanados Aukščiausiojo Teismo 1971 m. vasario 1 d. sprendimas byloje *Highway Properties Limited v. Kelly, Douglas and Company Limited*.

¹¹⁶ 2012 m. gruodžio mėn. kainų pokyčiai, apskaičiuoti pagal suderintą vartotojų kainų indeksą [interaktyvus]. Vilnius: Oficialiosios statistikos portalas, 2013 [žiūrėta 2014-11-15]. <<http://osp.stat.gov.lt/pranesimai-spaudai?articleId=54852>>.

2013 m. ji buvo 1,2 %¹¹⁷. Tai reiškia, kad tuo atveju, jeigu pirmosios instancijos teismo sprendimas būtų įsiteisėjęs, nuomotojas būtų praturtėjęs 33 042,87 Lt, t.y. šia suma 2013 m. nuvertėjo 757 586,00 Lt palyginti su 2011 m. Siekiant aiškiau atvaizduoti pateiktus skaičiavimus, jie atvaizduotini lentelėje žemiau.

2 lentelė „Priteistų nuostolių vertė (perkamoji galia)“:

Suma 2011 m.	2012 m. VMI	2013 m. VMI	Sumos vertė 2013 m.
757 586,00 Lt	3,2	1,2	724 543,13 Lt

Tuo tarpu galutinis ir neskundžiamas teismo procesinis sprendimas dėl, be kita ko, tų pačių 757 586,00 Lt dydžio negautų pajamų, kurias nuomotojas būtų gavęs 2013 m. balandžio 14 d., jeigu nuomininkas nebūtų pažeidęs nuomos sutarties, buvo priimtas 2014 m. birželio 27 d. Minėto principo „pinigai, gauti šiandien, yra vertingesni, negu pinigai, gauti rytoj“ kontekste tai reiškia, kad nuomotojas gavo pinigus „rytoj“, t.y. jam priteista negautų pajamų suma Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties priėmimo dieną turėjo mažesnę perkamąją galią, negu ji būtų turėjusi, jeigu būtų gauta būtent 2013 m. balandžio 14 d. Skelbiamais duomenis¹¹⁸, 2014 m. birželio mėnesio vidutinė metinė infliacija sudarė 0,3 %. Taigi, kasacinio teismo sprendimo priėmimo dieną 757 586,00 Lt dydžio pinigų suma prieš metus turėjo 0,3 % didesnę vertę, atitinkamai ji buvo 759 858,76 Lt. Siekiant aiškiau atvaizduoti pateiktus skaičiavimus, šie pateiktini lentelėje žemiau.

3 lentelė „Priteistų nuostolių vertė (perkamoji galia)“:

Suma 2014 m.	2012 m. VMI	2013 m. VMI	Sumos vertė 2013 m.
757 586,00 Lt	3,2	1,2	759 858,76 Lt

¹¹⁷ 2013 m. vidutinė metinė infliacija Europos Sąjungos valstybėse narėse [interaktyvus]. Vilnius: Oficialiosios statistikos portalas, 2013 [žiūrėta 2014-11-15]. <http://osp.stat.gov.lt/documents/10180/60628/EU_grafikas_1312.pdf/22253959-1a07-4697-8d5c-69df04855326>.

¹¹⁸ Vartotojų kainų pokyčiai, apskaičiuoti pagal vartotojų kainų indeksą [interaktyvus]. Vilnius: Oficialiosios statistikos portalas, 2013 [žiūrėta 2014-11-15]. <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=6eb52d68-b116-4d89-bdb2-ddace2f112e7>>.

Apibendrinant, nuomininkui pažeidus sutartį nesuėjus sulygtam protingam minimaliam nuomos terminui, šis nuomotojui turi pareigą atlyginti negautą nuomos mokesį ir patalpų eksploatacijos išlaidas, jeigu jas nurodytą terminą nuomininkas taip pat buvo įsipareigojęs apmokėti. Vertinant Lietuvoje priimamus procesinius sprendimus dėl nuostolių atlyginimo pažeidus ilgesnio vykdymo nuomos sutartį, vadovaujantis finansine logika, kad „pinigai šiandien yra vertingesni už pinigus rytoj“, matyti, kad jie pažeidžia visiško nuostolių atlyginimo principą. Šiuo atveju, priteisiamos pinigų sumos nuostoliams atlyginti perkamoji galia lyginant su laikotarpiu, kada šią pinigų sumą būtų turėjęs gauti nuomotojas, yra gerokai didesnė arba mažesnė, priklausomai nuo laikotarpio, kuriuo priimtas galutinis ir neskundžiamas teismo procesinis sprendimas.

2.2.2. Negautų pajamų apskaičiavimas, sutartį pažeidus nuomotojui

Minėta, kad nuostolių negautų pajamų forma dėl nuomos sutarties pažeidimo gali patirti ir nuomininkas, netikėtai dėl nuomotojo kaltės netekęs galimybės naudotis nuomojamu daiktu, kuris nešė jam pajamas. Pavyzdžiui, nuomininkas nuomojamose patalpose gali vykdyti prekių pardavimo arba paslaugų teikimo veiklą arba vykdyti negyvenamųjų patalpų subnuomos veiklą ir gauti pajamų už nuomojamų patalpų pernuomojimą tretiesiems asmenims. Atitinkamai, nuomotojui neteisėtai nutraukus nuomos sutartį, nuomininkas yra priverstas laikinai nutraukti vykdomą veiklą ir patirti nuostolių iki suras panašias nuomotoms patalpas tolesnei savo veiklai vykdyti. Kitaip tariant, naujų patalpų paieškos laikotarpį nuomininkas gali negauti veiklos, vykdytos nuomotose patalpose, pajamų.

Analizuojant teismų praktiką ginčų dėl nuomininko patirtų nuostolių negautų pajamų forma, nuomotojui pažeidus sutartį, klausimu pastebėtina, kad proceso šalys ir teismai dažnu atveju neatkreipia dėmesio į nuomininko vykdomos veiklos specifiką. Dažnai dėl sutarties pažeidimo nuomininko patirti nuostoliai yra apskaičiuojami pasitelkiant vidutinio gauto pelno rodiklį. Tačiau šis nuostolių apskaičiavimo būdas yra netinkamas, jeigu, pavyzdžiui, nuomininko veikla ir, atitinkamai, gaunamo pelno dydis priklauso nuo sezono. Tokiu atveju, nustatoma per didelė arba per maža nuomininko dėl sutarties pažeidimo patirtų negautų pajamų suma. Būtent šie du atvejai toliau nagrinėtini šiame magistro baigiamajame darbe dviejų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacine tvarka peržiūrėtų bylų kontekste.

Pirmoji analizuotina civilinė byla buvo iškelta pagal nuomininko UAB „Innovation Computer Group“ ieškinį nuomotojui UAB „Regplasta“, kuriuo nuomininkas reikalavo pripažinti

nuomotojo vienašalį negyvenamųjų patalpų nuomos sutarties nutraukimą neteisėtu ir priteisti iš jo sutarties nutraukimu padarytą 177 270,87 Lt žalą¹¹⁹. Nuomininkas nurodė, kad nuomotojas, vadovaudamasis nuomos sutarties 7.2 punktu, numatančiu, kad nuomininkui laiku nesumokėjus nuomos mokesčio daugiau kaip už du mėnesius, „kontraktas automatiškai nutrūksta“, nutraukė tarpusavio sudarytą negyvenamųjų patalpų nuomos sutartį. Tačiau, nuomininko nurodymu, tarp šalių buvo susiklosčiusi praktika, kad nuomininkas nuomos mokesčių moka vėliau negu sutartimi sulygta. Atitinkamai, nuomininko įsitikinimu, nuomotojas sutartį nutraukė neteisėtai, todėl turi atlyginti nuomininko patirtus nuostolius, kurie pasireiškė negautomis veiklos pajamomis laikotarpiu nuo 2005 m. vasario 1 d. iki 2005 m. rugsėjo 1 d., kuomet nuomininkas nevykdė veiklos, nes neturėjo kitų patalpų.

Bylą pirmąja ir apeliacine instancija nagrinėję teismai nuomininko ieškinį laikė pagrįstu visa apimtimi, be kita ko, nurodydami, kad nuomininko patirtos žalos atlyginimo dydis pagrįstas rašytine bylos medžiaga. Lietuvos apeliacinis teismas papildomai nurodė, kad nuomotojas, ginčydamas ieškinio dydį ir teigdamas neva ne visais laikotarpiais nuomininko įmonė dirbo pelningai, leistinomis įrodinėjimo priemonėmis nuomininko nurodyto ieškinio dydžio nepaneigė. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegijos nurodymu, byloje nustatyta, kad nuomininkas naujas patalpas savo veiklai vykdyti išsinuomojo 2005 m. rugsėjo 1 d., todėl jis pagrįstai reikalauja patirtų nuostolių atlyginimo už laikotarpį, kai jis dėl atsakovo veiksmų negalėjo naudotis patalpomis ir vykdyti savo veiklos. Žinoma, nuomotojas kasaciniu skundu prašė, be kita ko, panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo nutartį, motyvuodamas, be kita ko, tuo, kad teismas, priteisdamas atsakovui žalos atlyginimą, nepagrįstai atsižvelgė į apskaičiuotą vidutiniškai per mėnesį nuomininko gautą pelną. Anot nuomotojo, nuomininko vykdoma veikla pasižymėjo tam tikru sezoniškumu, t.y. prekyba suaktyvėdavo tik rugsėjo-gruodžio mėnesiais, o visą kitą laiką nuomininko pajamos būdavo gerokai mažesnės. Šiuo atveju, pastebėtina, kad nuomininkas reikalavo nuostolių atlyginimo už laikotarpį, kurį, kaip nurodė nuomotojas, nuomininko pajamos, atsižvelgiant į jo veiklos specifiką, visuomet yra mažesnės negu kitu sezono metu. Taigi, manytina, kad nuomotojo argumentai dėl neteisingai apskaičiuoto nuomotojų negautų pajamų dydžio turi racijos. Šiuo atveju, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, peržiūrėdamas analizuojamą bylą kasacine tvarka, taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad ieškovo reikalaujamos atlyginti sumos dydis žemesnių instancijų teismų buvo apskaičiuotas neteisingai.

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Innovation Computer Group“ v. UAB „Regplasta“ (bylos Nr. 3K-3-199/2009).

Pasisakydama dėl nuomos sutarties nutraukimu nuomininkui padarytos žalos dydžio, kasacinio teismo teisėjų kolegija aptariamoje byloje pirmiausia atkreipė dėmesį tai, kad teismai, apskaičiuodami nuomininko patirtų nuostolių dydį atsižvelgė į vidutiniškai per mėnesį nuomininko gauto pelno dydį, apskaičiuotą vadovaujantis tik aktyvios prekybos laikotarpio – prieš naujus mokslo metus ir Šv. Kalėdas, rezultatais. Dėl to, anot Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, galėjo būti netiksliai apskaičiuotos bylai aktualaus laikotarpio – nuo 2005 m. vasario iki rugsėjo mėnesio, nuomininko negautos pajamos dėl nuomotojo vienašališko nuomos sutarties nutraukimo. Galiausiai, kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad bylos duomenimis nuomininkas pažeistą sutartį pakeičiančią nuomos sutartį galėjo sudaryti kur kas anksčiau negu ji buvo sudaryta. Taigi, konstatavęs visus šiuos proceso teisės normų pažeidimus, galėjusius lemti neteisėtos teismo nutarties priėmimą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas grąžino apeliacinės instancijos teismui nagrinėti bylą dalyje dėl nuomininkui padarytos žalos iš naujo (CPK 359 straipsnio 3 dalis).

Tiesa, analizuojamą bylą dalyje dėl nuostolių fakto ir dydžio grąžinus nagrinėti apeliacinės instancijos teismui iš naujo, nuomininkas neįvykdė teismo įpareigojimo pateikti veiklos rezultatus 2004 m. ir 2005 m. vasario-rugpjūčio mėnesiais. Vėliau paaiškėjo, kad nuomininkui buvo iškelta bankroto byla, o nuomininko atstovu paskirtas bankroto administratorius. Tačiau bankroto administratorius apeliacinės instancijos teismo įpareigojimo pateikti veiklos duomenis už atitinkamą laikotarpį taip pat neįvykdė, be to, neatvyko į šauktą teismo posėdį. Todėl, Lietuvos apeliacinis teismas, atsižvelgdamas į tai, kad bylos aplinkybės negali būti konstatuotos kaip neįrodytos dėl įrodymų nepakankamumo¹²⁰, padarė išvadą, kad nuomininkui nepateikus reikalingų įrodymų, teismui nepakanka byloje esančių duomenų, kad būtų galima nustatyti nuomininkui dėl nuomotojo neteisėtų veiksmų nutraukiant nuomos sutartį atsiradusių nuostolių konkretų dydį. Atitinkamai apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimo dalį, kuria nuomininkui iš nuomotojo priteistas nuostolių atlyginimas ir dėl šio reikalavimo priėmė naują sprendimą – jį atmetė. Taigi, nors analizuojamoje byloje buvo kilęs „dėkingas“ ginčas pateikti precedentiniam išaiškinimui dėl specifine veikla užsiimančio asmens iš šios veiklos tam tikrą laikotarpį negautų pajamų apskaičiavimo, aplinkybės lėmė, kad reikalavimas atlyginti nuostolius buvo atmestas iš esmės kitais motyvais.

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *V.G. v. K. P. ir kt., valstybės įmonės Registrų centro Tauragės filialas* (bylos Nr. 3K-7-540/2009); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „JG Property developments“ v. V.K.* (bylos Nr. 3K-3-99/2009).

Nesant nuodugnaus paaiškinimo, kodėl ne visais atvejais apskaičiuojant nukentėjusiojo asmens patirtas negautas pajamas atvejais pagrįsta vadovautis vidutiniškai per mėnesį asmens gaunamu pelnu, Lietuvos teismus netrukus pasiekė kitas civilinis ginčas dėl nuomininko negautos veiklos pajamų apskaičiavimo¹²¹. Šiuo atveju, ieškinys teismui buvo paduotas dėl to, kad nuomotojas bendrovė „Ozo turtas“ nutraukė su bendrove „Neiseris“ sudarytą negyvenamųjų patalpų nuomos sutartį, pažeisdamas sulygtą sutarties nutraukimo tvarką, t.y. neįspėjęs nuomininko raštu prieš 30 dienų terminą¹²². Vilniaus apygardos teismas, nagrinėdamas šią bylą pirmąja instancija, konstatavo, kad nuomotojas savo veiksmais eliminavo nuomininko galimybę dar mažiausiai 30 dienų naudotis išsinuomotomis patalpomis ūkinei-komercinei veiklai vykdyti ir gauti pelną. Todėl, atsižvelgdamas į vidutinį nuomininko grynąjį pelną per penkis mėnesius iki ginčijamos sutarties nutraukimo, nusprendė, kad nuomotojui kyla pareiga atlyginti nuomininkui per vieną mėnesį atsiradusius nuostolius, kurie sudaro 26 925,62 Lt. Lietuvos apeliaciniam teismui palikus pirmosios instancijos teismo sprendimą nepakeistą, nuomininkas analizuojamoje byloje pateikė kasacinį skundą, kuriame, be kita ko, nurodė, kad jo patirtų nuostolių dydis teismų buvo apskaičiuotas neteisingai. Nuomininkas nurodė, kad dėl patalpų šildymo išlaidų žiemos metu jo gaunamos pajamos iš patalpų subnuomos yra mažesnės, negu iš šios veiklos gaunamos pajamos kitais metų laikais. Nuomotojui sutartį nutraukus birželio mėnesį, teismai nuomininko negautų pajamų dydį už liepos mėnesį apskaičiavo vertindami 2010 m. sausio – 2010 m. gegužės mėnesiais iš prekyvietės gautą grynąjį pelną. Kitaip tariant, nuomininko vasaros sezonu gaunamos pajamos buvo apskaičiuotos vadovaujantis, be kita ko, ir žiemos sezono metu iš subnuomos veiklos gautomis pajamomis, kurios, minėta, dėl šildymo išlaidų, šiuo sezonu visuomet yra mažesnės.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, peržiūrėdamas analizuojamą bylą kasacine tvarka, be kita ko, nurodė sutinkantis su nuomininko argumentais, kad ginčijamos sutarties nutraukimo dieną jis turėjo pagrindo tikėtis artimiausius šešis mėnesius, t.y. iki šildymo sezono pradžios, gauti ne mažesnę nei iki sutarties nutraukimo paskutinį mėnesį (gegužę) gautą grynąjį pelną. Kasacinio teismo teisėjų kolegijos nurodymu, teismai, nekonstatavę priežasties, dėl kurios nuomininko pajamos birželio mėnesį galėtų būti mažesnės negu gegužės mėnesį, neturėjo pagrindo nuomininko negautas pajamas apskaičiuoti pagal vidutinę sukuriamą pridėtinę vertę. Šiuo atveju, atkreiptinas dėmesys į tai, kad kasacinio teismo jurisprudencijoje išaiškinta minėta nuostolių apskaičiavimo būda

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Neiseris“ v. Ozo turtas, UAB* (bylos Nr. 3K-3-391/2013).

¹²² *Ibid.*

pasitelkti tik tuomet, kai negautų pajamų dydis negali būti tiksliai nustatytas kitais būdais¹²³. Taigi, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sprendė, kad už laikotarpį nuo 2010 m. birželio 4 d., kai vienašališkai buvo nutraukta nuomos sutartis, iki 2010 m. liepos 4 d., kai ji galėjo būti nutraukta teisėtai, nuomininko negautos pajamos, atsižvelgiant į nuomininko 2010 m. gegužės mėnesio gautą grynąjį pelną sudaro 47 714,00 Lt, t.y. bene du kartus daugiau lyginant su pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų apskaičiuotu nuomininko negautu pajamų dydžiu.

Apibendrinant, dėl nuomos sutarties pažeidimo nuomininko patirti nuostoliai negautų pajamų forma dažniausiai pasireiškia kaip prarasta galimybė naudotis sulgytu daiktu, kuris nuomininko buvo naudojamas pajamoms gauti. Šiuo atveju, apskaičiuojant nuomininko analizuojamų nuostolių dydį svarbu įvertinti nuomininko vykdomą veiklą, kurioje buvo naudojamos nuomotas daiktas. Šiai veiklai pasižymint sezoniškumu ar kita specifika, dėl kurios nuomininko gaunamos pajamos kiekvieną atitinkamą laikotarpį skiriasi, nuomininko negautų pajamų dydžio apskaičiavimui negali būti pasitelktas vidutinių pajamų apskaičiavimo metodas. Priešingu atveju, kyla didelė rizika pažeisti civilinėje teisinėje atsakomybėje vieną svarbiausių – visiško nuostolių atlyginimo, principą priteisiant nuomininkui per mažą arba per didelę nuostolių atlyginimo sumą.

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Senasis dvaras“ v. UAB „Veroeva“ (bylos Nr. 3K-3-138/2011).

3. DĖL DELIKTO NEGAUTOS PAJAMOS

Deliktinės civilinės atsakomybės atveju, kaip ir sutartinėje atsakomybėje, dėl padarytos žalos atsiradę nuostoliai, be kita ko, gali pasireikšti negautų pajamų forma. CK 6.245 straipsnio 4 dalyje yra pateikta deliktinės atsakomybės samprata, pagal kurią ši civilinės atsakomybės rūšis yra apibūdinama kaip turtinė prievolė, paprastai atsirandanti dėl žalos, nesusijusios su sutartiniais santykiais. Teisės doktrinoje nurodoma, kad deliktų teisė gina tikrumo interesą (angl. *reliance interest*)¹²⁴. Atitinkamai, deliktinės atsakomybės tikslas yra grąžinti asmenį į tą padėtį, kurioje jis būtų likęs, jeigu nebūtų delikto. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje taip pat nurodoma, kad pagrindinė deliktinės civilinės atsakomybės funkcija yra kompensacinė, kuri reiškia, kad civilinė atsakomybė yra skirta grąžinti nukentėjusį asmenį į ankstesnę (iki delikto padarymo) padėtį (lot. *restitutio in integrum*)¹²⁵. Pastebėtina, kad bendrosios teisės tradicijos valstybėse taip pat laikomasi požiūrio, kad pagrindinis žalos atlyginimo tikslas yra grąžinti asmenį, kiek įmanoma, į tą finansinę padėtį, kurioje jis buvo iki įvyko nelaimingas atsitikimas¹²⁶. Taigi, dėl delikto atlygintini asmens patirti nuostoliai negautų pajamų forma yra tos sumos, kurios būtų gautos iki delikto padarymo ir kurių gavimas nutrūko padarius teisės pažeidimą.

Deliktinė civilinė atsakomybė atsiranda, kuomet, egzistuojant tam tikrai teisinei pareigai, įpareigotas asmuo jos nevykdo arba vykdo ją netinkamai ir todėl padaro žalos kitam asmeniui¹²⁷. CK 6.263 straipsnio pagrindu Lietuvoje galioja generalinio delikto doktrina, pagal kurią „bet koks žalos padarymas laikomas deliktu, jeigu žalos padaręs asmuo neįrodo esant aplinkybių, dėl kurių jo civilinė atsakomybė negalima“¹²⁸. Tai, be kita ko, reiškia, kad Lietuvoje egzistuoja nebaigtinis sąrašas atvejų, kuomet asmeniui gali kilti deliktinė civilinė atsakomybė.

¹²⁴ Sagatys, G., *et al.*, *supra* note 91, p. 1016.

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje *Alytaus regiono Aplinkos apsaugos departamentas v. UAB „Graanul invest“* (bylos Nr. 3K-7-465/2008); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje *A. R. v. J. A.* (bylos Nr. 3K-3-467/2011); 2012 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutavusi uždaroji akcinė bendrovė „Rastuva“ v. A. G.* (bylos Nr. 3K-3-89/2012); 2012 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje *A. Č., B. Č., S. K. v. M. M., Rokiškio rajono savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-214/2012); 2013 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje *E. P., G. P. v. „If P&C Insurance AS“, uždaroji akcinė bendrovė draudimo kompanija „PZU Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-405/2013).

¹²⁶ Jungtinės Karalystės Lordų Rūmų 1955 m. gruodžio 8 d. sprendimas byloje *British Transport Commission v. Gourley*; 1880 m. sausio 1 d. sprendimas byloje *Livingstone v. Rawyards Coal Co*; 1988 m. sausio 1 d. sprendimas byloje *Dews v. National Coal Board*.

¹²⁷ Ambrasienė, D., *et al.*, *supra* note 10, p. 183.

¹²⁸ Mikelėnas, V., *et al.*, *supra* note 1, p. 366

Atsižvelgiant į šiam magistro baigiamajam darbui keliamus apimties reikalavimus bei į tai, kad negautų pajamų, patirtų dėl žmogaus sveikatos sužalojimo arba gyvybės atėmimo, apskaičiavimas pasižymi išskirtine specifika, toliau šiame magistro baigiamajame darbe bus aptartas tik minėtais atvejais asmenų patirtų nuostolių negautų pajamų forma apskaičiavimas.

3.1. Negautų pajamų, patirtų dėl sveikatos sužalojimo, apskaičiavimas

Žalos atlyginimo asmens sveikatos sužalojimo atveju klausimą Lietuvoje, pirmiausia, reguliuoja specialioji CK 6.283 straipsnio norma. Minėto straipsnio 2 dalis eksplacitiškai įtvirtina, kad nuostolius šiuo atveju gali sudaryti ir negautos pajamos, kurias nukentėjęs asmuo būtų gavęs, jeigu jo sveikata nebūtų sužalota. Nyderlandų CK taip pat įtvirtina specialią teisės normą, pagal kurią asmuo turi teisę į žalos, patirtos dėl fizinio ar psichinio pobūdžio sužalojimų, atlyginimą. Tiesa, Nyderlandų CK 6:107 straipsnis atskirai nenurodo, kad dėl sveikatos sužalojimo nukentėjęs asmuo turi teisę į negautų pajamų atlyginimą. Šiuo atveju, minėtoje teisės normoje tiesiog nurodoma, kad už asmens sveikatos sužalojimą atsakingas asmuo turi pareigą atlyginti, be kita ko, nukentėjusiojo asmens patirtą žalą. Žalos sąvoka Nyderlandų CK yra įtvirtinta 6:95 straipsnyje, pagal kurį ji susideda, be kita ko, iš materialinės žalos. Toliau aiškinantis materialinės žalos sąvoką, atsižvelgtina į Nyderlandų CK 6:96 straipsnį, kuris įtvirtina, kad materialinė žala taip pat apima ir negautą pelną. Taigi, sisteminė Nyderlandų CK analizė leidžia teigti, kad sveikatos sužalojimo atveju, Nyderlanduose asmuo taip pat, kaip ir Lietuvoje, turi teisę, be kita ko, į negautų pajamų atlyginimą. Teisės doktrinoje nurodoma, kad paprastai dėl asmens sužalojimo patirtus nuostolius negautų pajamų forma sudaro sumažėjęs darbo užmokestis arba kitokios pajamos, kurių nukentėjusysis nebeturi galimybės gauti, nes jis visiškai arba iš dalies prarado darbingumą¹²⁹. Nors CK 6.283 straipsnio norma atskirai įtvirtina nukentėjusiojo asmens teisę į negautų pajamų atlyginimą, minėta teisės norma nenumato specifinės dėl sveikatos sužalojimo negautų pajamų nustatymo tvarkos. Todėl nukentėjęs asmuo turi teisę reikalauti iš už žalą atsakingo asmens nuostolių, patirtų negautų pajamų forma, atlyginimo, šiuos nuostolius įrodinėdamas pagal jau aptartus bendruosius negautų pajamų požymius ir kriterijus.

Pagal CK 6.288 straipsnio 3 dalį žalos atlyginimo mokėjimas nukentėjusiojo asmens suluošinimo ar kitokio sveikatos sužalojimo atveju gali būti išmokėtas periodinių išmokų arba vienkartinės išmokos būdu. Manytina, kad numatyta nukentėjusiajam asmeniui atlygintos žalos

¹²⁹ Mikelėnas, V., *et al.*, *supra* note 1, p. 393.

mokėjimo būdų alternatyva efektyviai prisideda prie konstitucinio visiško nuostolių atlyginimo (lot. *restitutio in integrum*) principo įgyvendinimo. Pavyzdžiui, negautų pajamų priteisimo periodinių išmokų mokėjimo būdu atveju nukentėjęs asmuo turi teisę bet kada reikalauti iš atsakingo už žalą asmens atitinkamai padidinti žalos atlyginimą, jeigu jo darbingumas dėl sveikatos sužalojimo paskiau sumažėjo palyginti su tuo darbingumu, kuris jam buvo likęs tuo metu, kai buvo priteistas žalos atlyginimas (CK 6.286 straipsnis). Atitinkamai, pagal CK 6.287 straipsnį asmuo, iš kurio buvo priteistas dėl sveikatos sužalojimo atsiradusios žalos atlyginimas, turi teisę reikalauti sumažinti priteistą atlyginimą, jeigu nukentėjusio asmens darbingumas, palyginti su tuo, kuris jam buvo likęs tuo metu, kai priteistas žalos atlyginimas, padidėja. Taigi, priteisiant žalos atlyginimą periodinių išmokų būdu yra užtikrinami nukentėjusiojo asmens interesai ir kartu nepažeidžiami žalą padariusio asmens interesai – nukentėjusiajam atlyginama tiek, kiek jis iš tikrųjų prarado dėl žalą padariusio asmens neteisėtų veiksmų ir ne daugiau. Kita vertus, žalos atlyginimas vienkartinė išmoka, mokama iš karto, taip pat turi privalumų. Šis atlygintinos žalos mokėjimo būdas gali apsaugoti nukentėjusį asmenį nuo galimo skolininko nemokumo ateityje. Apibendrinant, manytina, kad patirtų nuostolių atlyginimo būdo parinkimas turi priklausyti nuo konkrečios bylos aplinkybių, taip pat nukentėjusiojo išreikštos valios, koku būdu šių nuostolių atlyginimo jis reikalauja bei žalą padariusio asmens galimybių padarytus nuostolius atlyginti vienu ar kitu būdu. Be kita ko, pastebėtina, kad Lietuvoje žalos atlyginimo mokėjimas periodinių išmokų būdu paprastai priteisiamas neterminuoto nedarbingumo nustatymo atveju, tuo tarpu asmeniui nustačius laikiną nedarbingumą – vienkartinės išmokos būdu.

Manytina, kad nusistovėjusi teismų praktika neterminuoto nedarbingumo nustatymo atveju priteisti nukentėjusiajam asmeniui žalos atlyginimą periodinių išmokų būdu taip pat suteikia galimybę išvengti sudėtingų skaičiavimų, su kuriais susiduriama bendrosios teisės tradicijos valstybėse. Jau minėta, kad nukentėjusiajam asmeniui bendrosios teisės tradicijos valstybėse jo patirtų nuostolių atlyginimas turi būti priteistas vieną kartą ir visiems laikams vienkartinės išmokos būdu (angl. *in once-and-for-all lump sum*). Todėl šių valstybių teismai susiduria su problemomis apskaičiuojant laikotarpį, už kurį nukentėjusiajam asmeniui turi būti priteistas žalos atlyginimas, t.y. kiek metų asmuo dar galėjo dirbti ir gauti pajamų, jeigu nebūtų sužeistas. Tikslus minėto laikotarpio nustatymas yra apsunkintas, kadangi egzistuoja (i) asmens priešlaikinės mirties rizika, taip pat (ii) ligos, bedarbystė ir kitos darbo rinkos rizikos, dėl kurių nukentėjusysis nebūtų galėjęs tęsti darbo, net jeigu nebūtų sužeistas. Galiausiai, bendrosios teisės tradicijos valstybių teisės akademikų ir teismų įsitikinimu, nukentėjusysis asmuo, tvirta suma gavęs nuostolių, kuriuos patyrė už tam tikrą

ateities laikotarpį, kurį negalės gauti pajamų, atlyginimą gali nepagrįstai praturėti, kadangi atitinkamo dydžio suma, kurią būtų sutaupęs tik po tam tikro laikotarpio, jis gali disponuoti jau šiandien. Taigi, bendrosios teisės tradicijos valstybių teismai, vengdami savo priimamais procesiniais sprendimais sudaryti galimybę nukentėjusiajam asmeniui nepagrįstai praturėti yra įpareigoti pasitelkti sudėtingus skaičiavimus nustatant galimą laikotarpį, kurį nukentėjusysis būtų galėjęs dirbti, jeigu nebūtų sužeistas. Tuo tarpu, Lietuvos teismams, priteisiantiems nuostolius periodinių išmokų būdu, nėra aktualus nukentėjusiojo asmens amžius, iki kurio jis būtų galėjęs dirbti, jeigu nebūtų sužeistas, diskontavimas.

Teisė į nuostolių, patirtų negautų pajamų forma, atlyginimą asmuo disponuoja tik sukakęs įstatymo įtvirtinto minimalaus amžiaus. Lietuvoje nepilnamečių patirtos žalos dėl sveikatos sužalojimo atlyginimą reglamentuoja speciali CK 6.285 straipsnio norma. Šio straipsnio 1 dalyje įtvirtinamas išlaidų, susijusių su nukentėjusio asmens sveikatos sužalojimu, ir neturtinės žalos atlyginimas, kuriems jokių papildomų apribojimų laiko atžvilgiu nenustatyta, o 2 dalyje išskirtas dėl prarasto darbingumo negautų pajamų atlyginimas, siejamas su nepilnamečio asmens amžiumi, t. y. tokia žala jam gali atsirasti ir būti atlyginama tik nuo keturiolikos metų. Taigi, minėto CK 6.285 straipsnio normos turinio analizė leidžia daryti išvadą, kad Lietuvoje teisę kreiptis į teismą dėl žalos, susijusios su darbingumo netekimu ar sumažėjimu, atlyginimo asmuo įgyja tik tada, kai jam sueina keturiolika metų, bet ne anksčiau. Šios išvados logiškumu ir pagrįstumu neabejoja ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas¹³⁰, kuris yra nurodęs, kad tik nuo keturiolikos metų nepilnametis gali įgyvendinti savo teisę dirbti ir įgyti savarankiškų pajamų. Atitinkamai, nustačius, kad ieškovui dar nėra sueję keturiolikos metų, jo ieškinio reikalavimas atlyginti dėl sveikatos sužalojimo negautas pajamas turėtų būti atmestas, nurodant, kad šį reikalavimą ieškovas galės pareikšti teisme sulaukęs įstatyme nustatyto amžiaus ir įgijęs reikalavimo teisę į atsakingą už žalą asmenį.

Tiesa, keturiolikos metų amžiaus sulaukusio asmens dėl sveikatos sužalojimo netektų darbinių pajamų dydis dažnu atveju bus mažesnis negu tokioje pačioje situacijoje atsidūrusio pilnamečio asmens negautos darbinės pajamos. Šiuo atveju, pirmiausia, aktualu tai, kad nepilnametis asmuo yra specialybės neturintis, tik lengvų darbų sąrašė išvardintus nekvalifikuotus ir nesudėtingus darbus, apribotam darbo laikui galintis dirbti asmuo. Taigi, kaip yra konstatavęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, „nerealų, jog neturintis specialybės [nepilnametis] asmuo gautų vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio dydžio darbo užmokesčių“, tačiau „realu, kad nepilnametis

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje *G.P. v. Lietuvos Respublika* (bylos Nr. 3K-3-539/2012).

asmuo, neturintis specialybės, uždirbtų minimalią mėnesinę algą¹³¹. Pozicijos, kad minimalus mėnesinis darbo užmokestis yra tas kriterijus, nuo kurio turėtų būti skaičiuojama žala, susijusi su nepilnamečio asmens darbingumo sumažėjimu, laikomasi ir Lietuvos teisės doktrinoje. CK 6.285 straipsnio 2 dalį komentuojanti doktrina nurodo, kad paprastai keturiolikos metų sulaukusio nepilnamečio negautas pajamas sudaro minimali mėnesio alga, nes tokie asmenys dar nėra įgiję jokios specialybės ar profesijos¹³². Žinoma, tikėtina, kad ateityje baigę vidurinę mokyklą tokie asmenys gali gauti vidutinį mėnesinį darbo užmokestį ar netgi jį viršijantį atlyginimą. Taigi, pagal bendrąją taisyklę iki kol nukentėjusiajam nepilnamečiui asmeniui sukaks 18 metų, jo patirtos žalos, susijusios su darbingumo sumažėjimu, dydžio pagrindu turėtų būti laikomas minimalus darbo užmokesčio dydis.

Lietuvos teismų praktika negautų pajamų, patirtų dėl sveikatos sužalojimo, priteisimo klausimu yra pakankamai gausi. Analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką netgi galima išskirti įprastai analizuojamų nuostolių atlyginimo klausimais kylančius ginčus. Tačiau šiuo magistro baigiamuoju darbu siekiama aptarti ne standartiniuose civiliniuose ginčiuose pateiktus kasacinio teismo teisėjų kolegijos išaiškinimus negautų pajamų apskaičiavimo klausimais, tačiau išanalizuoti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, priimtas civilinėse bylose, pasižyminčiose beprecedentinėmis faktinėmis aplinkybėmis. Taigi, toliau šiame magistro baigiamajame darbe bus aptartas negautų pajamų apskaičiavimas, kuomet šie nuostoliai (*i*) buvo patirti dėl laikino nedarbingumo, taip pat tuo atveju, kuomet (*ii*) negautų pajamų atlyginimą gaunantis asmuo sulaukia senatvės pensijos amžiaus.

3.1.1. Negautų pajamų apskaičiavimas laikino nedarbingumo atveju

Iki sveikatos sužalojimo dirbusio asmens nuostolių negautų pajamų forma, patirtų dėl laikino nedarbingumo, apskaičiavimas reikalauja kompleksinio supratimo apie socialinės apsaugos ir mokesčių teisės sritis reglamentuojančius teisės aktus. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pasisakydamas dėl CK 6.283 straipsnio 2 dalies nuostatos aiškinimo ir taikymo, yra konstatavęs, kad negautos pajamos apskaičiuojamos kaip pajamų, kurias nukentėjusysis realiai gavo arba realiai

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų plenarinės sesijos 2002 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje *D. S. ir A. S. v. E. S., G. S. ir M. S.* (bylos Nr. 3K-P-776/2002).

¹³² Mikelėnas, V., *et al.*, *supra* note 1, p. 397.

galėjo gauti iki ir po sveikatos sužalojimo, skirtumas¹³³. Tačiau apskaičiuojant minėtą skirtumą, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad (i) asmens faktiškai gaunamo darbo užmokesčio dydis nėra tapatus asmens darbo sutartyje nurodytam darbo užmokesčio dydžiui¹³⁴, (ii) dėl nelaimingo atsitikimo ne darbo metu nukentėjusiam asmeniui, negalinčiam atvykti į darbą, darbdavys (už dvi pirmąsias dienas) ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – **Sodra**) (nuo trečios neatvykimo į darbą dienos) moka ligos pašalpą, be kita ko, yra svarbu pasitikrinti, ar (iii) nukentėjusiajam asmeniui priteista turtinė žala negautoms pajamoms atlyginti yra arba nėra priskirta apmokestinamosioms ar neapmokestinamosioms pajamoms. Taigi, dėl laikino nedarbingumo nukentėjusiajam asmeniui atlygintinas iš darbo teisinių santykių negautų pajamų dydis turi būti apskaičiuotinas nuosekliai ir sistemiškai taikant, be kita ko, visus aktualius mokesčių tarifus. Priešingu atveju, kyla nukentėjusiojo asmens nepagrįsto praturtėjimo rizika, kadangi jam gali būti priteista daugiau negu jis būtų gavęs, jeigu nebūtų sužalotas.

Teisingas dėl sveikatos sužalojimo asmens negauto darbo užmokesčio apskaičiavimas iki šiol kelia rūpesčių ne tik proceso šalims, tačiau ir žemesnių instancijų teismams. Todėl toliau šiame magistro baigiamajame darbe bus detaliau aptarta aktuali įstatyminė bazė bei Lietuvos Aukščiausiojo teismo išaiškinimai, pateikti apskaičiuojant dėl sveikatos sužalojimo asmens negautą darbo užmokestį.

Minėta, kad asmens gaunamas darbo užmokestis neto (ital. *netto*) nėra tapatus asmens gaunamam darbo užmokesčiui bruto (ital. *brutto*). Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka nuo asmeniui sulygto darbo užmokesčio, nurodyto darbo sutartyje, yra atskaičiuojami numatyto dydžio mokesčiai: (i) valstybinio socialinio draudimo įmoka, (ii) gyventojų pajamų mokestis ir (iii) privalomojo sveikatos draudimo mokestis. Taigi nuo asmens darbo užmokesčio bruto yra atskaičiuojami nurodyti mokesčiai, taip gaunant darbo užmokestį, kurį faktiškai gauna darbuotojas ir kuris, akivaizdu, yra mažesnis lyginant su darbo užmokesčiu bruto. Atitinkamai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimas dėl CK 6.283 straipsnio 2 dalies nuostatos aiškinimo ir taikymo atrodo logiškas ir pagrįstas, t.y. fizinio asmens sveikatos sužalojimo atveju jo darbo užmokestis negautų pajamų forma apskaičiuojamas atsižvelgiant į nukentėjusiojo asmens vidutinį darbo

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje *V. G. V. Lietuvos valstybė* (bylos Nr. 3K-3-364/2008); 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *G. Š. v. UAB „Yazaki Wiring Technologies Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-174/2009).

¹³⁴ Turima omenyje atvejus, kuomet darbo sutartyje darbo užmokestis yra nurodytas iki įstatymų numatytų mokėti mokesčių.

užmokesį, iš kurio yra išskaičiuoti privalomi į Sodros biudžetą mokesčiai¹³⁵. Priešingu atveju, asmuo nepagrįstai praturtėtų nurodytu mokesčių dydžiu, kuris nuo jo darbo užmokesčio yra išskaičiuojamas, tačiau ne pridedamas prie jo. Tačiau, kaip minėta, tikslus asmens iki sužalojimo gauto darbo užmokesčio dydžio nustatytas nėra vienintelis rodiklis, aktualus siekiant teisingai apskaičiuoti asmens negautų pajamų dydį.

Dėl sveikatos sužalojimo nukentėjęs asmuo, nors faktiškai ir nedirba, tačiau įstatymų nustatyta tvarka gauna tam tikro dydžio pajamų. Sužalojimo ne darbo metu atveju darbdavys yra įpareigotas iš savo lėšų apskaičiuoti ir mokėti nukentėjusiajam asmeniui ligos pašalpą už dvi pirmąsias ligos dienas. Atitinkamai, nuo trečios ligos dienos šią pašalpą įstatymų leidėjas pavedė mokėti Sodrai. Pagal Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 14 straipsnio 1 dalį ligos pašalpa, kurią moka darbdavys dvi pirmąsias kalendorines nedarbingumo dienas, negali būti mažesnė negu 80 % ir ne didesnė kaip 100 % pašalpos gavėjo vidutinio darbo užmokesčio, apskaičiuoto Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka. Tuo tarpu ligos pašalpos iš Sodros lėšų mokėjimo atveju ši pašalpa nuo trečiosios iki septintosios (įskaitytinai) laikinojo nedarbingumo dienos sudaro 40 %, o nuo aštuntosios laikinojo nedarbingumo dienos – 80 procentų pašalpos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio. Taigi, laikino nedarbingumo laikotarpiu nukentėjusiojo asmens gaunama ligos pašalpa būtent ir yra aukščiau apibrėžtoje negautų pajamų apskaičiavimo formulėje nurodytas rodiklis – asmens gaunamos pajamos po sužalojimo, kurį reikia atimti iš vidutinio darbo užmokesčio, iš kurio yra išskaičiuoti privalomi į Sodros biudžetą mokesčiai, t.y. asmens gautų pajamų iki sužalojimo.

Minėta, kad prieš imantis galutinai skaičiuoti dėl sveikatos sužalojimo asmens patirtų negautų pajamų dydį taip pat privalu nustatyti, ar nukentėjusiajam asmeniui priteistina turtinė žala negautoms pajamoms atlyginti yra ar nėra priskirta gyventojų apmokestinamosioms ar neapmokestinamosioms pajamoms pagal Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymą. Ši aplinkybė turi reikšmės, kadangi (i) neapmokestinamųjų pajamų atveju, nukentėjusiojo asmens vidutinis darbo užmokeskis neto yra nustatomas iš darbo užmokesčio bruto išskaičiuojant visus aukščiau nurodytus mokesčius – valstybinio socialinio draudimo įmoką, privalomojo sveikatos draudimo mokesį ir gyventojų pajamų mokesį; tuo tarpu (ii) apmokestinamųjų pajamų atveju, nukentėjusiojo asmens vidutinis darbo užmokeskis neto yra nustatomas iš darbo užmokesčio bruto

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje V. G. v. Lietuvos valstybė (bylos Nr. 3K-3-364/2008); 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje G. Š. v. UAB „Yazaki Wiring Technologies Lietuva“ (bylos Nr. 3K-3-174/2009).

išskaičiuojant visus aukščiau nurodytus mokesčius, išskyrus gyventojų pajamų mokestį, kuris sumokėtinas paties nukentėjusiojo asmens nuo gautos nuostolių atlyginimo sumos. Kitaip tariant, apmokestinamųjų ar neapmokestinamųjų pajamų faktas turi įtakos iš už žalą padariusio asmens priteistinos nuostolių atlyginimo sumos dydžiui, t.y. ši suma gali būti gyventojų pajamų mokesčio tarifu didesnė arba mažesnė.

Lietuvos teismai su sunkumais apskaičiuojant asmens dėl sveikatos sužalojimo negautų pajamų dydį buvo susidūrę ne kartą. Paskutinysis tokių atvejų¹³⁶ būtent ir buvo atvejis, susijęs su pakitusiu Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo reguliavimu, t.y. nuo 2008 m. gruodžio 30 d. minėto įstatymo 17 straipsnio redakcija įtvirtino, kad asmeniui priteistos sumos turtinei žalai atlyginti, įskaitant negautas pajamas, yra pajamų mokesčio objektas. Tačiau nei proceso šalys, nei žemesnių instancijų teismai, nagrinėdami civilinę bylą dėl vandens parke naudojamų pramoginių įrenginių (vandens kalnelių) valdytojo deliktinės atsakomybės už žalą, atsiradusią lankytojui naudojantis vandens kalneliu, neatkreipė dėmesio į pasikeitusį reguliavimą ir nukentėjusiojo asmens negautas pajamas šioje byloje apskaičiavo vadovaudamiesi teismų praktika, suformuota iki Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pakeitimų, t.y. kuomet sumos turtinei žalai dėl negautų pajamų atlyginti buvo priskiriamos neapmokestinamosioms pajamoms. Savo ruožtu, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, peržiūrinėdamas minėtą bylą kasacine tvarka, nurodė, kad iki 2008 m. gruodžio 30 d. Gyventojų pajamų mokesčio redakcijos suformuota teismų praktika negali būti precedentas po minėtos datos sprendžiamiems ginčams ta apimtimi, kuria konstatuota, kad apskaičiuojant darbo užmokesčio forma realiai negautas pajamas turi būti išskaičiuotas ir pajamų mokestis. Kasacinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad nagrinėjamu atveju asmens „darbo užmokesčio forma realiai negautos pajamos apskaičiuojamos atsižvelgiant į jo darbo užmokestį (vidutinį darbo užmokestį), iš kurio nėra išskaičiuotas privalomas į biudžetą mokėti pajamų mokestis“. Atitinkamai, nagrinėjamoje byloje nukentėjusiosios negautos pajamos buvo apskaičiuotos kaip skirtumas tarp (i) nukentėjusiosios iki sveikatos sužalojimo gauto darbo užmokesčio bruto, išskaičius privalomąsias apdraustųjų valstybinių socialinių draudimu įmokas ir (ii) nukentėjusiosios po sveikatos sužalojimo gautos ligos pašalpos. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad ši iš už žalą atsakingo asmens priteista suma nėra galutinė nukentėjusiosios gautina nuostolių atlyginimo suma, kadangi nuo gautos jai priteistos nuostolių atlyginimo sumos nukentėjusioji privalo Gyventojų pajamų

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje *R.G. v. uždaroji akcinė bendrovė „Druskininkų vandentiekis“ ir uždaroji akcinė bendrovė „ERGO Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-13/2012).

mokesčio įstatymo 3 straipsnio ir 6 straipsnio 1 dalies nustatyta tvarka sumokėti biudžetui 15 % pajamų mokesčių.

Apibendrinant, asmens negautas darbo užmokestis dėl laikino nedarbingumo apskaičiuojamas nustatant skirtumą tarp vidutinių iki asmens sužalojimo gautų pajamų iš darbo, atskaičius mokesčius, ir gautų pajamų po sveikatos sužalojimo. Prieš nustatant minėtus rodiklius, svarbu pasitikrinti įstatyminių reguliavimų ir mokesčių tarifus, taikomus asmens gaunamam darbo užmokesčiui, laikino nedarbingumo atveju mokamai ligos pašalpai ir asmens patirtų nuostolių sumoms, kurios, be kita ko, teismine tvarka priteisiamos iš už žalą atsakingo asmens. Priešingu atveju, kyla rizika priimtu teismo procesiniu sprendimu priteisti nukentėjusiajam asmeniui nepagrįstai didelę arba per mažą nuostolių atlyginimo sumą.

3.1.2. Negautų pajamų apskaičiavimas pensinio amžiaus asmens sužalojimo atveju

Minėta, kad pateikdamas reikalavimą atlyginti negautas pajamas, patirtas dėl sveikatos sužalojimo netekus arba sumažėjus asmens darbingumui, asmuo turi būti sukakęs minimalaus įstatymų nustatyto amžiaus. Šis CK 6.285 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas reguliavimas, be kita ko, yra grindžiamas galimybe Lietuvoje disponuoti teise į darbą tik nuo keturiolikos metų. Esant įstatymų įtvirtintam minimaliam amžiui, nuo kurio nukentėjusysis asmuo turi teisę reikalauti atlyginti iš už žalą atsakingo asmens jo patirtas negautas pajamas, gali kilti klausimas, ar egzistuoja maksimalus amžius, kurį pasiekusiam asmeniui įstatymas nebelaiduoja teisės į žalos, susijusios su darbingumo netekimu ar sumažėjimu, atlyginimo. Pažymėtina, kad su šiuo klausimu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas susidūrė kasacine tvarka peržiūrinėdamas civilinę bylą dėl nukentėjusiajam išmokėtos ligos pašalpos ir netekto darbingumo kompensacijos atlyginimo¹³⁷. Todėl toliau minėtas klausimas analizuotinas šioje byloje pateiktų proceso šalių argumentų ir teismų pateiktų išaiškinimų kontekste.

Analizuotinoje civilinėje byloje kilo ginčas dėl 45 % darbingumo netekusiai nukentėjusiajai išmokėtų valstybinio socialinio draudimo išmokų (netekto darbingumo kompensacijos) priteisimo Sodros naudai iš trečiojo asmens civilinės atsakomybės draudiko CK 6.290 straipsnio 3 dalies pagrindu. Draudimo bendrovė šioje civilinėje byloje iškėlė klausimą dėl termino (momento), iki kurio nukentėjęs asmuo galėtų reikalauti atlyginti dėl negautų pajamų patirtą žalą. Anot draudimo bendrovės, būtų paradoksalu, jeigu negautos pajamos asmeniui būtų kompensuojamos, pavyzdžiui,

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Kauno skyrius v. UADB „ERGO Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-93/2014).

iki 70, 80 ar senesnio amžiaus, nes statistiškai absoliuti dauguma pensinio amžiaus sulaukusių asmenų nebedalyvauja darbo rinkoje ir negauna pajamų iš darbo. Taigi, draudimo bendrovė šioje byloje, be kita ko, laikėsi pozicijos, kad senatvės pensijos amžiaus sukakęs asmuo neturi teisės į nuostolių negautų pajamų forma, patirtų dėl darbingumo netekimo arba jo sumažėjimo, atlyginimą iš už žalą nukentėjusiojo sveikatai padariusio asmens, nebent nukentėjusysis asmuo įrodytų, kad nepaisant senatvės pensijos amžiaus jis norėtų ir galėtų dirbti, tačiau tam trukdo patirtas sveikatos sužalojimas.

Vertinant draudimo bendrovės pateiktus argumentus, derėtų detaliau įsigilinti į nagrinėjamu atveju aktualų teisinį reguliavimą. Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo 3 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad darbingo amžiaus asmenys – tai asmenys nuo 16 metų iki Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo pensijų įstatymo nustatyto senatvės pensijos amžiaus. Iš pateikto apibrėžimo gali susidaryti įspūdis, kad įstatymas senatvės pensijos sulaukusį asmenį traktuoja kaip nedarbingo amžiaus asmenį. Kitaip tariant, minėta nuostata galėtų būti vertinama kaip teisinė prezumpcija, kad asmuo, sulaukęs senatvės pensijos amžiaus, nėra aktyvus darbo rinkos dalyvis. Kita vertus, Nedarbo socialinio draudimo įstatymas yra specialus teisės aktas, reguliuojantis išimtinai nedarbo socialinio draudimo teisinius santykius. Atitinkamai, šiame įstatyme pateikiama darbingo amžiaus asmenų apibrėžtis turėtų būti laikoma tiksline, taikoma išimtinai šio įstatymo reglamentuojamiems teisiniams santykiams. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas iki analizuojamos bylos jau buvo nurodęs, kad asmens pensinis amžius „negali turėti reikšmės taikant CK 6.283 straipsnio 1 ir 2 dalis, nes už žalą atsakingas asmuo privalo nukentėjusiajam asmeniui atlyginti visos šio patirtus nuostolius, kurie šiuo atveju – tai nukentėjusiosios iš dalies netektas darbingumas“¹³⁸. Taigi, draudiko pateikti argumentai dėl papildomos įrodinėjimo naštos nukentėjusiajam asmeniui nustatymo kelia tam tikrų abejonių.

Vis dėl to pirmąją ir apeliacinę instanciją analizuojamą bylą nagrinėję teismai iš esmės sutiko su aukščiau nurodytais draudimo bendrovės argumentais. Tiesa, apeliacinės instancijos teismas atkreipė dėmesį į tai, kad senatvės pensijos amžiaus sukaktis nėra pagrindas spręsti, kad nukentėjęs asmuo neturi teisės reikalauti atlyginti žalą dėl negautų pajamų. Tačiau, teismo nurodymu, tokiu atveju turi būti nustatytas realus pajamų netekimo faktas. Kitaip tariant, bylą nagrinėję žemesnių instancijų teismai nurodė senatvės pensijos amžiaus sukakusio asmens,

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje *N. S. v. G. P.* (bylos Nr. 3K-7-889/2003).

siekiančio prisiteisti patirtas negautas pajamas, pareigą įrodyti negautų pajamų realumą ir siekį dirbti.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, peržiūrėdamas analizuojamą bylą kasacine tvarka, be kita ko, konstatavo, kad Nedarbo socialinio draudimo įstatymas neįtvirtina bendrosios senatvės pensijos amžiaus sulaukusių asmenų nedarbingumo prezumpcijos, kuri būtų taikoma apibrėžiant jų galimybę gauti pajamas. Anot kasacinio teismo teisėjų kolegijos, vadovaujantis Lietuvos Respublikos darbo kodekso 129 straipsnio 3 dalies 5 punktu, amžius (taip pat senatvės pensijos amžius) negali būti teisėta priežastimi nutraukti darbo sutartį. Dėl to, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo vertinimu, Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 3 straipsnio 5 dalyje pateikiama darbingo amžiaus asmenų apibrėžtis negali būti laikomas senatvės pensijos amžiaus sulaukusių asmenų nedarbingumo bei pajamų negavimo prezumpcija.

Vertinant nurodytą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išvadą, norėtusi papildomai pažymėti, kad ištiesų, statistiškai dauguma pensinio amžiaus sulaukusių asmenų nustoja dalyvauti darbo rinkoje ir pajamų iš darbo teisinių santykių negauna. Pavyzdžiui, Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2013 m. darbo jėgos¹³⁹ aktyvumo lygis 24-54 metų amžiaus Lietuvos gyventojų tarpe sudarė 89,5 %, 55-64 metų amžiaus tarpe – 60,1 %, o 65 ir daugiau metų amžiaus tarpe jau tik 5,3 %. Tuo tarpu, užimtumo¹⁴⁰ lygis Lietuvoje 2013 m. 25-54 metų amžiaus vyrų ir moterų grupėje siekė 79,6 %, 55-64 metų amžiaus grupėje – 53,4 %, o 65 metų ir daugiau amžiaus grupėje – jau tik 5,2 %. Kita vertus, nurodyti duomenys nesudaro jokio pagrindo teigti, kad senatvės pensijos amžiaus sulaukusių asmenų darbas yra tam tikra išimtis. Bendrosios teisės tradicijos valstybių doktrinoje taip pat nurodoma, kad nustatant vieną iš negautų pajamų apskaičiavimui svarbų rodiklį – asmens numatomą darbo trukmę (angl. *expected working life*), nustatomas ne tiesiog metų skaičius, kurį pasiekęs nukentėjęsysis būtų sulaukęs įstatyminio pensinio amžiaus, nes kai kurie žmonės iš

¹³⁹ Ekonomikos terminų žodyne „darbo jėga“ apibrėžiama kaip fiziniai ir protiniai žmonių gebėjimai, kuriuos galima panaudoti ekonominėje ar kitoje visuomeniškai naudingoje veikloje. Ekonomikos terminų žodynas taip pat nurodo, kad darbo jėgos pagrindą sudaro žmogaus darbingumas, t. y. sveikatos būklė, žinios ir įgūdžiai, kuriuos naudojant galima atlikti tam tikro sudėtingumo ir apimties darbą. Pagal tarptautinius standartus sąvokos darbo jėga ir ekonomiškai aktyvūs gyventojai yra sinonimai. Taigi sąvoka darbo jėga vartojama dvejopa prasme: (i) kaip visuminis žmonių gebėjimas dirbti; (ii) kaip statistinis rodiklis, apibūdinantis ekonomiškai aktyvių gyventojų skaičių. Prašome žiūrėti: Ekonomikos terminų žodynas [interaktyvus]. Vilnius, 2014 [žiūrėta 2014-12-02]. <<http://e-terminai.lt/ekonomika/darbo-jega>>.

¹⁴⁰ Sąvoka „užimtumas“ pagal ekonomikos terminų žodyną reiškia teisėtą darbinę žmonių veiklą, kuriant materialines vertybes ir teikiant paslaugas, siekiant patenkinti asmeninius ir visuomeninius poreikius, duodanti jiems uždarbį (darbo pajamas). Terminų žodyne nurodoma, kad užimtumas, skirtingai nei darbas, yra ne tik veikla, bet ir ekonominiai bei teisiniai santykiai tarp žmonių, dalyvaujančių darbo kooperacijoje. Žmogus laikomas užimtu ir tuomet, kai jis laikinai nedirba: atostogauja, poilsiauja, gydos ir pan. Svarbu, kad jis tam tikru būdu yra susijęs su konkrečia darbo vieta, įmone, įstaiga, organizacija, savo verslu ir pan. Prašome žiūrėti: Ekonomikos terminų žodynas [interaktyvus]. Vilnius, 2014 [žiūrėta 2014-12-02]. <<http://e-terminai.lt/ekonomika/uzimtumas>>.

darbo rinkos pasitraukia dar iki sulaukę įstatyminio pensinio amžiaus, o kai kurie tęsia darbinę veiklą ir po pensinio amžiaus¹⁴¹. Taigi, nėra jokio pagrindo nesutikti su kasacinio teismo teisėjų kolegijos pateiktu išaiškinimu, kad Lietuvos teisės aktai neįtvirtina teisinės prezumpcijos dėl senatvės pensijos amžiaus sulaukusių asmenų nedarbingumo bei pajamų negavimo.

Prieš pateikdamas išaiškinimą, kaip nagrinėjamu atveju turėtų būti apskaičiuojamos nukentėjusiojo senatvės pensijos amžiaus sulaukusio asmens negautos pajamos, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas analizuojamoje byloje atkreipė dėmesį į tai, kad priežastinis ryšys tarp eismo įvykio ir žalos, pasireiškusių negautomis pajamomis, nėra toks akivaizdus kaip priežastinis ryšys tarp eismo įvykio ir padarinių, pasireiškusių nukentėjusiojo sužalojimu. Šiuo atveju, kasacinio teismo teisėjų kolegijos nurodymu, gali būti, kad priežastinį ryšį tarp eismo įvykio ir žalos (pajamų netekimo) papildo kitos aplinkybės (asmuo sulaukia senatvės pensijos amžiaus, darbdavys likviduojamas, asmuo neketina dirbti ir pan.). Vis dėlto, anot Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos, kitos aplinkybės negali paneigti to, kad draudžiamasis įvykis nors ir nebūtinai yra vienintelė pajamų netekimo priežastis, tačiau bent jau atitinkamai sumažina nukentėjusiam asmeniui galimybę (atima šansą) tokias pajamas gauti.

Šiuo atveju, norėusi atkreipti dėmesį į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pavartotą „atimto šanso“ sąvoką, kuri, manytina, nėra tiesiog „sumažintos nukentėjusiojo galimybės“ patikslinimas. Bendrosios teisės tradicijos valstybėse „atimto šanso“ sąvoka yra apibrėžiama doktrina, kuri pasitelkiama apskaičiuojant asmens išgyvenimo tikimybę, jeigu ne gydytojo aplaidumas¹⁴². Tiesa, Jungtinėse Valstijose teismai šios doktrinos taikymą netgi yra mėginę apriboti išimtinai minėtų bylų sprendimui¹⁴³. Vis dėlto nurodoma, kad prarasto šanso doktrina (angl. *the loss of chance doctrine*) taip pat gali būti taikoma ir kitose teisinėse situacijose, pavyzdžiui, siekiant įvertinti prarastą galimybę gauti paaukštinimą arba dėl neįvykusio sandorio prarastą galimybę gauti pelną¹⁴⁴. Būtent

¹⁴¹ Lewis, R., *et al.*, *supra* note 86, p. 10-13.

¹⁴² Frasca, R. Loss of Chance Rules and the Valuation of Loss of Chance Damages. *Journal of Legal Economics* [interaktyvus]. 2009, 15(2): 91 [žiūrėta 2014-09-17]. <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/jole15&div=30&id=&page=>>>;

¹⁴³ Oklahomos Aukščiausiojo Teismo 1996 m. sausio 16 d. sprendimas byloje *Hardy v. Southwestern Bell Telephone Co.*; Jungtinių Amerikos Valstijų 10-osios grandienės apeliacinio teismo 2010 m. gegužės 21 d. sprendimas byloje *Frey v. AT&T Mobility*.

¹⁴⁴ Shih, L. K. C. Loss of chance in contract: Straits Engineering Contracting Pte Ltd v. Merteks Pre Ltd. *Singapore Law Review* [interaktyvus]. 1996 17: 322-372, [žiūrėta 2014-09-17]. <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/singlev17&div=13&id=&page=>>>.

minėtame ikisutartinių teisinių santykių kontekste Lietuvoje yra žinomas šios doktrinos taikymas¹⁴⁵. Todėl manytina, kad analizuojamoje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas prarasto šanso sąvoką pavartoja neatsitiktinai, o siekdamas pamažu perimti toliau aptartinos doktrinos taikymą ir iki šiol netaikytuose dėl asmens sužalojimo susiklosčiusiuose deliktinės atsakomybės teisiniuose santykiuose.

Minėta, kad prarasto šanso doktrina bendrosios teisės tradicijos valstybėse dažniausiai yra taikoma medicininio aplaidumo bylose, kuriose vertinama asmens nerūpestingumo įtaka paciento tikimybei išgyventi. Pirmą kartą ši doktrina buvo pritaikyta 1966 m. Jungtinių Valstijų Ketvirtosios apygardos Apeliacinio teismo nagrinėtoje byloje *Hicks v. United States*¹⁴⁶, kurioje teismas konstatavo, kad tuo atveju, jeigu asmuo turėjo realią galimybę išgyventi, tačiau dėl sveikatos priežiūros specialisto aplaidumo ši galimybė gerokai sumažėjo, minėtas sveikatos priežiūros specialistas turėtų dėl to atsakyti. Po šio precedentinio išaiškinimo sekė dar keletas bylų, kuriose buvo plėtojamas asmens prarasto šanso atlyginimo klausimas¹⁴⁷, tačiau teisės akademikų dėmesio ši doktrina susilaukė tik 1981 m., kuomet prof. J. H. King parašė pirmąjį Jungtinėse Valstijose straipsnį apie prarasto šanso doktriną Jeilio teisės žurnale (angl. *Yale Law Journal*)¹⁴⁸. Prof. J. H. King teorizavo, kad „prarastas siekiamo palankaus rezultato arba siekiamos išvengti neigiamos pasekmės šansas privalo būti atlygintas“¹⁴⁹. Tiesa, prof. J. H. King prarasto šanso doktriną suformulavo priežastinio ryšio ir įrodinėjimo naštos paskirstymo kontekste, tačiau vėliau ši doktrina buvo pripažinta kaip taikytina patirtos žalos įvertinimui (angl. *theory of injury*)¹⁵⁰. Taigi, Jungtinėse Valstijose pradėjo formuotis praktika reikšti ieškinius savo sveikatos priežiūros teikėjams dėl laiku nedugnozuotos arba tinkamai neišgydytos medicininės būklės, kuri lėmė paciento šanso išgyventi arba išgyti sumažėjimą¹⁵¹.

¹⁴⁵ Ambrasienė, D., Cirtautienė, S. Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo problema: sutartinė, deliktinė ar *sui generis*. *Jurisprudencija*. 2008, 10(112): 52-63, Ambrasienė, D., Kryžiūtė I. Atsakomybės už preliminarosios sutarties nevykdymą problemos. *Jurisprudencija*. 2012, 19(2): 561-583.

¹⁴⁶ Jungtinių Valstijų Ketvirtosios apygardos Apeliacinio teismo 1966 m. spalio 27 d. sprendimas byloje *Hicks v. United States*.

¹⁴⁷ Niujorko apeliacinio teismo 1975 m. birželio 24 d. sprendimas byloje *Kallenberg v. Beth Israel Hospital*; Pensilvanijos Aukščiausiojo Teismo 1978 m. spalio 5 d. sprendimas byloje *Hamil v. Bashline*.

¹⁴⁸ Ferot, A. The Theory of Loss of Chance: Between Reticence and Acceptance. *FIU Law Review* [interaktyvus]. 2013, 8: 593 [žiūrėta 2014-09-22]. <[http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/fiulawr8&div=33&id=&page](http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/fiulawr8&div=33&id=&page;)>;

¹⁴⁹ *Ibid.*

¹⁵⁰ *Ibid.*, p. 594.

¹⁵¹ Ajovos Aukščiausiojo Teismo 1986 m. rugsėjo 17 d. sprendimas byloje *DeBurkarte v. Louvar*.

Užsienio teisės doktrinoje nurodoma, kad asmuo, siekiantis kompensacijos dėl prarasto šanso, turi pareigą įrodyti, kad turėjo bent mažą palankios galimybės šansą¹⁵². Atitinkamai, Jungtinių Valstijų teismų išaiškinimu, asmens ieškinys nebus pripažintas pagrįstu, jeigu pacientas neturėjo jokio palankaus rezultato šanso iki jo atžvilgiu buvo padarytas deliktas¹⁵³. Pavyzdžiui, byloje *Broussard v. Jungtinės Valstijos Penktosios apygardos Apeliacinis teismas* patvirtino apylinkės teismo sprendimą, kuriuo buvo atmestas reikalavimas atlyginti dėl prarasto šanso patirtus nuostolius, kadangi pacientas neturėjo jokio šanso išgyventi. Šiuo atveju, trejų metų berniuko tėvai pateikė ieškinį prieš ligoninės darbuotoją dėl medicininio aplaidumo, nes šis darbuotojas vaiko nesiėmė gydyti nedelsiant jam atvykus. Nagrinėdamas bylą, apylinkės teismas nustatė, kad tėvai neturi teisės į jų sūnaus prarasto šanso atlyginimą, nes „vaiko sužalojimai buvo tokie stiprūs ir intensyvūs, kad niekas nebūtų padėjęs išgelbėti jo gyvybę“. Kitais žodžiais tariant, ligoninės darbuotojo nerūpestingumas negalėjo turėti įtakos šanso, kurio vaikas net neturėjo, praradimui.

Analizuojamos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtos bylos dėl negautų pajamų atlyginimo senatvės pensijos amžiaus sulaukusiam asmeniui kontekste aukščiau aptarta prarasto šanso doktrinos samprata yra aktuali, siekiant suvokti kasacinio teismo argumentaciją, kodėl, nepaisant aplinkybės, kad asmens sumažėjusiai galimybei dirbti gali turėti įtakos ir senatvės pensijos amžius, už šio asmens sveikatos sužalojimą atsakingas asmuo vis vien neturi galimybės išvengti nukentėjusiojo asmens patirtų nuostolių negautų pajamų forma atlyginimo. Šiuo atveju, nukentėjęs asmuo iki sužalojimo turėjo realią galimybę dirbti ir gauti darbo pajamų. Atitinkamai, eismo įvykyje patirtas sveikatos sutrikdymas neabejotinai sumažino šią nukentėjusiojo asmens galimybę gauti pajamų iš darbinės veiklos. Todėl už žalą, padarytą asmens sveikatai, atsakingas asmuo privalo atsakyti (angl. *shall be answerable*) prieš nukentėjusįjį asmenį.

Žinoma, kasacinio teismo teisėjų kolegijos nurodymu, besąlyginis netekto darbingumo periodinės kompensacijos, kaip nukentėjusiojo asmens negautų pajamų, kvalifikavimas be galimybės įrodyti priešingas aplinkybes galėtų reikšti nepagrįstą už žalą atsakingo asmens civilinės atsakomybės išplėtimą, ypač tais atvejais, kuomet nukentėjusiojo asmens tikimybė gauti pajamas būtų gerokai sumažėjusi, pavyzdžiui, dėl itin senyvo amžiaus. Taigi, atrodo, draudimo bendrovės argumentas dėl paradoksalumo kompensuojant negautas pajamas asmenims iki jų gyvos galvos turi tam tikros racijos. Tai įvertinęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, be kita ko, nurodė, kad

¹⁵² Ferot, A., *supra* note 148, p. 595.

¹⁵³ Jungtinių Amerikos Valstijų Penktosios grandies Apeliacinio teismo 1993 m. kovo 24 d. sprendimas byloje *Broussard v. United States*.

nagrinėjamu atveju apskaičiuojant senatvės pensijos sulaukusio asmens dėl draudžiamąjį įvykio negautas pajamas, vertintina tikimybė, kad asmuo dirbtų, kuri išreiškiama pinigine forma. Ši tikimybė, anot teisėjų kolegijos, nustatyta atsižvelgiant į konkretaus asmens sveikatos būklę iki ir po sužalojimo, netekto darbingumo dydį, išlikusio darbingumo pobūdį, galimybes gauti darbą, kita (kuri dalis senatvės pensinio amžiaus sulaukusių asmenų kokioje amžiaus grupėje dirba, kokiu krūviu ir panašiai). Minėta procentais išreikšta pensinio amžiaus nukentėjusio asmens dalyvavimo darbo rinkoje tikimybė, nustatyta pagal pirmiau nurodytus kriterijus, padauginta iš netekto darbingumo periodinės kompensacijos dydžio, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nurodymu, atspindėtų prarasto šanso ekonominę vertę. Tai reiškia, kad pagal minėtą formulę apskaičiuota pinigų suma ir būtų asmens negautos pajamos, kurios, tikėtina, mažėtų priklausomai nuo vis didesnio asmens amžiaus.

Pateiktas kasacinio teismo teisėjų kolegijos išaiškinimas, kaip nagrinėjamu atveju apskaičiuoti dėl sveikatos sužalojimo asmens patirtas negautas pajamas, manytina, yra itin reikšmingas tiek šiam, tiek ir ateities civiliniams ginčams. Pastabėtina, kad kasacinio teismo teisėjų kolegija, pateikdama asmens negautų pajamų apskaičiavimo tvarką, ne tik pasitelkė prarasto šanso doktrina, tačiau taip pat pritaikė jau analizuotą nuostolių diskontavimo doktrinos esminį principą – dėl egzistuojančių objektyvių rizikų potencialus asmens darbingumo laikotarpis turi būti mažinamas atitinkamu dydžiu. Šiuo atveju, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad kasmet, didėjant asmens amžiui, mažės šio asmens gautinų pajamų tikimybė. Manytina, kad nagrinėjamo atvejo kontekste tai reiškia, kad kuomet pagal pateiktą apskaičiavimo formulę bus gaunama suma, lygi arba mažesnė Sodros nukentėjusiajam asmeniui mokamų valstybinio socialinio draudimo išmokų (netekto darbingumo kompensacijos) dydžiui, bus laikoma, kad nukentėjęs asmuo nebepraranda galimybės gauti pajamų, o jam mokama minėta netekto darbingumo kompensacija atlieka tik įstatymo leidėjo numatytos valstybės teikiamos socialinės garantijos funkciją. Tiesa, visas šias teisiškai reikšmingas aplinkybes, susijusias su asmens negautų pajamų dydžiu, kaip nurodė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, turi pareigą pateikti ir įrodyti ne ieškovas, kaip to reikalauja bendroji įrodinėjimo civiliniame procese taisyklė, tačiau atsakovas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad įrodinėjimo naštos perkėlimas atsakovui nagrinėjamų aplinkybių kontekste nėra naujas reiškinys, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dar 2008 m. pabaigoje kasacine tvarka peržiūrinėdamas civilinę bylą dėl žalos atlyginimo, be kita ko, nurodė, kad atsižvelgiant į saugomo intereso svarbą, pažeidimo pobūdį ir kitas aplinkybes, galimi atvejai, kai žalos dydis pinigais įvertinamas taikant standartizuotus kriterijus ir tam tikras metodikas, todėl turėtų būti preziumuojama, jog išmokėtas

draudimo atlyginimas (kompensacija) visiškai kompensuoja žalą¹⁵⁴. Kitaip tariant, nagrinėjamu atveju draudimo bendrovės iš tiesų neturi pareigos atlyginti nukentėjusiojo asmens negautas pajamas iki jo gyvos galvos, jeigu įrodys, kad išmokėta netekto darbingumo periodinė kompensacija viršija asmens patirtą žalą.

Apibendrinant, senatvės pensijos amžiaus sulaukęs asmuo turi tokią pat teisę į nuostolių negautų pajamų forma, patirtų dėl sveikatos sužalojimo, kurie pasireiškia kaip prarastos galimybės dirbti pinigine verte, atlyginimą kaip ir kiti darbingo amžiaus asmenys. Tiek Lietuvoje, tiek ir užsienyje laikomasi pozicijos, kad pensinio amžiaus sulaukęs asmuo jokių būdu negali būti preziumuojamas kaip negalinti gauti darbinių pajamų. Iš Lietuvoje šiuo metu formuojamos teismų praktikos netgi matyti, kad galioja priešinga prezumpcija, t.y. asmuo laikomas darbingu ir galinčiu gauti pajamas iš atitinkamos. Tuo tarpu, siekiant nustatyti, kiek laiko asmuo dar būtų galėjęs dirbti, jeigu nebūtų sužalotas, vertintinas asmens amžius. Pripažįstama, kad su kiekvienais po sulaukto senatvės pensijos amžiaus metais tikimybė dirbti ir gauti darbinės pajamas paprastai mažėja. Taigi, apskaičiuojant dėl sveikatos sužalojimo pensinio amžiaus sulaukusio asmens darbinės pajamas, svarbu įvertinti individualias nukentėjusiojo asmens fizines savybes ir nustatyti jo įsidarbinimo tikimybę, kuri padauginta iš netekto darbingumo periodinės kompensacijos dydžio, tuo atveju, jeigu asmuo teismo proceso metu nedirba, ir yra asmens prarasto šanso dirbti pinigine verte.

3.2. Negautų pajamų, patirtų dėl gyvybės atėmimo, apskaičiavimas

Nuostolių atlyginimą mirus nukentėjusiajam asmeniui Lietuvoje, pirmiausia, reglamentuoja CK 6.284 straipsnis. Negautos pajamos fizinio asmens mirties atveju pasireiškia kaip netektas išlaikymas, kurį iki mirties savo nepilnamečiams vaikams, sutuoktiniui, nedarbingiems tėvams arba kitiems faktiniams nedarbingiems išlaikytiniams teikė nukentėjusysis asmuo. Pastebėtina, kad iš esmės analogiškas reguliavimas įtvirtintas ir Nyderlandų CK 6:108 straipsnio normoje, pagal kurią dėl asmens mirties atsakingas asmuo yra įpareigotas tam tikram asmenų ratui kompensuoti žalą, patirtą dėl netektų mirusiojo jiems teiktų pajamų. Tiesa, įstatyme eksplicitiškai įtvirtintas ilgesnis sąrašas asmenų, kurie turi teisę į netekto išlaikymo atlyginimą¹⁵⁵. Minėta, kad pagal

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto vyriausiasis policijos komisariatas ir Policijos departamentas prie Vidraus reikalų ministerijos v. P. S.* (bylos Nr. 3K-7-496/2008).

¹⁵⁵ Pavyzdžiui, Nyderlanduose galioja registruotos partnerystės institutas, todėl teisėtas mirusiojo asmens partneris pagal Nyderlandų CK taip pat turi teisę reikalauti iš už žalą atsakingo asmens dėl mirusiojo partnerio netekto išlaikymo.

CK komentuojančioje doktrinoje pateikiama paaiškinimą, dėl išlaikymą teikusio asmens mirties patirtų nuostolių dydis yra apskaičiuojamas nustatant (i) iki sužalojimo žuvusiojo gautų pajamų dydį ir (ii) asmenų, kuriuos išlaikė žuvusysis, arba kurie turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą, skaičių ir tuomet (iii) žuvusiojo gautų pajamų sumą padalijant iš žuvusiojo išlaikytinių, įskaitant patį žuvusįjį, skaičiaus. Kitaip tariant, jeigu žuvusiojo vidutinės pajamos buvo 4 000,00 Lt per mėnesį ir jis iki mirties išlaikė žmoną ir du nepilnamečius vaikus, šie asmenys turi teisę į žalos atlyginimą po 1 000,00 Lt per mėnesį¹⁵⁶. Taigi, fizinio asmens gyvybės atėmimo atveju negautų pajamų dydis yra ta pinigų suma, kurią nukentėjusiojo išlaikomi arba turėję teisę būti išlaikomi asmenys gavo arba turėjo teisę gauti mirusiajam esant gyvam.

Tiesa, mirusio asmens išlaikomi arba turėję teisę būti išlaikomi asmenys nėra tik tie asmenys, kurių pajamos buvo mažesnės negu mirusiojo asmens gautos pajamos. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nagrinėjęs civilinę bylą, kurioje vienas iš ginčo klausimų buvo, ar dėl sutuoktinio, kurio draudžiamosios pajamos iki eismo įvykio buvo bene dešimt kartų mažesnės, žūties sutuoktinė neteko jai teikto išlaikymo ir turi teisę į negautų pajamų atlyginimą iš už žalą atsakingo asmens¹⁵⁷. Analizuojamoje byloje atsakovas laikėsi pozicijos, kad aplinkybė, jog mirusiojo darbo užmokestis (120,00 Lt neatskaičius mokesčių) buvo daug mažesnis negu sutuoktinės (vidutiniškai 1137,34 Lt per mėnesį), suponuoja, kad žuvusysis neprisidėjo prie bendrų šeimos, taip pat ir sutuoktinės, poreikių tenkinimo. Anot atsakovo, po sutuoktinio žūties sutuoktinės gaunamos pajamos nebemažėja, nes visa jos gaunamų pajamų suma lieka tik jai. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šį atsakovo argumentą laikė nepagrįstu ir nurodė, kad „[s]utuoktinių tarpusavio materialinio rėmimo, prisidėjimo prie kito sutuoktinio poreikių tenkinimo pareigos yra nustatytos įstatymo (CK 3.27 straipsnis), todėl vien aplinkybė, kad žuvusysis gaudavo mažesnę darbo užmokestį <...> nei jo sutuoktinė, nepaneigia įstatymo prezumpcijos, kad žuvusysis prisidėjo prie šeimos, taip pat ir sutuoktinės poreikių tenkinimo. Ši prezumpcija grindžiama tuo, kad savo įstatymo nustatytas materialinio rėmimo, prisidėjimo prie kito sutuoktinio poreikių tenkinimo pareigas kiekvienas iš sutuoktinių vykdo ne tik teikdamas išlaikymą iš savo gaunamų pajamų, bet ir kitomis formomis, pavyzdžiui, atlikdamas buitines darbus, kurie taip pat turi tam tikrą ekonominę

Plačiau apie registruotos partnerystės institutą Nyderlanduose prašome žiūrėti: *Taikoma teisė – Nyderlandai* [interaktyvus]. Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose, 2009 [žiūrėta 2014-12-03]. <http://ec.europa.eu/civiljustice/applicable_law/applicable_law_net_lt.htm#III.5>.

¹⁵⁶ Mikelėnas, V., *et al.*, *supra* note 1, p. 395.

¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius v. akcinė draudimo bendrovė „ERGO Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-477/2014).

vertę“. Atitinkamai, šioje byloje kasacinio teismo teisėjų kolegija likusio gyvo sutuoktinio turtinę žalą apskaičiavo, atsižvelgdama į žuvusiojo sutuoktinio gautas pajamas (imama ½ šių pajamų) ir statistinę gyvenimo trukmę. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad žuvusysis gaudavo 120,00 Lt per mėnesį pajamų, o Lietuvos statistikos departamento 2010 m. duomenimis Klaipėdos apskrityje vyrų vidutinė gyvenimo trukmė buvo 68 metai. Atitinkamai, kasacinis teismas konstatavo, kad labiausiai tikėtina, kad žuvusysis galėjo gyventi dar 16 metų, todėl žuvusiojo sutuoktinei dėl sutuoktinio darbo užmokesčio patirta žala apskaičiuotina taip: $120,00/2 \times 12$ mėnesių $\times 16$ metų = 11 520,00 Lt. Taigi, asmens netektas išlaikymas (negautos pajamos) neturėtų būti suprantamas tik kaip piniginės lėšos, kurias žuvusysis teikė dėl to, kad pats asmuo neturėjo pakankamai lėšų pragyvenimui. Tam tikrais atvejais aplinkybė, kad mirusiojo darbo užmokestis buvo mažesnis nei CK 6.284 straipsnyje numatytų asmenų gali neturėti jokios reikšmės sprendžiant, ar asmuo dėl nukentėjusiojo mirties turi teisę į netekto išlaikymo atlyginimą.

CK 6.284 straipsnis yra bendroji teisės norma, įtvirtinanti nuostolių, patirtų dėl gyvybės atėmimo, atlyginimą. CK 6.284 straipsnio 4 dalis netgi numato, kad šis straipsnis taikomas tik tais atvejais, kai nukentėjęs asmuo nėra apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu įstatymų nustatyta tvarka. Tai reiškia, kad apdraustojo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu asmens šeimos narių negautos pajamos dėl šio asmens mirties yra kompensuojamos specialaus įstatymo – Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo, nustatyta tvarka. Minėto įstatymo 27 straipsnis įtvirtina, kad, apdraustajam mirus dėl nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba ūmios profesinės ligos, pripažintų draudžiamaisiais įvykiais, mirusiojo šeimai išmokama vienkartinė draudimo išmoka, lygi 100 dydžių einamųjų metų draudžiamųjų pajamų, galiojusių mirties dėl nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba ūmios profesinės ligos mėnesį. Tokiu būdu apskaičiuota vienkartinė draudimo išmoka laikytina turtine žala CK 6.249 straipsnio 1 dalies prasme¹⁵⁸. Be to, minėtas CK 6.284 straipsnis taip pat netaikomas, kai žalos, padarytos gyvybės atėmimu, atlyginimą reglamentuoja kiti specialūs teisės aktai (CK 1.3 straipsnio 2 dalis). Pavyzdžiui, žalos dėl eismo įvykyje žuvusio asmens dydis nustatymo tvarka yra aprašyta Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo trečiajame skirsnyje. Minėto įstatymo 15 straipsnio 5 dalyje įtvirtintos nuostatos iš esmės yra tapačios CK 6.284 straipsnio, reglamentuojančiam atsakomybę už dėl gyvybės atėmimo atsiradusią žalą. Be to,

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Kauno skyrius v. AB „Lietuvos draudimas“* (bylos Nr. 3K-3-405/2014).

Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 19 straipsnio 16 dalyje taip pat įtvirtinta blanketinė teisės norma, dėl žalos nustatymo ir išmokų mokėjimo tvarkos detalizavimo, nukreipianti į Vyriausybės nustatytą tvarką. Atitinkamai, iš esmės pamatiniai žalos nustatymo principai yra reguliuojami Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymu, o draudimo išmokos dėl eismo įvykio netekus maitintojo dydis yra apskaičiuojamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 23 d. nutarimu Nr. 795 patvirtintų Eismo įvykio metu padarytos žalos nustatymo ir išmokos mokėjimo taisyklių ir Vyriausybės 2003 m. gegužės 27 d. nutarimu Nr. 650 patvirtintų Darbuotojo ir valstybės tarnautojo vidutinio darbo užmokesčio apskaičiavimo tvarkos nuostatų nustatyta tvarka. Taigi, bendrąsias nuostolius, patirtus dėl fizinio asmens mirties, apskaičiavimo taisyklės įtvirtina CK 6.284 straipsnis, tačiau, priklausomai nuo aplinkybių, kuriomis įvyko nelaimingas atsitikimas, šių nuostolių dydžio nustatymo tvarką gali reguliuoti ir specialūs įstatymai bei teisės aktai, kurių normų taikymui CK suteikia pirmenybę.

Toliau šiame magistro baigiamajame darbe bus aptartos civilinės bylos, kuriose, be kita ko, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pateikė itin reikšmingus išaiškinimus negautų pajamų, netekus maitintojo, apskaičiavimo klausimu. Pirmasis analizuotinas atvejis – tai Vilniaus miesto apylinkės teismo nagrinėjama civilinė byla¹⁵⁹, kurią buvo nuspręsta sustabdyti ir kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą dėl teisės aktų, siejančių asmens negautų pajamų dydį tik su darbo sutartimi, konstitucingumo. Kitos dvi šio magistro baigiamojo darbo dėmesio reikalaujančios bylos yra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 1 d. nutartimi ir 2014 m. lapkričio 7 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimi išnagrinėtos civilinės bylos dėl Sodros išmokų, išmokėtų nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu apdrausto asmens, kuriam pakeliui į darbą įvyko mirtinas nelaimingas atsitikimas, sutuoktinei, priteisimo iš nukentėjusįjį mirtinai sužalojusio asmens civilinės atsakomybės draudiko¹⁶⁰. Teismų priimti procesiniai sprendimai minėtose civilinėse bylose laikytini itin vertingais, kadangi juose yra plačiai analizuojamas aktualių teisės normų turinys, pateikiama viena vertus pagrįsta, kita vertus diskusijų kelianti priimtų procesinių sprendimų motyvacija. Manytina, kad šiose civilinės bylose teismų pateiktas ginčui taikytinos teisės aiškinimas, įskaitant Konstitucinio Teismo pateiktą išaiškinimą dėl tam tikrų teisės aktų

¹⁵⁹ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje *K. J. ir D. S. v. AAS „Gjensidege Baltic“* (bylos Nr. 2-19066-779/2013).

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Kauno skyrius v. AB „Lietuvos draudimas“* (bylos Nr. 3K-3-405/2014); 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyrius v. akcinė draudimo bendrovė „ERGO Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-477/2014).

konstitucingumo, turėtų būti pavyzdinis kitų civilinių ginčų, kurių *ratio decidendi* sutamps, atžvilgiu.

3.2.1. Negautų pajamų, eismo įvykyje netekus maitintojo, apskaičiavimas

Kaip minėta, draudimo išmokos, eismo įvykyje netekus maitintojo, dydžio apskaičiavimo tvarka yra numatyta specialiuose teisės aktuose – Vyriausybės 2004 m. birželio 23 d. nutarimu Nr. 795 patvirtintose Eismo įvykio metu padarytos žalos nustatymo ir išmokos mokėjimo taisyklėse (toliau – **Taisyklės**) ir Vyriausybės 2003 m. gegužės 27 d. nutarimu Nr. 650 patvirtintoje Darbuotojo ir valstybės tarnautojo vidutinio darbo užmokesčio apskaičiavimo tvarkoje (toliau – **Tvarka**). Minėtų Taisyklių 9 ir 10 punktai nustato du alternatyvius negautų pajamų apskaičiavimo būdus: pirmasis siejamas su sutartiniais darbo santykiais, o antrasis – su vertimusi individualia veikla. Taigi, draudikas, apskaičiuodamas draudimo išmokos dydį, turi pasirinkti vieną konkrečioje situacijoje taikytiną negautų pajamų apskaičiavimo būdą: (i) nuostolių negautų pajamų forma dydį sieti su asmens gautu atlyginimu pagal darbo sutartį už paskutiniuosius trejus tokių pajamų gavimo mėnesius, arba (ii) apskaičiuojant draudimo išmokos dydį atsižvelgti į dvylikos paskutinių mėnesių iki individualios veiklos nutraukimo dėl sveikatos sužalojimo vidutinės asmens apmokestinamąsias pajamas.

Aptartas teisinis reglamentavimas tik iš pirmo žvilgsnio gali nekelti abejonių dėl jo teisingumo. Sumodeliavus situaciją, kuomet asmuo iki mirtino eismo įvykio dirbo tiek pagal darbo sutartį, tiek vertėsi individualia veikla, kyla nemažai neaiškumų, kaip tokiu atveju turėtų būti apskaičiuojamos eismo įvykyje žuvusio asmens išlaikytinių negautos pajamos. Pagal Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 15 straipsnio 6 dalį žalą nustato draudikas. Šiuo atveju, akivaizdu, kad draudikas bus suinteresuotas pasirinkti tą negautų pajamų apskaičiavimo būdą, kuris konkrečioje situacijoje bus palankesnis draudiko bendrovei. Taigi, pagal nustatytą teisinį reglamentavimą gali susiklostyti ydinga teisinė situacija, kuomet draudikas, apskaičiuodamas žalą Taisyklių ir jas įgyvendinančios Tvarkos nustatyta tvarka, ignoruos kitas teisėtai gautas eismo įvykyje žuvusio asmens pajamas ir tokiu būdu jų nepriskaičiuos prie eismo įvykyje žuvusio asmens išlaikytinių negautų pajamų dydžio.

Aukščiau nurodyta sumodeliuota situacija nėra tik iliustracinio pobūdžio, būtent analogiškas atvejis šiuo metu yra nagrinėjamas Lietuvos teismuose. Šiuo metu Vilniaus miesto apylinkės teisme yra nagrinėjama civilinė byla dėl žuvusiojo nepilnamečiam vaikui priteistinių

negautų pajamų. Byloje reikalaujama priteisti 187 255,00 Lt turtinės žalos atlyginimą iš atsakovo, vairuotojo civilinės atsakomybės draudiko, ieškinį iš esmės grindžiant toliau nurodytomis faktinėmis aplinkybėmis: (i) ieškovo tėvas, važiuodamas taksi automobiliu, dėl vairuotojo kaltės pateko į eismo įvykį ir jo metu žuvo; (ii) ieškovas yra nepilnametis vaikas, kuris po tėvo žūties neteko didžiosios dalies išlaikymo; (iii) reikalaujamas turtinės žalos atlyginimas apskaičiuotas įvertinus šio vaiko motinos ir žuvusiojo tėvo gautas pajamas ir atitinkamai vaiko išlaikymui tenkančias pinigų sumas. Tačiau atsakovas su minėtu ieškovo reikalavimu priteisti turtinės žalos atlyginimą nesutiko. Atsiliepime atsakovas nurodė, kad draudimo išmoka netekus maitintojo apskaičiuotina vadovaujantis, be kita ko, Taisyklėmis ir Tvarka. Anot atsakovo, kadangi žuvusiojo vykdyta individuali veikla buvo nutraukta ne dėl eismo įvykio, skaičiuodamas asmens negautas pajamas, atsakovas privalo vadovautis tik žuvusio asmens gautu vidutiniu darbo užmokesčiu. Pagal Sodros duomenis, žuvusiojo pajamos, gautos 2009 m. spalio, lapkričio, gruodžio mėnesiais, bendroje sumoje, atskaičius mokesčius, sudarė 720,24 Lt (po 240,08 Lt per mėnesį). Atitinkamai, kadangi teisę gauti žuvusiojo išlaikymą, įskaitant žuvusįjį, turėjo keturi asmenys, vienam asmeniui tenkanti pajamų dalis sudaro 55,02 Lt. Tačiau, atsižvelgdamas į žuvusiojo nepilnamečiam vaikui kas mėnesį mokamos našlaičių pensijos dydį (160,47 Lt), draudikas nurodė, kad pagal įstatymų nuostatas negali mokėti draudimo išmokos, nes valstybės mokama našlaičių pensija žuvusiojo nepilnamečiui vaikui yra didesnė, negu jam tekdavo išlaikymo dalis pagal turėtą tėvo uždarbį.

Pirmosios instancijos teismas, susipažinęs su atsakovo aptariamoje civilinėje byloje pateiktais žuvusiojo nepilnamečio vaiko negautų pajamų skaičiavimais, suabejojo Taisyklių ir Tvarkos, reglamentuojančių draudimo išmokos netekus maitintojo apskaičiavimo tvarką, neprieštarigumu aukštesnės teisinės galios teisės aktams. Pirmiausia, pirmosios instancijos teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Taisyklėse ir Tvarkoje nustatytas teisinis reguliavimas, pagal kurį draudikas, apskaičiuodamas žalą, pasirenka tokį žuvusiojo išlaikytinių negautų pajamų apskaičiavimo būdą, kuris yra palankiausias draudimo bendrovei, o taip pat pagal kurį žuvusiojo išlaikytinio negautų pajamų dydis yra apskaičiuojamas pagal išlaikytojo paskutinių trijų mėnesių vidutinį darbo užmokestį pažeidžia visiško nuostolių atlyginimo principą ir riboja žuvusiojo išlaikytinių galimybę gauti visą patirtos turtinės žalos atlyginimą. Analizuojamą bylą nagrinėjantis teismas taip pat pažymėjo, kad dėl Taisyklėse ir Tvarkoje įtvirtinto reguliavimo gali susiklostyti absurdiška situacija, kuomet žuvusiojo, kuris esant sunkiai valstybės ekonominei padėčiai dirbo ir buvo konkurencingas darbo rinkoje asmuo, išlaikytiniai pagal Taisyklėse ir Tvarkoje nustatytas negautų pajamų atlyginimo taisykles gaus mažesnę kompensaciją negu tie asmenys, kuriuos išlaikė

niekada nedirbęs asmuo¹⁶¹. Teismo įsitikinimu, toks reguliavimas yra diskriminacinis, nes dirbantis asmuo, *inter alia*, įgyja profesinius įgūdžius ir patirtį, tačiau dėl susiklosčiusios valstybės ekonominės padėties, dirbančio asmens gaunamos realios pajamos bus vis tiek mažesnės, nei asmens, kuris niekada nedirbo, tačiau kurio negautos pajamos buvo paskaičiuotos tik pagal teorinį tam tikros profesijos ir kvalifikacijos darbuotojų vidutinį mėnesinį darbo užmokestį. Taigi, teismo įsitikinimu, pagal atsakovo užimamą gynybinę poziciją susidaro absurdiška situacija, kuomet dirbančio asmens išlaikytas nepilnametis vaikas atsidurs nepalankesnėje padėtyje, apskaičiuojant jo negaunamas pajamas, nei būtų tuo atveju, jeigu ieškovą būtų išlaikęs paskutiniaisiais gyvenimo mėnesiais apskritai nedirbęs asmuo. Tuo tarpu, Taisyklės bei Tvarka įtvirtina tokį reguliavimą, kad asmeniui negali būti apskaičiuojamas negautos pajamos kitais, nei patvirtinti, pagrindais. Taigi, teismo vertinimu, Taisyklėse ir Tvaroje įtvirtintas reguliavimas pažeidžia konstitucinį principą pasirinkti darbą laisvai, *restitutio in integrum* ir asmenų lygiateisiškumo principus. Atitinkamai, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – **CPK**) 3 straipsnio 3 dalimi, teismas nutarė kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti Taisyklėse ir Tvaroje įtvirtinto reguliavimo atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir aukštesnę teisinę galią turintiems įstatymams bei sustabdyti šią civilinę bylą iki Konstitucinio Teismo išnagrinės minėtą prašymą.

Manytina, kad Konstituciniam Teismui pateikus minėtų teisės aktų įvertinimą neprieštaravimo aukštesnės teisinės galios teisės aktams kontekste, analizuojamoje byloje priimtas procesinis sprendimas bus precedentinis tiksliai apskaičiuojant dėl išlaikymą teikusio asmens mirties nukentėjusiojo asmens patirtų negautų pajamų dydį. Akivaizdu, kad tvarka, kuria vadovaujantis iki šiol buvo nustatoma išlaikytinių negauto išlaikymo dėl šį išlaikymą teikusio asmens mirties autoįvykio metu, nebuvo tinkama teisingam analizuojamų nuostolių apskaičiavimui. Šią poziciją iš esmės palaiko ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, po analizuojamo kreipimosi į Konstitucinį Teismą nagrinėjęs kitą civilinę bylą dėl žalos atlyginimo. Minėtoje byloje kasacinis teismas nurodė, kad „vertinant dėl asmens gyvybės atėmimo padarytos turtinės žalos dydį reikėtų atsižvelgti į visas žuvusio asmens pajamas, ne tik susijusias su darbo santykiais (pvz., jei jis gaudavo dividendus, pajamas iš individualios veiklos ir pan.)“¹⁶². Taigi, priimtas Konstitucinio Teismo nutarimas turėtų

¹⁶¹ Kaip nagrinėjamoje byloje nurodė Vilniaus miesto apylinkės teismas, nedirbusio ir neturėjusio jokių pajamų asmens negautos pajamas sudaro vidutinis tokios pat profesijos ir kvalifikacijos darbuotojo darbo užmokestis.

¹⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondos valdybos Klaipėdos skyrius v. akcinė draudimo bendrovė „ERGO Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-477/2014).

prisidėti prie visiško nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimo ir analizuojamų aplinkybių atveju užtikrinti teisingą asmenų patirtų nuostolių negautų pajamų forma apskaičiavimą.

3.2.2. Negautų pajamų, pakeliui į darbą netekus maitintojo, apskaičiavimas

Pagal CK 6.284 straipsnio 4 dalį minėtoje teisės normoje įtvirtintas reguliavimas netaikomas tais atvejais, kai asmuo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad šio CK straipsnio 1 dalyje pateikta atlygintinos žalos apimtis, kaip kriterijus gali būti naudojama sprendžiant dėl atlygintinų negautų pajamų dydžio asmenims, patyrusiems žalą dėl apdraustų socialiniu draudimu asmenų mirties¹⁶³. Atsižvelgiant į tai, kad netekus maitintojo atveju, kuris vadovaujantis Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 6 straipsnio 4 dalies 2 punktu, pripažintinas draudžiamuoju įvykiu, išlaikymo netekusio asmens negautų pajamų apskaičiavimas, kaip matyti toliau, turi tam tikrų ypatumų, toliau šiame magistro baigiamajame darbe analizuotina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje dėl pakeliui į darbą žuvusio asmens teikto išlaikymo sutuoktinei dydžio nustatymo ir šio išlaikymo jai priteisimo.

Analizuotina civilinė byla¹⁶⁴ buvo inicijuota Sodros ieškiniu, kuriuo reikalauta priteisti iš atsakovo transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudiko AB „Lietuvos draudimas“ 148 800,00 Lt. Ieškinį Sodra iš esmės grindė šiomis aplinkybėmis: (i) eismo įvykyje buvo mirtinai sužalotas asmuo, vykęs į darbą; (ii) Sodra žuvusiojo sutuoktinei tam tikrą laikotarpį nuo mirtino nelaimingo atsitikimo dienos mokėjo periodines draudimo išmokas, iš viso 5 162,90 Lt; (iii) vadovaudamasi Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 6 straipsnio 4 dalies 2 punktu, Sodra minėtą mirtiną nelaimingą atsitikimą pripažino draudžiamuoju įvykiu ir žuvusiojo sutuoktinei paskyrė 148 800,00 Lt vienkartinę draudimo išmoką; (iv) Sodra taip pat paskyrė žuvusiojo sutuoktinei neterminuotos periodinės draudimo išmokos mokėjimą; (v) atsakovas geruoju sutiko atlyginti tik dalį žalos (5162,90 Lt), patirtos dėl periodinės išmokos mokėjimo; (vi) Sodrai dėl žuvusiojo sutuoktinei išmokėtų vienkartinių ir periodinių draudimo išmokų atsirado 148 800,00 Lt žala, kurią privalo atlyginti atsakovas.

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje *VSDFV Panevėžio skyrius v. UADB „Ergo Lietuva“*, (bylos Nr. 3K-3-388/2013).

¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Kauno skyrius v. AB „Lietuvos draudimas“* (bylos Nr. 3K-3-405/2014).

Analizuojamą bylą pirmąja instancija nagrinėjęs Vilniaus apygardos teismas sprendimu Sodros ieškinį tenkino visiškai ir priteisė iš atsakovo 148 800,00 Lt žalai atlyginti. Teismas sprendė, kad žuvusysis, gaudamas vidutiniškai per mėnesį 2 150,00 Lt darbo užmokesčio, jo didžiąją dalį skyrė šeimos reikmėms, todėl vien periodinė išmoka, mokama žuvusiojo sutuoktinei, nekompensuoja jos negautų pajamų dėl vyro žūties. Teismo vertinimu, žuvusysis mirties dieną buvo 61 metų amžiaus, todėl galėjo tęsti darbą dar mažiausiai aštuonerius metus ir keturis mėnesius ir skirti šeimai gaunamą darbo užmokestį. Dėl šios priežasties teismas žuvusiojo žmonai išmokėtą vienkartinę 100 mėnesių, t.y. aštuonerių metų ir keturių mėnesių, išmoką vertino kaip jos negautas pajamas, kurias ji, tikėtina, būtų gavusi, jeigu vyras nebūtų žuvęs. Tačiau Lietuvos apeliacinio teismo teisėjų kolegija, išnagrinėjusi atsakovo apeliacinį skundą, minėtą pirmosios instancijos teismo sprendimą pakeitė, sumažindama priteistinos žalos atlyginimą iki 53 613,10 Lt. Apeliacinės instancijos teismo nurodymu, tuo atveju, kai vienas iš sutuoktinių miršta, preziumuotina, kad likęs gyvas sutuoktinis iš sutuoktinio iki jo mirties gaudavo materialinę paramą, lygią pusei jo pajamų¹⁶⁵. Toliau teisėjų kolegija nurodė, kad CK 6.284 straipsnyje įstatymų leidėjo įtvirtintas žalos atlyginimo modelis aiškintinas taip, jog asmenims, turintiems teisę į žalos atlyginimą netekus maitintojo, žalą atlyginant periodinėmis išmokomis (CK 6.249 straipsnio 3 dalis), kurios yra lygios mirusiojo pajamų daliai, kurią jie gavo ar turėjo teisę gauti mirusiajam esant gyvam, išmokos turėtų būti priteisiamos ne už ilgesnį laiko tarpą nei yra statistinė mirusiojo gyvenimo trukmė, atitinkamai priteisiant žalos atlyginimą tvirta suma (CK 6.249 straipsnio 3 dalis), ji neturėtų būti didesnė nei asmens visas turėtas gauti išlaikymas iki mirusiojo statistinės gyvenimo pabaigos. Atitinkamai, teismas sprendė, kad nagrinėjamu atveju žuvusiojo statistinė tikėtina gyvenimo trukmė laikytina objektyviu kriterijumi, kuriuo remiantis turėtų būti skaičiuojamos žuvusiojo sutuoktinės negautos pajamos, kvalifikuotinos kaip jos realiai patirta turtinė žala, dėl sutuoktinio mirties. Šiuo atveju, kadangi žuvusysis mirties dieną gyveno mieste, o Lietuvos statistikos departamento duomenimis mieste gyvenančių vyrų vidutinė gyvenimo trukmė 2009 m. buvo 68,5 metų, tai tikėtina, kad jis galėjo gyventi dar 6 metus ir 7 mėnesius. Todėl, kadangi žuvusiojo gautas darbo užmokestis jo mirties dieną buvo 1 488,00 Lt, jo sutuoktinės per mėnesį patirta turtinė žala sudaro pusę jo pajamų (744,00 Lt), o visa suma – 58 776,00 Lt (744 Lt x 79 mėnesių).

Tarp Sodros ir draudimo bendrovės kilusiam civiliniam ginčui pasiekus kasacinį teismą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, be kita ko, konstatavo, kad apskaičiuojant žuvusiojo sutuoktinės

¹⁶⁵ CK 3.88 straipsnio 1 dalies 5 punktas, 3.117 straipsnio 1 dalis.

patirtos žalos dydį, būtina nustatyti laikotarpį, kuriuo ji išlaikymą būtų gavusi, jeigu sutuoktinis nebūtų žuvęs, ir kokio dydžio sutuoktinio pajamų dalis jai tekdavo. Šiuo atveju, laiko kriterijui nustatyti, kasacinio teismo teisėjų kolegija sutiko, kad buvo tinkamai pasirinkta taikyti mieste gyvenančio vyriškos lyties asmens vidutinė gyvenimo trukmė. Nustatydamas sutuoktinei tekusią žuvusiojo pajamų dalį kasacinis teismas taip pat sutiko su apeliacinio teismo nurodymu vadovautis sutuoktinių bendro turto dalių lygybės prezumpcija, įtvirtinta CK 3.117 straipsnio 1 dalyje. Taigi, kasacinio teismo teisėjų kolegijos nurodymu, žuvusiojo sutuoktinė kas mėnesį turi teisę į žalos (negautų pajamų) atlyginimą, lygų pusei žuvusiojo per mėnesį gautų pajamų. Tačiau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nurodymu, apeliacinės instancijos teismas žalos skaičiavimui nustatė neteisingą žuvusiojo asmens gautų pajamų dydį, todėl šis buvo perskaičiuotas bylą peržiūrint kasacine tvarka. Taigi, nagrinėjamu atveju taikytinas toliau nurodytas žuvusiojo sutuoktinės negautų pajamų apskaičiavimo modelis: tikėtina likusi gyvenimo trukmė, apskaičiuota remiantis statistikos duomenimis, padauginta iš ½ gautų pajamų. Šiuo atveju, kadangi žuvusysis gaudavo 2 680,00 Lt per mėnesį pajamų, o jo likusi tikėtina gyvenimo trukmė – 79 mėnesiai, kasacinio teismo teisėjų kolegija nustatė, kad atlygintinos žalos žuvusiojo sutuoktinei dydis turėtų būti 105 860,00 Lt ($2680/2 \times 79 \text{ mėn.} = 105\,860,00 \text{ Lt}$), t.y. bene du kartus daugiau negu suskaičiavo apeliacinės instancijos teismas.

Pastebėtina, kad apskaičiuodami asmens negautų pajamų dydį, proceso šalys ir teismai dažnai klysta jau pirminėje nuostolių apskaičiavimo stadijoje, t.y. nustatydami asmens iki sužalojimo gautų pajamų dydį. Pavyzdžiui, vienoje paskutiniųjų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacine tvarka peržiūrėtų bylų buvo sprendžiamas klausimas, ar uždarnosios akcinės bendrovės gaunamas pelnas turi reikšmės nustatant šios bendrovės akcininko ir direktoriaus iki mirtino sužalojimo gautas pajamas¹⁶⁶. Atsakovas šioje byloje laikėsi pozicijos, kad bendrovės pelnas negali būti prilyginamas fizinio asmens pajamoms. Tačiau kasacinio teismo teisėjų kolegija šį argumentą laikė tik iš dalies pagrįstu. Anot Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, tais atvejais, kai žuvusysis yra uždarnosios akcinės bendrovės akcininkas, bendrovės pelnas negali būti ignoruojamas apskaičiuojant žuvusiojo gautas pajamas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismo teisėjų kolegija šioje byloje nurodė, kad nepaisant to, koks būtų sprendimas dėl bendrovės pelno naudojimo (investavimas, pelno paskirstymas dividendų forma ar kt.), bendrovės pelnas reiškia bendrovės turto augimą, kuris, nors ir

¹⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondos valdybos Klaipėdos skyrius v. akcinė draudimo bendrovė „ERGO Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-477/2014).

netiesiogiai, tačiau proporcingai, reiškia ir jos akcininko turto didėjimą, nes, augant bendrovės turtui, paprastai auga ir jos akcijų vertė. Atitinkamai, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad nagrinėjamu atveju būtina įvertinti tokias aplinkybes kaip (i) žuvusiojo akcijų dalis bendrovėje, (ii) ankstesnė bendrovės pelno naudojimo praktika (ar pelnas būdavo investuojamas, ar naudojamas dividendams išmokėti), (iii) žuvusiojo ketinimai (jei juos galima nustatyti) dėl bendrovės pelno, gauto jo žūties metais, panaudojimo, (iv) juridinių asmenų pelno mokesčiai ir kt. Tačiau, priešingai nurodė kasacinis teismas, manytina, nagrinėjamu atveju šios aplinkybės gali būti ir teisiškai nereikšmingos. Pagal CK 5.1 straipsnį nematerialūs dalykai (vertybiniai popieriai) yra paveldėjimo objektas. Taigi, nurodytų aplinkybių vertinimas ir pasitelkimas apskaičiuojant sutuoktinės negautų pajamų (netekto išlaikymo) dydį dėl sutuoktinio mirties netgi gali pažeisti visišką nuostolių atlyginimo principą, kadangi sutuoktinė, paveldėjusi žuvusio sutuoktinio akcijas, gali du kartus gauti tą pačią atitinkamą dalį bendrovės pelno: vieną iš už jos sutuoktinio gyvybės atėmimą atsakingo asmens, kitą – iš bendrovės, kurios akcininke ji tapo po sutuoktinio mirties, paveldėjusi jo turėtas šios bendrovės akcijas. Taigi, vertinant žuvusio asmens pajamas, kurios reikšmingos apskaičiuojant išlaikymo netekusio asmens negautų pajamų dydį, viena vertus, svarbu atsižvelgti į visas žuvusio asmens pajamas, ne tik susijusias su darbo santykiais, kita vertus, visas šio asmens pajamas būtina vertinti atsargiai, atsižvelgiant į tai, kad turtinė teisė į tam tikras pajamas gali būti įgyta akcijų paveldėjimo pagrindu.

Apibendrinant, sutuoktinio mirties atveju likęs gyvas sutuoktinis netenka tos pajamų dalies, kurią jis turėjo teisę gauti kaip materialinę paramą, kuri pagal bendro turto dalių lygybės prezumpciją neturėtų viršyti pusės mirusio sutuoktinio gautų pajamų. Vertinant žuvusio asmens iki jo sužalojimo gautų pajamų dydį, svarbu kruopščiai įvertinti jo gautų pajamų šaltinius ir, be kita ko, atkreipti dėmesį į tai, kad turtinė teisė į tam tikras žuvusiojo asmens gautas pajamas gali būti įgyta akcijų paveldėjimo pagrindu. Galiausiai, siekiant nustatyti laikotarpį, kuriuo nukentėjęsysis asmuo būtų gavęs išlaikymą iš žuvusiojo sutuoktinio, privalu vadovautis statistine mirusiojo gyvenimo trukme. Atitinkamai, preziumuojamas žuvusiojo asmens sutuoktinio negautų pajamų (netekto išlaikymo) atlyginimo modelis yra tikėtina likusi žuvusiojo gyvenimo trukmė, apskaičiuota remiantis statistikos duomenimis, padauginta iš ½ gautų pajamų.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Atsižvelgiant į tai, kas aukščiau pasakyta, šio magistro baigiamojo darbo tyrimą galima apibendrinti toliau nurodytomis išvadomis:

1. Bendrosios teisės tradicijos valstybėse visiško nuostolių atlyginimo principas negautų pajamų apskaičiavimo kontekste yra suprantamas plačiau negu Lietuvoje. Nukentėjusiajam asmeniui priteisiamą nuostolių sumą minėtose valstybėse yra įprasta vertinti kaip anksčiau (arba vėliau) laiko gautą pelną, kuris turi kintamą vertę. Todėl bendrosios teisės tradicijos valstybių teismai, prieš priteisdami nukentėjusiajam asmeniui apskaičiuotą asmens negautų pajamų sumą, ją diskontuoja iki tos vertės, kurią ši pinigų suma būtų turėjusi, jeigu būtų gauta sulygtu laiku.

2. Apskaičiuojant dėl sutarties pažeidimo negautas pajamas Lietuvoje, siūlytina taip pat įvertinti pajamų vertę (perkamąją galią) laikotarpiu, kuriuo jos turėjo būti gautos, ir laikotarpiu, kuriuo jos priteistinos. Atlikto tyrimo pagrindu teigtina, kad visiško nuostolių atlyginimo principas Lietuvoje būtų užtikrinamas efektyviau, jeigu asmeniui atlygintini nuostoliai, patirti negautų pajamų forma, būtų diskontuojami.

3. Nuomininko negautų pajamų, patirtų dėl prarastos galimybės naudotis sulygtu daiktu, dydis priklauso nuo veiklos, kurioje buvo naudojamos nuomos daiktas, specifikos. Jeigu nuomojamas daiktas buvo naudojamas veiklai, kuri pasižymi sezoniškumu, nuomininko negautų pajamų dydis nustatytinas atsižvelgiant į konkrečiu laikotarpiu nuomininko tikėtinas gauti pajamas.

4. Bylose dėl negautų pajamų, patirtų dėl netekto darbingumo, atlyginimo įrodyti tikslų asmens patirtų nuostolių dydį turi pareigą už žalą atsakingas asmuo. Pagal Lietuvos teismų praktiką preziumuojama, kad kiekvienas žmogus yra darbingas ir galintis gauti pajamų. Todėl už žalą atsakingam asmeniui neįrodžius, kad nukentėjęs asmuo, nepriklausomai nuo jo sužalojimo, negalėtų gauti pajamų, laikoma, kad nukentėjusiojo patirtų nuostolių suma yra teisės aktų nustatyta tvarka apskaičiuota jam mokėtinų socialinio draudimo išmokų suma.

5. Netektas sutuoktinio išlaikymas atlygintinas neatsižvelgiant į tai, kad likęs gyvas sutuoktinis šeimos poreikių tenkinimui galimai skyrė daugiau pajamų negu žuvęs sutuoktinis. Įstatyminės sutuoktinių pareigos suponuoja, kad šeimos ir kito sutuoktinio poreikių tenkinamas gali būti užtikrinamas ne tik teikiant išlaikymą iš savo gaunamų pajamų, tačiau ir kitomis darbų, turinčių ekonominę vertę, formomis. Todėl likusio gyvo sutuoktinio negautos pajamos apskaičiuotinos tikėtiną likusio žuvusiojo gyvenimo trukmę dauginant iš $\frac{1}{2}$ gautų žuvusiojo sutuoktinio pajamų.

LITERATŪRA

1. Teisės aktai:

1.1. Lietuvos Respublikos teisės aktai:

- 1.1.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014;
- 1.1.2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262;
- 1.1.3. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 64-2569;
- 1.1.4. Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 50-1598;
- 1.1.5. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 73-3085;
- 1.1.6. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 110-3992;
- 1.1.7. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 2, 19, 51, 56, 58, 91, 125¹ straipsnių pakeitimo ir 125¹ straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 149-6034;
- 1.1.8. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 2, 58 ir 91 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 93-3978;
- 1.1.9. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo pensijų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 4-26;
- 1.1.10. Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 111-3574;
- 1.1.11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 27 d. nutarimas Nr. 650 „Dėl darbuotojo ir valstybės tarnautojo vidutinio darbo užmokesčio apskaičiavimo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 142-5627;
- 1.1.12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 795 „Dėl eismo įvykio metu padarytos žalos nustatymo ir išmokos mokėjimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 22-808.

1.2. Užsienio valstybių teisės aktai:

- 1.2.1. German Civil Code [interaktyvus]. Saarbrucken, 2014. [žiūrėta 2014-12-01].<http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/german_civil_code.pdf>;

1.2.2. The Civil Code of the Netherlands [interaktyvus]. Asten, 2014. [žiūrėta 2014-12-01]. <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcode.html>>.

1.3. Tarptautinės privatinės teisės unifikavimo šaltiniai:

1.3.1. Commission on European Contract Law. *The Principles of European Contract Law* [interaktyvus]. Kopenhaga, 1999. [žiūrėta 2014-12-01]. <<https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/PECL3en.html>>;

1.3.2. The International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT). *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2010* [interaktyvus]. Rome, 2010. [žiūrėta 2014-12-01]. <<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>>;

1.3.3. The Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)* [interaktyvus]. Munich, 2009. [žiūrėta 2014-12-01]. <http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf>.

2. Specialioji literatūra:

2.1. Monografijos ir straipsnių rinkiniai:

2.1.1. Ambrasienė, D., et al. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006;

2.1.2. Ambrasienė, D., et al. *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva Europiniame kontekste*. Vilnius: Justitia, 2013;

2.1.3. Didžiulis, L. *Finansų tarpininkų profesinė civilinė atsakomybė, kaip investuotojų apsaugos priemonė*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014;

2.1.4. Drazdauskas, S. *Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008;

2.1.5. Jonaitis, M. *Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005;

2.1.6. Markesinis, B., et al. *Markesinis and Deakin's Tort Law. Sixth Edition*. Oxford: Clarendon Press, 2008;

2.1.7. Markesinis, B., et al. *Compensation for Personal Injury in English, German and Italian Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011;

- 2.1.8. Mikelėnas, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995;
- 2.1.9. Mikelėnas, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003;
- 2.1.10. Mizaras, V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003;
- 2.1.11. Nekrošius, I., Nekrošius, V., Vėlyvis, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 2007;
- 2.1.12. Sagatys, G., et al. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013;
- 2.1.13. Sabahi, B. *Compensation and Restitution in Investor-State Arbitration. Principles and practice*. New York: Oxford University Press, 2011;
- 2.1.14. Vaišvila, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2004;
- 2.1.15. Vėlyvis, S., Jonaitis, M. *XII lentelių įstatymai ir jų komentaras*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007;
- 2.1.16. Wagner, G. *The Common Frame of Reference: a View from Law & Economics*. Munich: european law publishers GmbH, 2009;
- 2.1.17. Zimmermann, R. *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. New York: Oxford University Press, 1992.
- 2.2. Moksliniai straipsniai:
- 2.2.1. Ambrasienė, D., Cirtautienė, S. Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo problema: sutartinė, deliktinė ar sui generis. *Jurisprudencija*. 2008, 10 (112): 52-63,
- 2.2.2. Ambrasienė, D., Kryžiūtė I. Atsakomybės už preliminarosios sutarties nevykdymą problemos. *Jurisprudencija*. 2012, 19 (2): 561-583;
- 2.2.3. Kūrys, E. Teismo precedentas kaip teisės šaltinis Lietuvoje: oficiali konstitucinė doktrina, teisinio mąstymo stereotipai ir kontrargumentai. *Jurisprudencija*. 2009, 2 (116): 131-149;
- 2.2.4. Matkevičius, A. Civilinė atsakomybė bendrovės komercinių paslapčių apsaugos pažeidimų atveju. *Jurisprudencija*. 2008, 5(107): 50-60;
- 2.2.5. Mikelėnas, V. Unification and Harmonisation of Law at the Turn of the Millennium: The Lithuanian Experience. *Uniform Law Review*. 2000, 2: 243-261;
- 2.2.6. Pikulska-Rodomska, A. Pastabos apie romėnų teisės vaidmenį Europos teisės literatūroje. *Teisė*. 2010, 74: 153-156;

- 2.2.7. Selelionytė-Drukteinienė, S. Grynai ekonominio pobūdžio žala kaip specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje. *Jurisprudencija*. 2009, 4 (118): 123-146;
- 2.2.8. Surblytė, G. Atsakomybė už neteisėtą komercinės paslapties įgijimą, atskleidimą ar jos naudojimą. *Justitia*. 2008, 3 (69): 41-53;
- 2.2.9. Vėlyvis, S., Jonaitis, M. XII lentelių įstatymai ir kai kurios atskirų šiuolaikinės teisės šakų bei institutų nuostatos. *Jurisprudencija*. 2008, 1 (103): 7-15.
- 2.3. Elektroniniai dokumentai:
- 2.4.1. Beaton, N. J., Fahlman, M. A. G. Business damages measurement: Lost profits or business valuation? *Focus on Forensics* [interaktyvus]. Jungtinės Amerikos Valstijos, 2011. [žiūrėta 2014-03-17] <http://www.grantthornton.com/staticfiles/GTCom/Advisory/FAIS/Focus%20on%20Forensics/FocusOnForensics_Jan%202011_Lost%20profits%20or%20business%20valuation.pdf>;
- 2.4.2. Ekonomikos terminų žodynas [interaktyvus]. Vilnius, 2014 [žiūrėta 2014-12-02]. <<http://e-terminai.lt/ekonomika/grynasis-pelnas>>;
- 2.4.3. Ferot, A. The Theory of Loss of Chance: Between Reticence and Acceptance. *FIU Law Review* [interaktyvus]. 2013, 8: 591-625 [žiūrėta 2014-09-22]. <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/fiulawr8&div=33&id=&page>>;
- 2.4.4. Frasca, R. Loss of Chance Rules and the Valuation of Loss of Chance Damages. *Journal of Legal Economics* [interaktyvus]. 2009, 15(2): 91-104 [žiūrėta 2014-09-17]. <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/jole15&div=30&id=&page>>;
- 2.4.5. Kolaski, K. M., Kuga, M. *Measuring Commercial Damages via Lost Profits or Loss of Business Value: Are these Measures Redundant or Distinguishable?* [interaktyvus]. *Journal of Law and Commerce*, 1988 [žiūrėta 2014-10-16]. <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/kolaski.html>>;
- 2.4.6. Kremer, M. J. R. Construction Arbitration in Germany. *Global Arbitration Review* [interaktyvus]. London, 2013 [žiūrėta 2014-12-02]. <<http://globalarbitrationreview.com/know-how/topics/73/construction-arbitration>>;
- 2.4.7. Lewis, R., *et al.* Court Awards of Damages For Loss of Future Earnings: An Empirical Study and an Alternative Method of Calculation. *Journal of Law and Society* [interaktyvus]. 2002, 29(3): 1-46 [žiūrėta 2014-10-16]. <www.law.cf.ac.uk/research/pubs/repository/545.pdf>;

- 2.4.8. Lloyd, R. M. Discounting lost profits in business litigation: what every lawyer and judge need to know. *Transactions: The Tennessee Journal of Business Law* [interaktyvus]. 2007, 9(1): 9-65 [žiūrėta 2014-12-07]. <http://papers.ssm.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2285750>;
- 2.4.9. *Ogden tables: actuarial compensation tables for injury and death* [intearktyvus]. London: Government Actuary's Department, 2014 [žiūrėta 2014-12-13]. <<https://www.gov.uk/government/publications/ogden-tables-actuarial-compensation-tables-for-injury-and-death>>;
- 2.4.10. Van der Bend, B., Nijburg, K., Construction Arbitration in Netherlands. *Global Arbitration Review* [interaktyvus]. London, 2014 [žiūrėta 2014-12-02]. <<http://globalarbitrationreview.com/know-how/topics/73/jurisdictions/17/netherlands>>;
- 2.4.11. *Taikoma teisė – Nyderlandai* [interaktyvus]. Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose, 2009 [žiūrėta 2014-12-03]. <http://ec.europa.eu/civiljustice/applicable_law/applicable_law_net_lt.htm#III.5>;
- 2.4.12. *Vartotojų kainų pokyčiai, apskaičiuoti pagal vartotojų kainų indeksą* [interaktyvus]. Vilnius: Oficialiosios statistikos portalas, 2013 [žiūrėta 2014-11-15]. <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=6eb52d68-b1164d89-bdb2-ddace2f112e7>>;
- 2.4.13. Wagner, G. The Law of Torts in Draft Common Frame of Reference. *Social Science Research Network* [interaktyvus]. 2013, [žiūrėta 2014-12-02]. <<http://ssrn.com/abstract=1394343>>;
- 2.4.14. Hasselink, M. W. The Common Frame of Reference as a Source of European Private Law. *Tulane Law Review* [interaktyvus]. 2009, 83(4): 919-971, [žiūrėta 2014-09-17]. <http://papers.ssm.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1270563>;
- 2.4.15. Chengwei, L. Remedies for non-performance Perspective from CISG, UNIDROIT Principles & PECL. *Pace Law School Institute of International Commercial Law* [interaktyvus]. 2003, [žiūrėta 2014-12-02]. <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/chengwei.html>>;
- 2.4.16. Shih, L. K. C. Loss of chance in contract: Straits Engineering Contracting Pte Ltd v. Merteks Pre Ltd. *Singapore Law Review* [interaktyvus]. 1996, 17: 322-372, [žiūrėta 2014-09-17]. <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/singlrev17&div=13&id=&page>>;

2.4.17. 2012 m. gruodžio mėn. kainų pokyčiai, apskaičiuoti pagal suderintą vartotojų kainų indeksą [interaktyvus]. Vilnius: Oficialiosios statistikos portalas, 2013 [žiūrėta 2014-11-15]. <<http://osp.stat.gov.lt/pranesimai-spaudai?articleId=54852>>;

2.4.18. 2013 m. vidutinė metinė infliacija Europos Sąjungos valstybėse narėse [interaktyvus]. Vilnius: Oficialiosios statistikos portalas, 2013 [žiūrėta 2014-11-15]. <http://osp.stat.gov.lt/documents/10180/60628/EU_grafikas_1312.pdf/22253959-1a07-4697-8d5c-69df04855326>.

3. Teismų praktika:

3.1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai:

3.1.1 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas byloje Nr. 33/03 „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies, 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;

3.1.2 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d. nutarimas byloje Nr. 36/2006-8/2009-49/2009 „Dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 2010, nr. 16 – 758; 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

3.2. Lietuvos Respublikos teismų praktika:

3.2.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų plenarinės sesijos 2002 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje *D. S. ir A. S. v. E. S., G. S. ir M. S.* (bylos Nr. 3K-P-776/2002);

3.2.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Simega“ v. UAB „Radix Arboris“* (bylos Nr. 3K-3-807/2003);

3.2.3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje *N. S. v. G. P.* (bylos Nr. 3K-7-889/2003);

- 3.2.4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje *valstybės įmonė Valstybės turto fondas v. UAB „Bandužiai“* (bylos Nr. 3K-3-1177/2003);
- 3.2.5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2004 m. birželio 24 d. nutarimas civilinėje byloje *J. Z. v. UAB „Baldras“* (bylos Nr. 3K-P-346/2004);
- 3.2.6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų plenarinės sesijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje *V. Š. v. A. N.* (bylos Nr. 3K-P-382/2006);
- 3.2.7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *B. V.-F. v. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, UAB „Fodio“, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija* (bylos Nr. 3K-3-353/2007);
- 3.2.8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *J. N. v. T. M.* (bylos Nr. 3K-7-304/2007);
- 3.2.9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *R. J. firma v. Kauno miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-62/2008);
- 3.2.10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybė v. UAB „Vilniaus dailė“* (bylos Nr. 3K-3-132/2008);
- 3.2.11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje *V. G. v. Lietuvos valstybė* (bylos Nr. 3K-3-364/2008);
- 3.2.12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kaduva“ v. UAB „Okadeta“* (bylos Nr. 3K-3-401/2008);
- 3.2.13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto vyriausiasis policijos komisariatas ir Policijos departamentas prie Vidraus reikalų ministerijos v. P. S.* (bylos Nr. 3K-7-496/2008);
- 3.2.14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje *Alytaus regiono Aplinkos apsaugos departamentas v. UAB „Graanul invest“* (bylos Nr. 3K-7-465/2008);

- 3.2.15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „JG Property developments“ v. V. K.* (bylos Nr. 3K-3-99/2009);
- 3.2.16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *G. Š. v. UAB „Yazaki Wiring Technologies Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-174/2009);
- 3.2.17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Innovation Computer Group“ v. UAB „Regplasta“* (bylos Nr. 3K-3-199/2009);
- 3.2.18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Ferteksos transportas“ v. Baltarusijos respublikinės unitarinės įmonės „Gamybinis susivienijimas „Belaruskalij“* (bylos Nr. 3K-3-273/2009);
- 3.2.19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. likviduojama UAB „Čiaupas“* (bylos Nr. 3K-3-301/2009);
- 3.2.20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Amber cargo“ v. R. J.* (bylos Nr. 3K-3-439/2009);
- 3.2.21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *V.G. v. K. P. ir kt., valstybės įmonė Registrų centro Tauragės filialas* (bylos Nr. 3K-7-540/2009);
- 3.2.22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje *A. Š. v. UAB „Mogita“* (bylos Nr. 3K-3-85/2010);
- 3.2.23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Telegausa“ v. UAB „TELE2“* (bylos Nr. 3K-3-176/2010);
- 3.2.24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje *J. J. įmonė v. UAB „Varėnos pienelis“* (bylos Nr. 3K-3-6/2011);

- 3.2.25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Senasis dvaras“ v. UAB „Veroeva“* (bylos Nr. 3K-3-138/2011);
- 3.2.26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Europa Group“ v. uždaroji akcinė bendrovė „KLETA“* (bylos Nr. 3K-3-3-265/2011);
- 3.2.27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje *A. R. v. J. A.* (bylos Nr. 3K-3-467/2011);
- 3.2.28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje *R. G. v. uždaroji akcinė bendrovė „Druskininkų vandentiekis“ ir uždaroji akcinė draudimo bendrovė „ERGO Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-13/2012);
- 3.2.29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutavusi uždaroji akcinė bendrovė „Rastuva“ v. A. G.* (bylos Nr. 3K-3-89/2012);
- 3.2.30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Tamro vaistinė“ v. UAB „Gamafondas“* (bylos Nr. 3K-3-150/2012);
- 3.2.31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje *A. Č., B. Č., S. K. v. M. M., Rokiškio rajono savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-214/2012);
- 3.2.32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Diteilas“ v. UAB „Chemika“, E.G.* (bylos Nr. 3K-3-326/2012);
- 3.2.33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje *G. P., S. P. ir D. P. v. Lietuvos Respublika* (bylos Nr. 3K-3-539/2012);
- 3.2.34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje *ŽŪB „Minaičiai“ v. AB „Žemaitijos pienas“* (bylos Nr. 3K-3-208/2013);

- 3.2.35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Kariuomenė v. AB „Eisiga“* (bylos Nr. 3K-3-230/2013);
- 3.2.36. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje *K. J. ir D. S. v. AAS „Gjensidege Baltic“* (bylos Nr. 2-19066-779/2013);
- 3.2.37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „NEISERIS“ v. OZO TURTAS, UAB* (bylos Nr. 3K-3-391/2013);
- 3.2.38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje *VSDFFV Panevėžio skyrius v. UADB „Ergo Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-388/2013);
- 3.2.39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje *A. T. v. UAB „Klaipėdos autocentras“* (bylos Nr. 3K-3-364/2013);
- 3.2.40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje *E. P., G. P. v. „If P&C Insurance AS“, uždaroji akcinė bendrovė draudimo kompanija „PZU Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-405/2013);
- 3.2.41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Nekilnojamojo turto gama“ v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-516/2013);
- 3.2.42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „AGRORODEO“ v. Panevėžio rajono žemės ūkio bendrovė „Šilagalė“* (bylos Nr. 3K-3-1/2014);
- 3.2.43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Kauno skyrius v. UADB „ERGO Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-93/2014);
- 3.2.44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Palink“ v. UAB „Kauno sauėtekis“* (civilinės bylos Nr. 3K-3-364/2014);
- 3.2.45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Kauno skyrius v. AB „Lietuvos draudimas“* (bylos Nr. 3K-3-405/2014);

3.2.46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybinio socialinio draudimo fondos valdybos Klaipėdos skyrius v. akcinė draudimo bendrovė „ERGO Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-477/2014).

3.3. Užsienio valstybių teismų praktika:

3.3.1. Jungtinės Karalystės Lordų Rūmų 1880 m. sausio 1 d. sprendimas byloje *Livingstone v. Rawyards Coal Co*;

3.3.2. Jungtinių Valstijų Ketvirtosios apygardos Apeliacinio teismo 1966 m. spalio 27 d. sprendimas byloje *Hicks v. United States*;

3.3.3. Jungtinės Karalystės Lordų Rūmų 1955 m. gruodžio 8 d. sprendimas byloje *British Transport Commission v. Gourley*;

3.3.4. Jungtinės Karalystės Lordų Rūmų 1963 m. sausio 1 d. sprendimas byloje *Cooper v. Firth Brown Ltd.*;

3.3.5. Kanados Aukščiausiojo Teismo 1971 m. vasario 1 d. sprendimas byloje *Highway Properties Limited v. Kelly, Douglas and Company Limited*;

3.3.6. Niujorko apeliacinio teismo 1975 m. birželio 24 d. sprendimas byloje *Kallenberg v. Beth Israel Hospital*;

3.3.7. Pensilvanijos Aukščiausiojo Teismo 1978 m. spalio 5 d. sprendimas byloje *Hamil v. Bashline*;

3.3.8. Ajovos Aukščiausiojo Teismo 1986 m. rugsėjo 17 d. sprendimas byloje *DeBurkarte v. Louvar*;

3.3.9. Jungtinės Karalystės Lordų Rūmų 1988 m. sausio 1 d. sprendimas byloje *Dews v. National Coal Board*;

3.3.10. Jungtinių Amerikos Valstijų Penktosios grandies Apeliacinio teismo 1993 m. kovo 24 d. sprendimas byloje *Broussard v. United States*;

3.3.11. Oklahomos Aukščiausiojo Teismo 1996 m. sausio 16 d. sprendimas byloje *Hardy v. Southwestern Bell Telephone Co.*;

3.3.12. Jungtinių Amerikos Valstijų Federacinės grandies apeliacinio teismo 2007 m. sausio 24 d. sprendimas byloje *Citizens Fed. Bank, F.s.b. v. United States*;

3.3.13. Jungtinių Amerikos Valstijų 10-osios grandies apeliacinio teismo 2010 m. gegužės 21 d. sprendimas byloje *Frey v. AT&T Mobility*.

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

NEGAUTŲ PAJAMŲ APSKAIČIAVIMO YPATUMAI. TEISMŲ PRAKTIKOS ANALIZĖ

Anotacija. Negautų pajamų apskaičiavimas yra fakto klausimas, teismų sprendžiamas tiriant ir vertinant visus bylai reikšmingus įrodymus bei taikant skirtingus metodus. Lietuvoje teisės aktai apsiriboja tik teisės reikalauti negautų pajamų atlyginimo deklaravimu ir retais atvejais numato kriterijus, svarbius įvertinti nustatant asmens negautų pajamų dydį. Nesant norminių taisyklių, kaip skirtingų teisinių santykių atveju apskaičiuoti negautas pajamas, yra ypač aktualu analizuoti ir sisteminti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką negautų pajamų apskaičiavimo klausimu.

Šiame magistro baigiamajame darbe tiriama, kokia specifika pasižymi asmens negautų pajamų forma patirtų nuostolių apskaičiavimas. Identifikavus negautų pajamų apskaičiavimo ypatumus, šio magistro baigiamojo darbo tyrimas toliau orientuotinas į klausimą, kaip teisingai apskaičiuoti asmens patirtų negautų pajamų dydį skirtingų teisinių santykių atveju. Atlikus Lietuvos ir užsienio valstybių teisinio reguliavimo bei teismų praktikos negautų pajamų klausimu analizę, šiuo magistro baigiamuoju darbu nustatytos pagrindinės gairės, į kurias privalu atsižvelgti, siekiant teisingai apskaičiuoti negautas pajamas, patirtas dėl pirkimo-pardavimo ir nuomos sutarčių pažeidimo, taip pat asmens negautas pajamas, patirtas dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo.

Reikšminiai žodžiai: negautų pajamų dydis, negautų pajamų apskaičiavimo metodai, nuostolių diskontavimas.

PECULIARITIES OF LOSS OF INCOME CALCULATION. CASE LAW ANALYSIS

Annotation. Calculation of loss of income is a matter of fact which is dealt by courts examining and assessing all relevant evidence and different methods. Legal acts of Lithuania only declare the right to compensation of loss of income and at times provide criteria necessary to assess while calculating the amount of loss of income. As it is an absence of regulatory rules how properly calculate loss of income in different legal relations, there is a necessity to analyse and systematize case law of the Supreme Court of Lithuania on matter of calculation of loss of income.

This master thesis analyses peculiarities of loss of income calculation. After it is identified what peculiarities are typical for loss of income suffered in different legal relations, this master thesis shall further be oriented to the matter of proper calculation of loss of income. After analysis of

legal regulation and case law of Lithuania and foreign countries on loss of income matter this master thesis provides main guidelines which require consideration while seeking properly calculate loss of income suffered due to breach of agreement on sale and purchase, lease, also loss of income suffered due to bodily injury and death.

Keywords: the amount of loss of income, methods for calculation of loss of income, losses discounting.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

NEGAUTŲ PAJAMŲ APSKAIČIAVIMO YPATUMAI. TEISMŲ PRAKTIKOS ANALIZĖ

Šiame magistro baigiamajame darbe yra analizuojami negautų pajamų apskaičiavimo ypatumai susiklosčiusių skirtingų teisinių santykių atveju. Lietuvoje teisės aktai apsiriboja tik teisės reikalauti negautų pajamų atlyginimo deklaravimu ir retais atvejais numato kriterijus, svarbius įvertinti nustatant asmens negautų pajamų dydį. Nesant norminių taisyklių, kaip skirtingų teisinių santykių atveju apskaičiuoti negautas pajamas, yra ypač aktualu analizuoti ir sisteminti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką negautų pajamų apskaičiavimo klausimu.

Bylose dėl negautų pajamų priteisimo, be kita ko, yra būtinos ekonomikos ir mokesčių teisės žinios. Tačiau, kaip matyti iš Lietuvos teismų praktikos, negautų pajamų priteisimo bylose nėra gilinamasi į negauto grynojo pelno arba grynojo nuostolio sampratą ir aplinkybes, nuo kurių priklauso asmens pajamų srautai, todėl klystama apskaičiuojant nuostolių, patirtų negautų pajamų forma, dydį. Atitinkamai, šiuo magistro baigiamuoju darbu, be kita ko, siekiama išnagrinėti negautų pajamų sampratą ir teisinį jų reglamentavimą, taip pat išanalizuoti bendrosios teisės tradicijos valstybėse taikomus negautų pajamų apskaičiavimo metodus, kurie grindžiami finansine logika „pinigai šiandien yra vertingesni už pinigus rytoj“. Manytina, kad šių dalykinių klausimų tyrimo rezultatai pravertys praktinėje teisės aiškinimo ir taikymo veikloje, kuria ypač užsiima Lietuvos teismai, įstatymų leidėjo įgalinti kompetentingai aiškinti ir taikyti teisės aktų normas.

Šio mokslinio darbo struktūra susideda iš įvado, kuriame trumpai pateikiama bendroji darbo apžvalga, aptariamas darbo temos aktualumas, toliau magistro baigiamąjį darbą sudaro trys dalys, suskirstytos į poskyrius, apie: (i) negautų pajamų sampratą, (ii) negautas pajamas pažeidus sutartį ir (iii) dėl delikto negautas pajamas. Šis magistro baigiamasis darbas yra užbaigiamas išvadomis, kurios analitiniu būdu apibendrina šio mokslinio darbo rezultatus, ir pasiūlymais teismams, į ką turėtų būti atsižvelgiama siekiant teisingai apskaičiuoti asmens negautų pajamų dydį. Darbo pabaigoje pateikiamas literatūros sąrašas ir darbo santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

Atlikus Lietuvos ir užsienio valstybių teisinio reguliavimo bei teismų praktikos negautų pajamų klausimu analizę, šiuo magistro baigiamuoju darbu nustatytos pagrindinės gairės, į kurias privalu atsižvelgti, siekiant teisingai apskaičiuoti negautas pajamas, patirtas dėl pirkimo-pardavimo ir nuomos sutarčių pažeidimo, taip pat asmens negautas pajamas, patirtas dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA (ANGL. SUMMARY)

PECULIARITIES OF LOSS OF INCOME CALCULATION. CASE LAW ANALYSIS

This master thesis analyses peculiarities of loss of income calculation in different legal relations. Legal acts of Lithuania only declare the right to compensation of loss of income and only at times provide criteria necessary to assess while calculating the amount of loss of income. As it is an absence of regulatory rules how properly calculate loss of income in different legal relations, there is a necessity to analyse and systematize case law of the Supreme Court of Lithuania on matter of calculation of loss of income.

Cases concerning the award of loss of income *inter alia* require knowledge of economics and tax law. However, currently parties to the proceeding and courts fail to ascertain the conception of lost profit or net loss, also circumstances which affect flows of persons income, therefore, they fail to calculate the amount of losses incurred as loss of income. Respectively, this master thesis *inter alia* researches the concept of loss of income and its legal regulation, also this master thesis analyses methods which are applied in common law countries while calculating the amount of loss of income which are based on financial logic that „money in hand today is worth more than money that is expected to be received in the future”. It is supposed that the results of the research of the matters above shall be useful in activity of interpretation and application of law which is carried on by Lithuanian courts authorized by legislature competently interpret and apply the laws.

The structure of this master thesis consists of introduction in which general overview of the thesis is briefly provided and the relevance of the topic is discussed, further this master thesis comprises three parts divided into sections and which are about: (i) the conception of loss of income, (ii) loss of income in contractual relations and (iii) loss of income in non-contractual (delictual) relations. This master thesis is finalised by providing conclusions which analytically summarizes the results of this thesis and proposals for courts on what shall they draw their attention seeking to calculate incurred loss of income properly. Finally, list of references and summary in Lithuanian and English is provided in the end of this master thesis.

After analysis of legal regulation and case law of Lithuania and foreign countries on loss of income matter this master thesis provides main guidelines which require consideration while seeking properly calculate loss of income suffered due to breach of agreement on sale and purchase and lease, also loss of income suffered due to bodily injury and death.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2015 m. sausio 20 d.

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – **Universitetas**) Teisės fakulteto Civilinės teisės justicijos instituto Civilinės teisės programos studentė Enrika Tamašauskaitė patvirtinu, kad šis rašto darbas magistro baigiamasis darbas „Negautu pajamų apskaičiavimo ypatumai. Teismų praktikos analizė“:

1. yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. yra parašytas vadovaujantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą, studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)